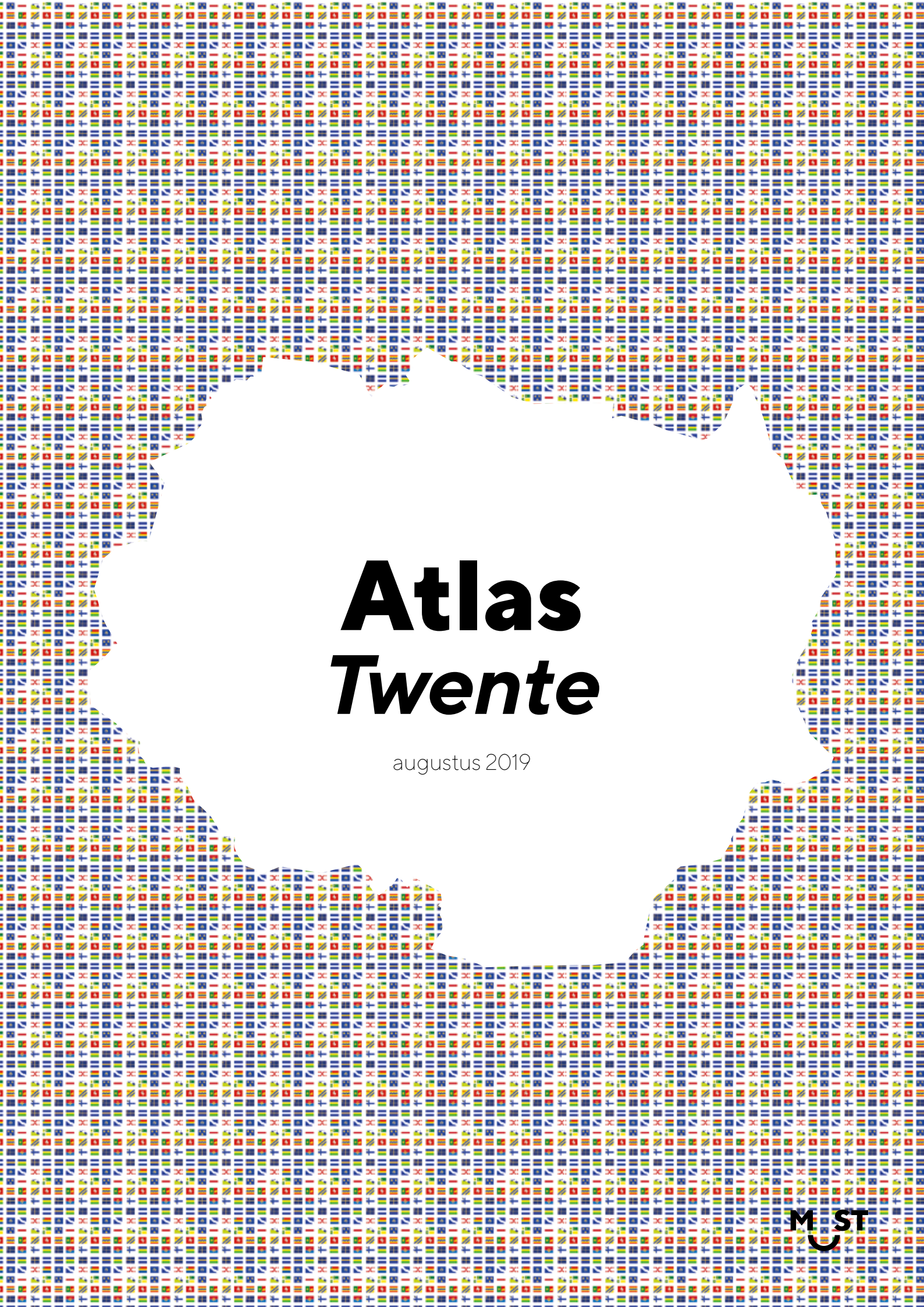

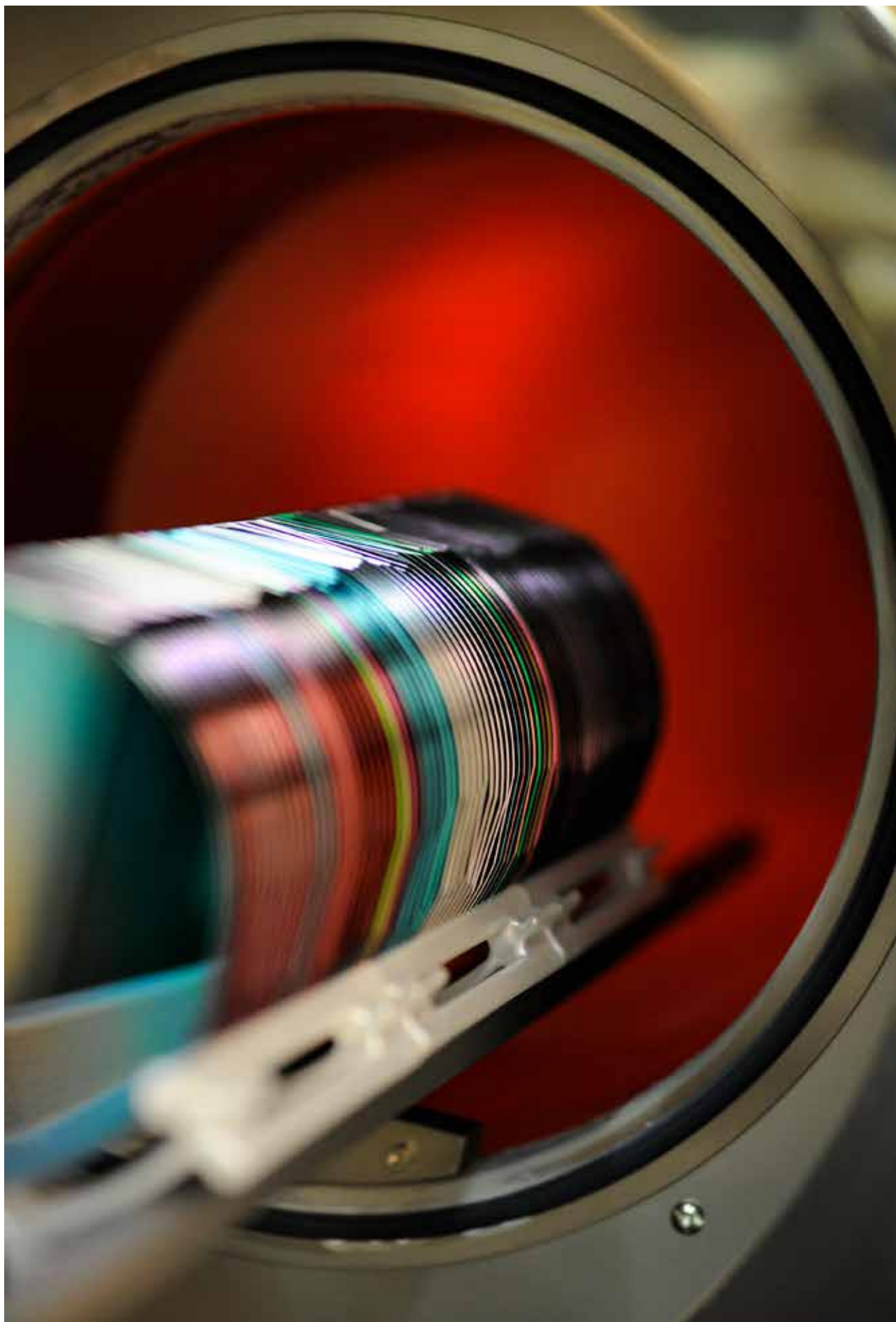
Atlas ***Twente***

augustus 2019

COLOFON

Titel	Atlas Twente
Datum	augustus 2019
Uitgave	Regio Twente in samenwerking met de 14 Twentse gemeenten, waterschap Vechtstromen en provincie Overijssel
Opdrachtgever	Regio Twente, gemeente Enschede en provincie Overijssel
	Regio Twente Postbus 1400 7500 BK Enschede www.regiotwente.nl
Opdrachtnemer	MUST Postbus 16631 1001 RC Amsterdam www.must.nl

Atlas *Twente*

Het MESA+ Institute for Nanotechnology focust zich op nanotechnologisch gedreven oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen (Regio Twente)

VOORWOORD

ATLAS TWENTE

Als kind al kon ik uren turen in de atlas. De romantiek van kaarten en legenda's, de verbeelding van datgene wat je op papier ziet en waar het je vervolgens in gedachten naartoe voert. De reizen die je maakt in je hoofd, naar onbekende bestemmingen, waar je je een voorstelling van maakt.

Dat doet ook deze Atlas Twente. Het voert je via actuele kaarten mee in het verhaal van Twente, naar de toekomst van de regio. Innovatie, arbeidsmarkt, bereikbaarheid, duurzaamheid, thema's die in kaart gebracht tot de verbeelding spreken. Onderwerpen die leiden tot gesprek, discussie en toekomstvisie.

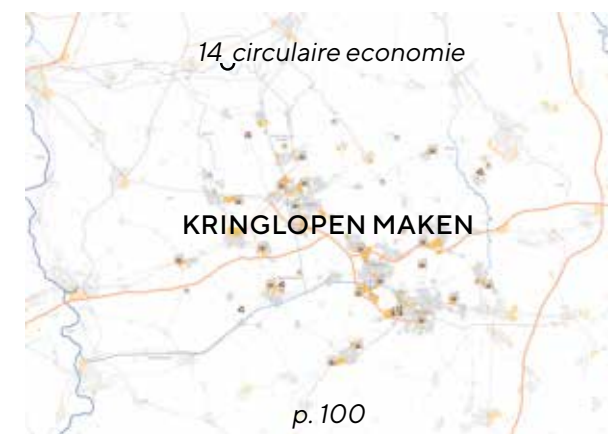
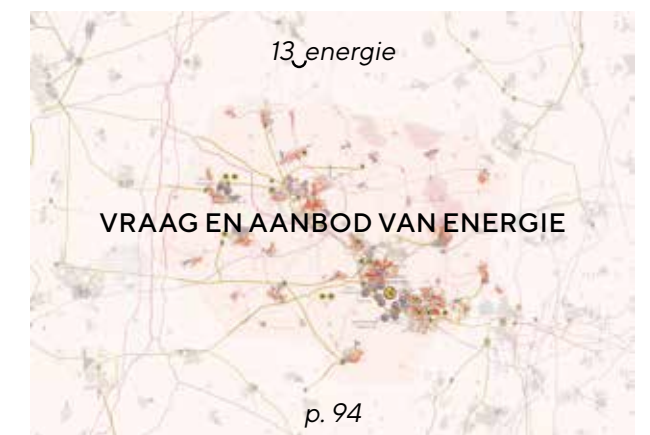
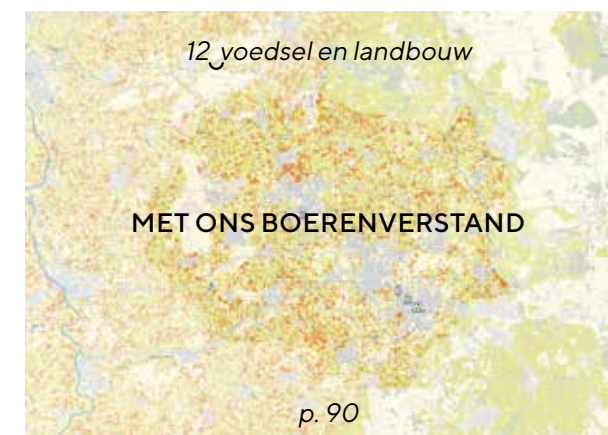
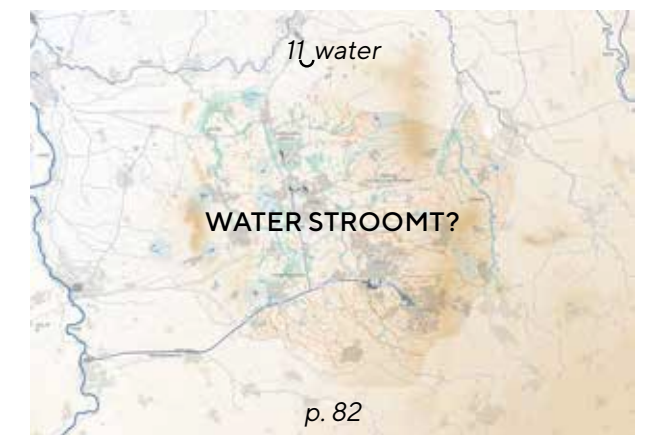
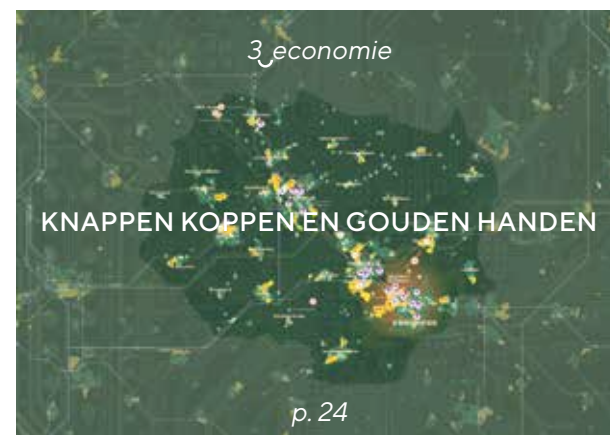
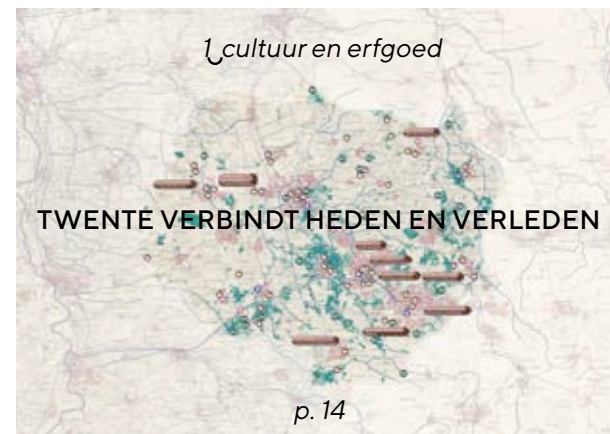
En dat is nodig. We staan voor grote opgaven die impact hebben op ons landschap en op onze levensstijl. Klimaatverandering, de vergrijzende samenleving, de overstap naar hernieuwbare energie: opgaven die op landelijk niveau spelen, maar ook hier in Twente.

Het doel van de Atlas is het delen van informatie en gegevens. Iedereen die betrokken is of zich betrokken voelt bij Twente kan hier zijn voordeel mee doen. Toekomstige vraagstukken kunnen met de Atlas makkelijker en sneller gemeenschappelijk opgepakt worden.

Gebruik de inzichten en het (kaart)materiaal in eigen visies en projecten, zoals omgevingsvisies, regiodeals, de Agenda voor Twente. Met elkaar – overheid, onderwijs, ondernemers en maatschappelijke organisaties – maken we dan een prachtige reis naar de toekomst van Twente. Ik heb daar een mooie voorstelling bij.

Andries Heidema
Commissaris van de Koning

INHOUD

TWENTE OP DE KAART

Atlas Twente is het resultaat van de samenwerking tussen ontwerpers, planologen en beleidsmedewerkers van de 14 Twentse gemeenten, waterschap Vechtstromen, Regio Twente en provincie Overijssel. De Atlas brengt de kwaliteiten, kenmerken en structuren van Twente op een inspirerende wijze in beeld en laat zien hoe rijk en gevarieerd deze regio is. Van samen werken tot samen leven, van in de lucht tot onder de grond, van wegen tot water. Met deze kaarten kun je de werking van Twente onderzoeken en begrijpen.

Een feitelijke, gezamenlijke atlas

De Atlas Twente geeft niet alleen feitelijke informatie over de bestaande ruimtelijke, economische, fysieke en sociale kwaliteiten van Twente, maar ook over haar positie ten opzichte van omringende regio's en Europa. Wij hebben daarbij de lagen uit de Nationale Omgevingsvisie als uitgangspunt genomen en daaraan twee thema's die bij Twente horen, toegevoegd: mensen en recreatie & toerisme. Mocht er in de toekomst behoefte zijn aan een update of een uitbreiding, dan horen we dat graag.

Herkenbaarheid van Twente

Met de Atlas Twente zetten we onszelf letterlijk op de kaart. Daarmee draagt de Atlas bij aan de herkenbaarheid van Twente. De kaarten en beelden zijn helder en eenvoudig leesbaar. Kenners en niet-kenners van Twente krijgen snel een beeld van deze regio. Bestuurders en medewerkers van de overheid, het onderwijs, het bedrijfsleven en

maatschappelijke organisaties kunnen de inzichten over het functioneren van de regio gebruiken voor hun eigen beleid, visie en handelen.

Anders kijken

De Atlas Twente bundelt informatie, waardoor we ons bewust worden van overeenkomsten en verschillen, maar ook van de samenhang tussen onze leefomgeving en de opgaven waarvoor we staan. En van de kansen die dit ons biedt! We plaatsen de Twentse situatie in nationaal perspectief. Hoe doen we het in Twente ten opzichte van de rest van Nederland? En wat betekent dit dan? Nog interessanter wordt het wanneer we de verschillende kaarten 'op elkaar leggen': de Twentse bedrijvigheid op de waterstructuur, of bebouwing op de natuurkaart. Of een overzicht van de werkgelegenheid op de mate van geluk die de inwoners van Twente ervaren. Welke landschapstypen hebben we en

wat betekent dit voor een vraagstuk als de energietransitie? En vervolgens: wat betekent dit dan voor onze burgers of onze bezoekers?

Investeren in de toekomst

Twente is een prachtregio om te wonen en te werken. Om dat in de toekomst ook te blijven, in deze snel veranderende samenleving, slaan partijen de handen ineen. Met een gezamenlijke investeringsagenda van ondernemers, onderwijs- en onderzoekstellingen en overheden, de Agenda voor Twente, investeren we in onze eigen kracht en in een sterke regio. Dit doen we met 4 actielijnen: techniek als motor, arbeidsmarkt & talent, bereikbaarheid & vestigingsklimaat en circulaire economie.

Atlas Twente kunnen we hierbij goed gebruiken als een bron van inspiratie voor alle partijen om de investeringen in

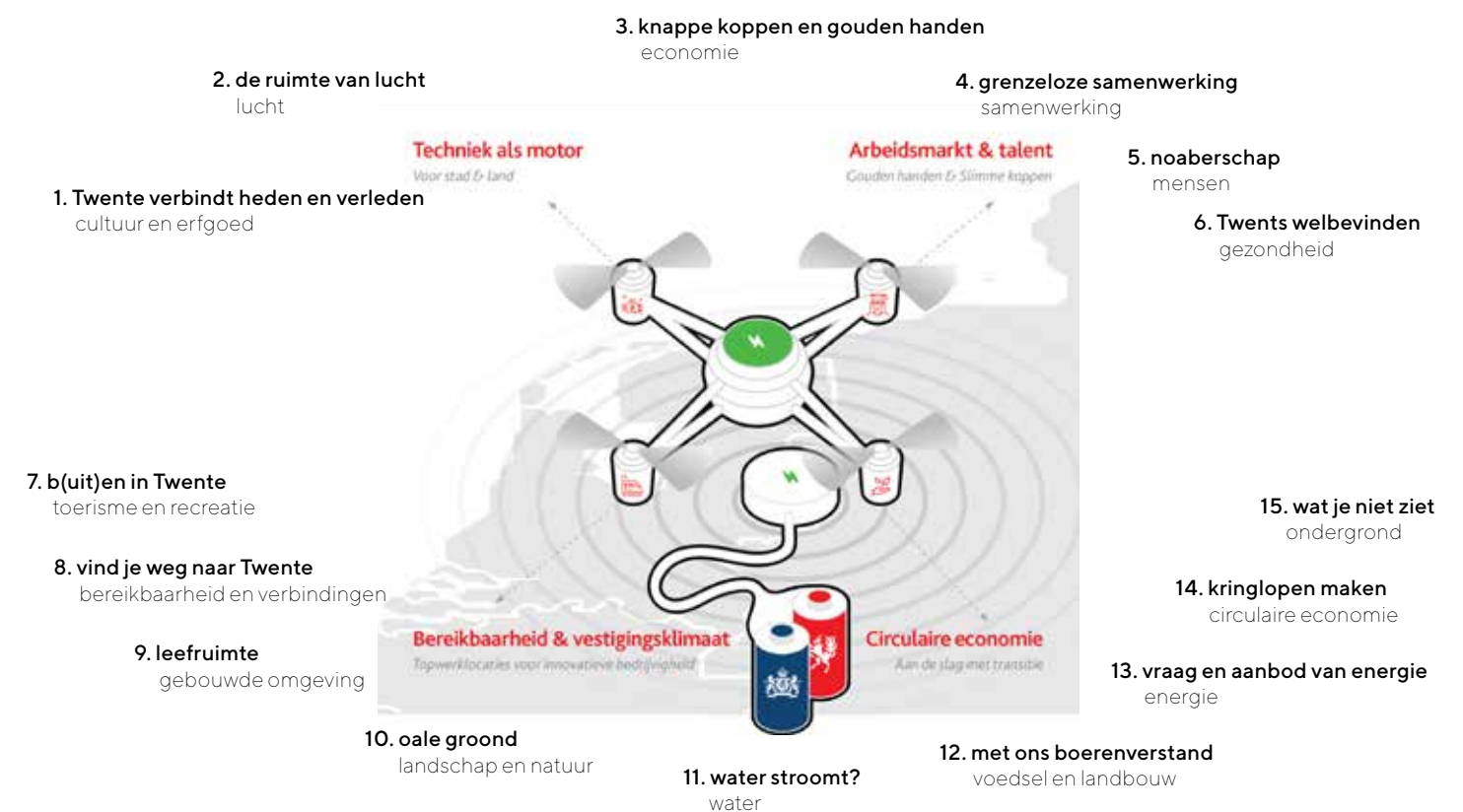
Twente in samenhang te doen met onze ruimtelijke kwaliteiten. Atlas Twente opent het gesprek over onze toekomst.

Denkend aan Twente

Verspreid door de Atlas zijn zeven typeringingen van Twente opgenomen. Deze beschouwingen van Gert-Jan Hospers, oa economisch geograaf aan de Universiteit Twente en Twentekenner, zijn een waardevolle toevoeging aan de objectieve kaarten en infographics.

Leeswijzer

De Atlas is bedoeld om Twente te leren kennen en te ontdekken. Geen chronologisch verhaal, maar meerdere kaarten die samen het verhaal van Twente vertellen. Deze themakaarten en infographics zijn ook gekoppeld aan één of meerdere actielijnen uit de Agenda voor Twente door de labels in de kantlijn.

DAILY URBAN SYSTEM

ATLAS TWENTE INTRODUCTIE

Twente is voor veel mensen een gebied waarin ze wonen én werken. Dat is onder andere te zien aan het daily urban system (DUS): het gebied rond een stad waarbinnen de belangrijkste dagelijkse woon-werkverplaatsingen plaatsvinden. Op de kaart zie je het DUS van Hengelo, een belangrijk kruispunt binnen Twente voor zowel auto als trein. Kijk je bijvoorbeeld naar de autoverplaatsingen richting Hengelo in de ochtendspits, dan zie je, zonder de grenzen te tekenen, Twente op de kaart verschijnen. Ook plaatsen net buiten de regio, zoals Hardenberg, Deventer en Neede, hebben een sterke relatie met Hengelo. De verplaatsingen richting Duitsland worden helaas niet meegenomen in de Mobiliteitsscan.

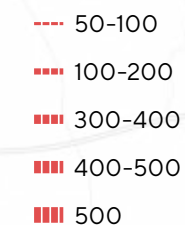
Iedere plaats heeft zijn eigen daily urban system. Maar ook als je Enschede of Almelo als meetpunt neemt, zie je Twente weer op de kaart verschijnen. Plaatsen aan de rand van de regio, zoals Nijverdal, richten zich ook op Zwolle of Deventer. De grenzen van een daily urban system zijn niet hard.

Legenda

Aantal autoverplaatsingen per uur

Aantal OV-verplaatsingen per uur

Aantal fietsverplaatsingen per uur

Bron: Mobiliteitsscan
(Rijkswaterstaat 2014)

Dit scenario is gebaseerd op:
- Nederlands Regionaal Model (NRM) Oost en
het Nationaal OV-model van Rijkswaterstaat
- uitgaande van dagdeel ochtend op een
doordeweekse werkdag in 2014

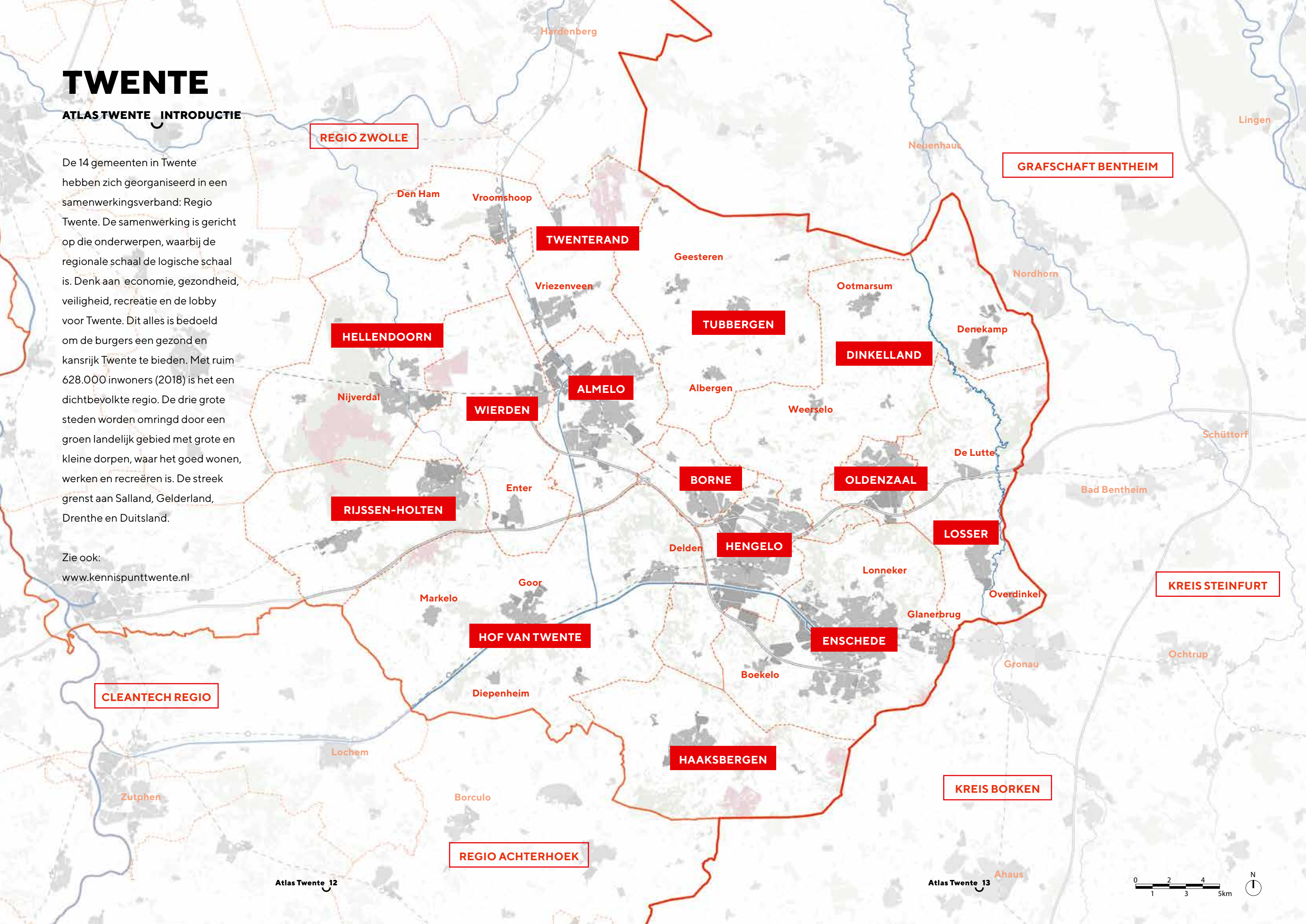
Zie ook: <https://www.beterbenutten.nl/mobiliteitsscan>

TWENTE

ATLAS TWENTE INTRODUCTIE

De 14 gemeenten in Twente hebben zich georganiseerd in een samenwerkingsverband: Regio Twente. De samenwerking is gericht op die onderwerpen, waarbij de regionale schaal de logische schaal is. Denk aan economie, gezondheid, veiligheid, recreatie en de lobby voor Twente. Dit alles is bedoeld om de burgers een gezond en kansrijk Twente te bieden. Met ruim 628.000 inwoners (2018) is het een dichtbevolkte regio. De drie grote steden worden omringd door een groen landelijk gebied met grote en kleine dorpen, waar het goed wonen, werken en recreëren is. De streek grenst aan Salland, Gelderland, Drenthe en Duitsland.

Zie ook:
www.kennispunttwente.nl

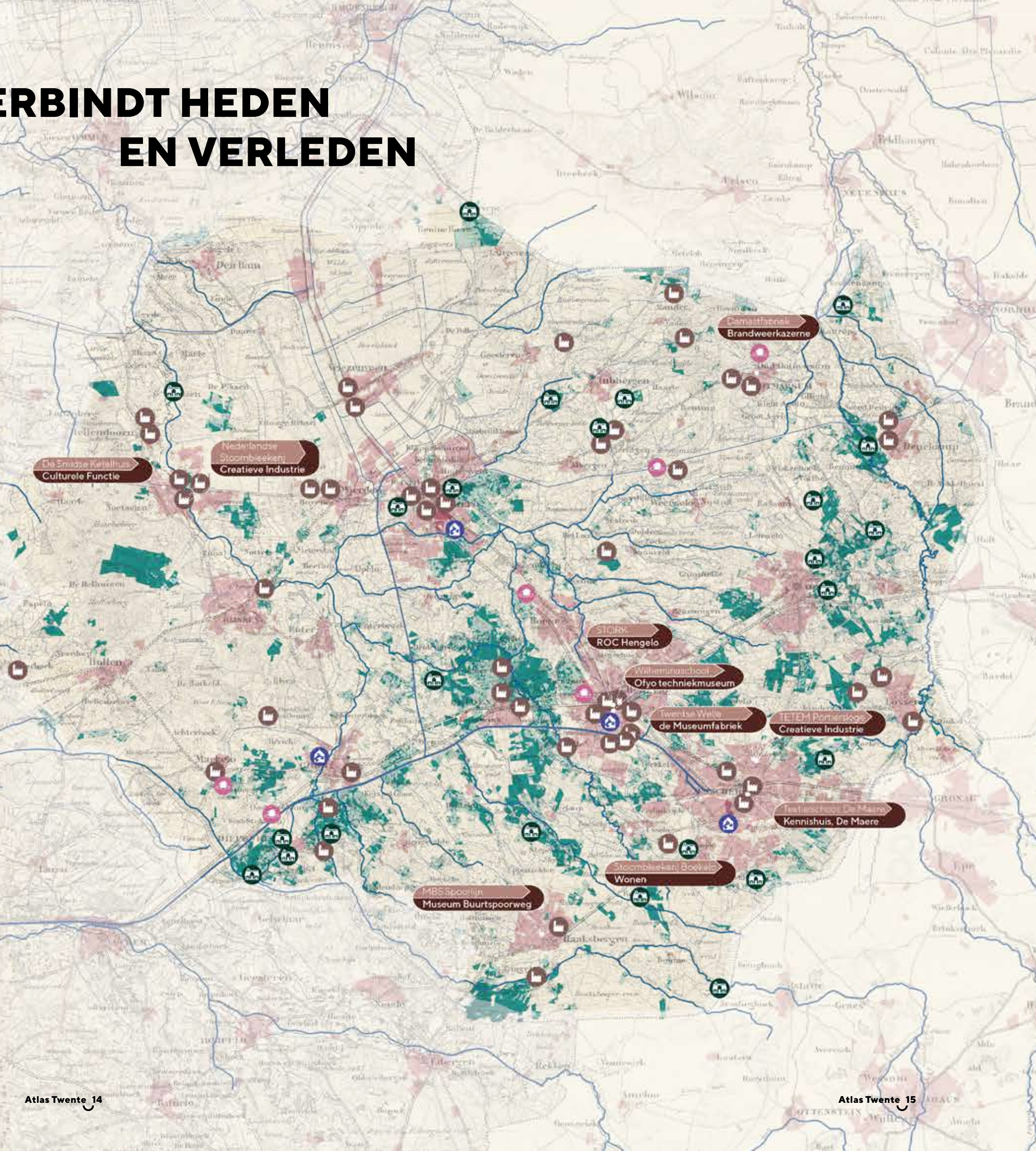
TWENTE VERBINDT HEDEN EN VERLEDEN

1 CULTUUR EN ERFGOED

Van oudsher was Twente vooral een agrarisch gebied, totdat rond 1830 de industrie zich vestigde in de regio. De Nederlandsche Handelsmaatschappij (NHM) koos voor Twente vanwege de lage lonen, het ruime arbeidspotentieel, de strategische ligging en de bekendheid van de bevolking met het spinnen en weven. Zo werd er een weefschool opgericht in Goor, een textielfabriek gebouwd in Nijverdal, in Almelo werd de stoommachine voor het eerst ingezet en de metaalindustrie ontwikkelde zich in Hengelo. Twente ontwikkelde zich in korte tijd tot het centrum van de textiel- en metaalindustrie. Naast fabriekshallen en spoorwegverbindingen stichtten de textielfabrikanten grote landgoederen in het Twentse landschap, bouwden tuindorpen en lieten parken aanleggen.

Vanaf 1960 raakt de textielindustrie in verval, maar zowel de industrie als het agrarische verleden zijn tot de dag van vandaag zichtbaar en voelbaar in de regio. Industriële gebouwen hebben een nieuwe bestemming gekregen, de tuindorpen en parken zijn geliefde plekken in de stad en de landgoederen zijn aantrekkelijke recreatie- en natuurgebieden.

In Twente komen oud en nieuw harmonieus samen.

Legenda

(Industrieel) verleden

- Rijksmonumenten industrie & transport
- Tuindorp
- Beschermd stads- of dorpsgezicht

Herbestemd heden

- Historisch Herbestemming

Landgoederen

- Landhuis bij landgoed
- Landgoed (bosrijk)
- Landgoed (open voorkomen)

Ondergrond

- Stedelijk gebied heden
- Water
- Historische kaart 1868

Bronnen:
ERIH.net
Geoportaal Overijssel
Herbestemming.nu
Landgoedereninoverijssel.nl

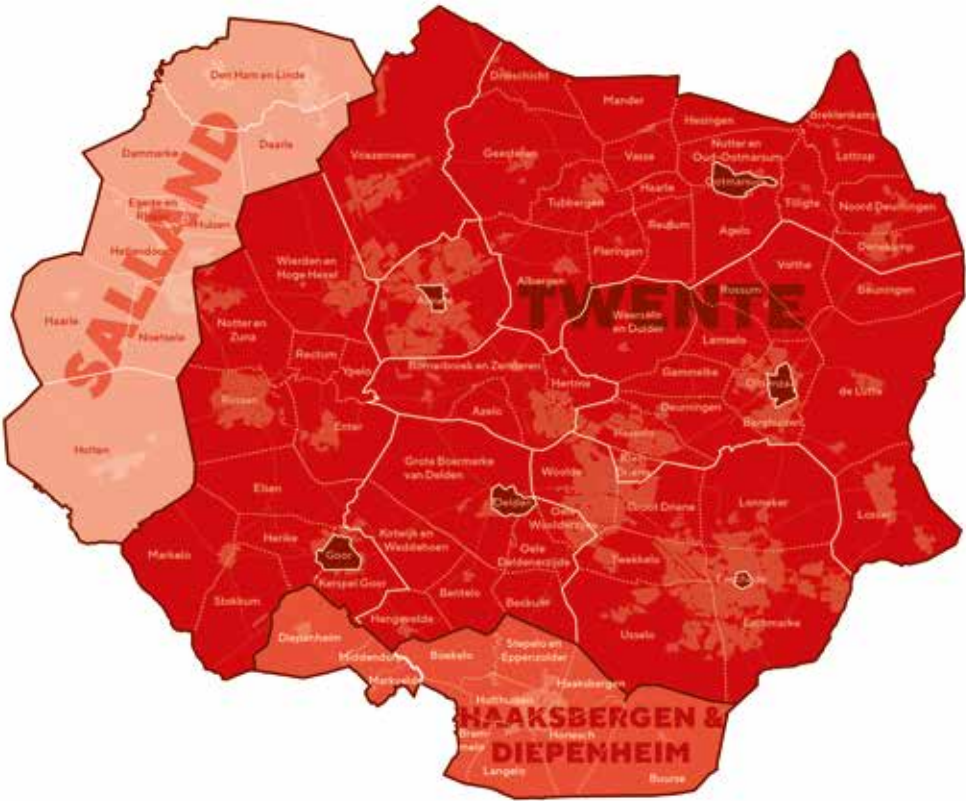
TWENTE VERBINDT HEDEN EN VERLEDEN

1 CULTUUR EN ERFGOED

Kijk ook eens in:
Ruimte voor verbeelding,
Cultuurprofiel Regio Twente 2021-2024

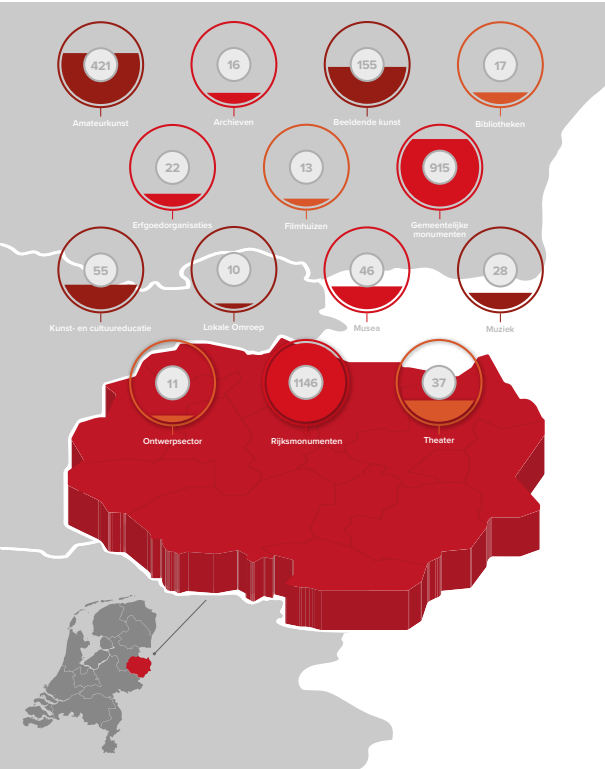
Atlas Twente [Link](#)

1.1 Twente met haar oude markegrenzen en drostambten

Het huidige Twente bestond eerder uit een verzameling marken, landgerichtten, schoutambten en drostambten. De marken zijn ontstaan als een collectief van grotere boeren die gezamenlijk het land beheerden en reguleerden. Letterlijk betekent het grens of afscheiding. De afzonderlijke marke stonden onder zogenoemde drostambten, overkoepelende bestuursstructuren. De drostambten in de huidige regio Twente bestond uit Twente, Salland en Haaksbergen & Diepenheim (bron: Geoportaal Overijssel).

1.2 Cijfers over de culturele sector in Twente

(bron: Ruimte voor verbeelding, cultuurprofiel regio Twente 2021-2024)

1.3 Twentse boerderijen aanwezig sinds 1500

De kaart biedt een overzicht van de omstreeks het jaar 1500 bestaande boerderijen in Twente. Op deze plekken is tegenwoordig nog steeds een boerderij, hoeve of agrarisch erf te vinden. En in significante aantallen dus, zoals te zien op de kaart. Op de achtergrond een historische kaart van Ten Have van een iets latere periode anno 1648. (bron: Geoportaal Overijssel).

Cultuur en natuur gaan op Landgoed Twickel, bijna zeven eeuwen oud en 4.300 hectare groot, goed samen. Kenmerkend zijn het kasteel, de historische boerderijen (herkenbaar aan de zwart-witte luiken), de twee watermolens, een watertoren en de houtzagerij in een kleinschalige coulisselandschap. (Regio Twente)

De Museumfabriek is een museum waar de toekomst ontdekt kan worden door te leren, spelen, werken, experimenteren en dromen. De Museumfabriek is gevestigd in de restanten van het Rozendaalcomplex, een voormalige textielfabriek. (Nuran Drone fotografie)

In de ruim 100 jaar oude ijzergieterij van de fa. Stork in Hengelo is nu het ROC van Twente gevestigd. De oude elementen in de hal zijn zo veel mogelijk intact gehouden. (gemeente Hengelo)

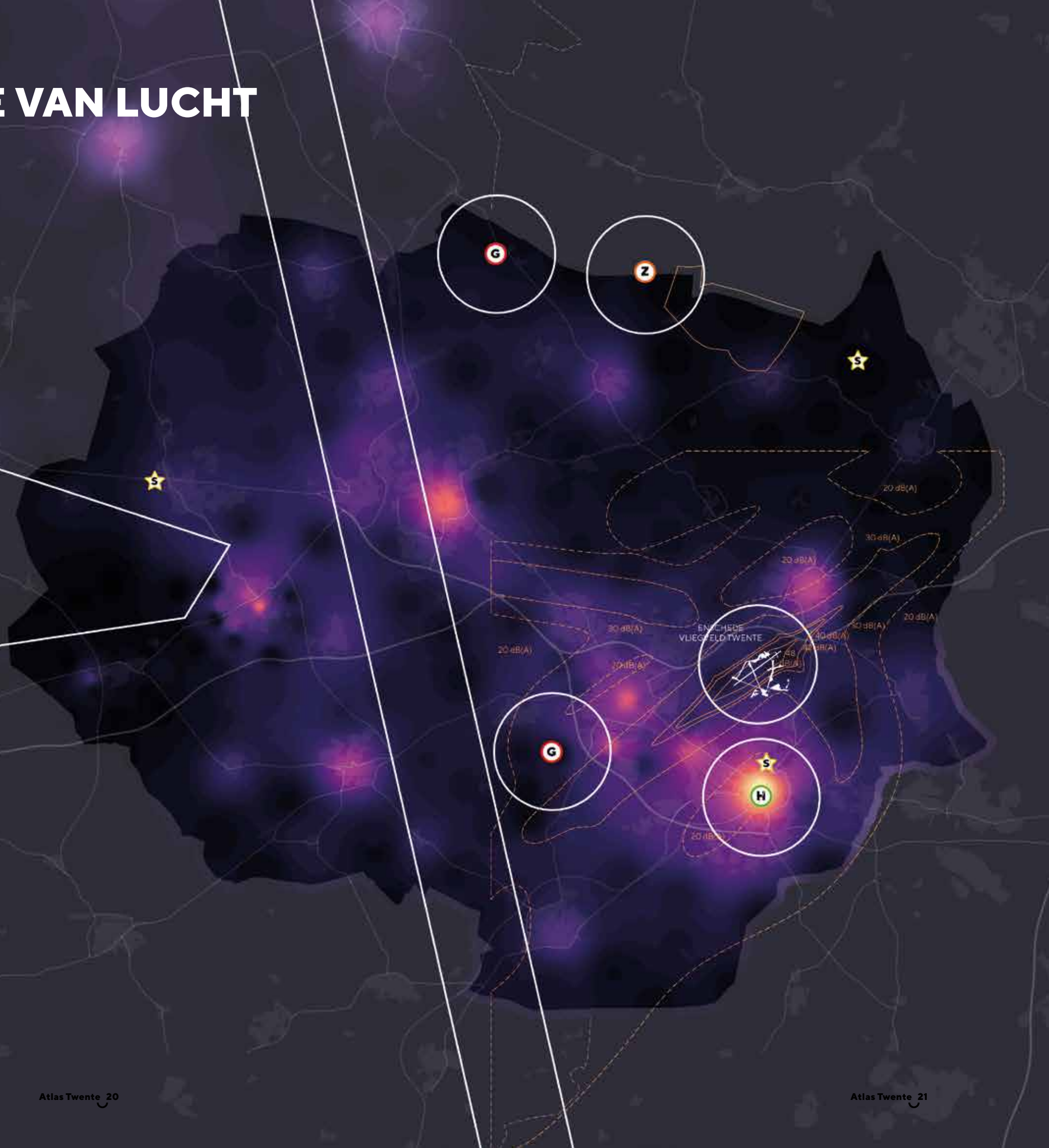
Tuindorp De Riet is gebouwd voor de arbeiders van de textielindustrie, maar is tegenwoordig ook heel populair onder starters vanwege de betaalbare woningen. (gemeente Almelo)

DE RUIMTE VAN LUCHT

2 LUCHT

Niet alleen zijn er plekken van rust en reuring op land, ook boven Twente - in de lucht - is hier sprake van. Stiltegebieden en gebieden van donkerte liggen zij aan zij met lichte, intensief bebouwde gebieden en de voormalige vliegbasis Twenthe. De economische corridor langs de A1-A35 is op deze kaart goed waar te nemen.

Donkerte is een belangrijke kwaliteit van Twente. Zo is Springendal de donkerste plek van Overijssel. Met het project Twente Bewust Verlicht wordt lichtvervuiling tegengegaan en bovendien energie bespaard. Daarnaast is ruimte van lucht ook ruimte voor techniek: voormalige vliegbasis Twente is een Nederlandse (test)locatie voor luchtgebonden bedrijvigheid en drones.

Legenda

Ondergrond

- Hemelhelderheidskaart
- Stiltegebied
- Luchtvaartterrein

Luchtvaart

- Geluidscontouren luchtvaart
- Laagvliegroutes / dronevliegen verboden of beperkt
- Zweefvliegveld
- Helihaven
- Hanggliderveld
- Sterrenwacht

Bronnen:
Geoportaal Overijssel (2016)
Ministerie van IenW (2018)

DE RUIMTE VAN LUCHT

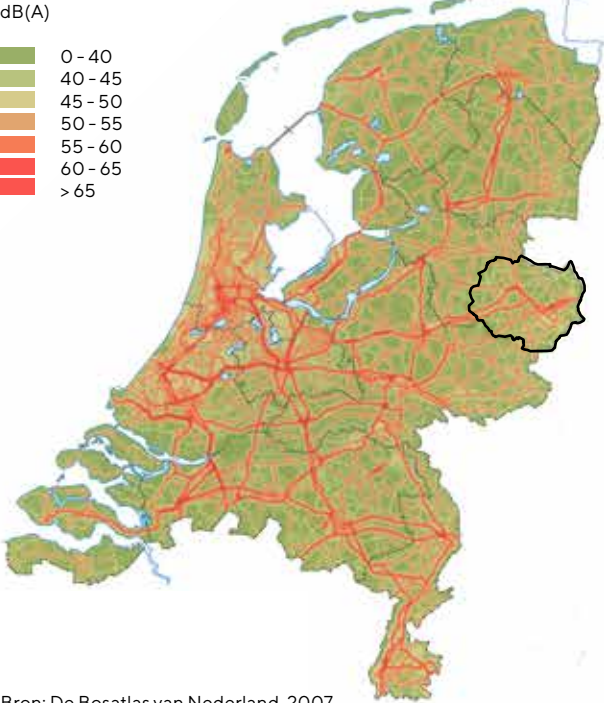
2 LUCHT

2.1 Horizonvervuiling

Bron: De Bosatlas van Nederland, 2007

2.2 Geluidshinder weg-, rail- en vliegverkeer

Bron: De Bosatlas van Nederland, 2007

Op Technology Base Twente, de voormalige vliegbasis Twenthe, krijgen innovatieve bedrijven de ruimte om te pionieren, te experimenteren, uit te proberen en te vernieuwen (Technology Base Twente)

Op Twente Airport vertrekken niet alleen privé- en zakenvluchten, het is tevens een testlocatie van bemande en onbemande luchtvaartuigen. (Technology Base Twente)

Het planetarium in Lattrop prijst zich aan als de donkerste plek in Nederland om sterren te kijken. (Simon Lenskens)

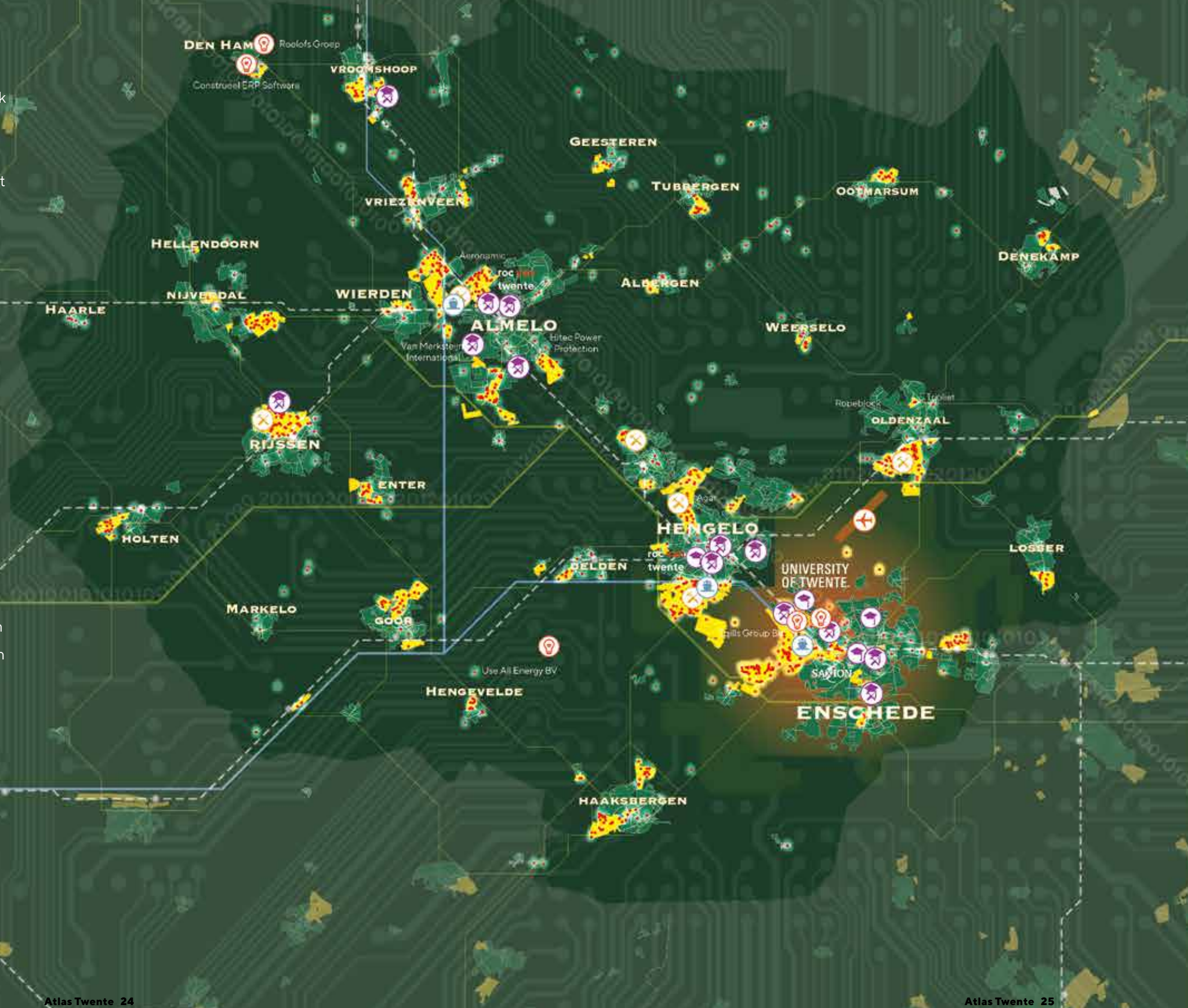
KNAPPE KOPPEN EN GOUDEN HANDEN

3 ECONOMIE

Wie Twente zegt, zegt techniek. Twente weet als geen ander hoe techniek de economie en samenleving kan veranderen. De industriële revolutie, met voornamelijk de textiel- en metaalindustrie, bracht Twente economische groei, nieuw werk en inkomsten. Techniek zit historisch in ons DNA en brengt ons ook vandaag de dag voorspoed en welvaart. Dit maakt dat we, met onze knappe koppen en gouden handen, voorbereid zijn op de toekomst. Zo spelen Universiteit Twente, Saxion Hogeschool, ROC van Twente en de ondernemers soepel in op maatschappelijke ontwikkelingen.

Techniek maakt van Twente een sterke ondernemende regio met innovatieve bedrijven en (MKB)-maakindustrie. We hebben dus niet alleen de kennis in huis, maar kunnen het ook maken, oftewel: we bedenken het, testen het, maken het en we doen het.

Zie ook: www.twenteindex.nl

Legenda

Knappe koppen

- Theoretisch onderwijs
- Praktijkonderwijs

Gouden handen

- Bedrijf in Maakindustrie top 100 (2018)
- Bedrijf in MKB-innovatie top 100 (2018)
- Bedrijf in Bouwnijverheid- en Industriesector

Hardware

- Stedelijk gebied
- Bedrijventerrein
- Snelweg
- Hoofdweg
- Spoorweg
- Waterweg
- Overslaghaven
- Vliegveld

Bronnen:
SBI-codes KVK
Stichting LISA

Maakindustrie top 100 is opgesteld door Corporate Finance International in opdracht van Management Team.

MKB innovatie top 100 is opgesteld door de Kamer van Koophandel (KvK).

KNAPPE KOPPEN EN GOUDEN HANDEN

3 ECONOMIE

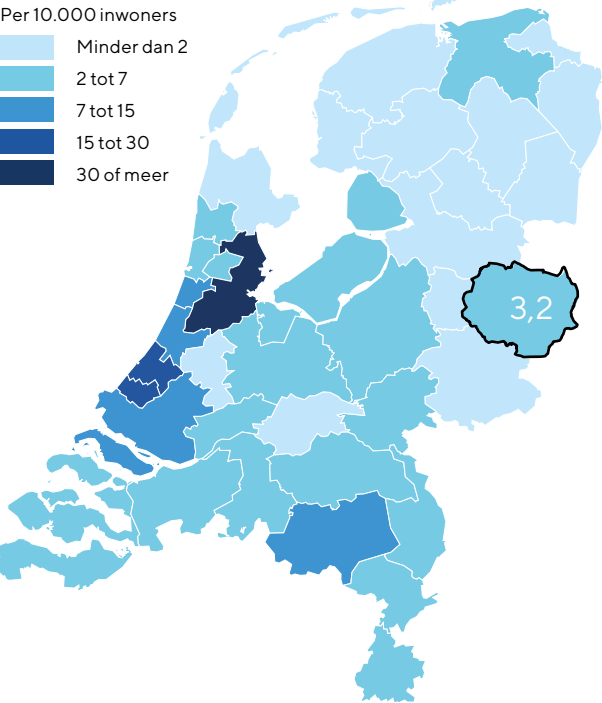
3.1 De HTSM-sector in Twente (2017)

De sector High Tech Systemen en Materialen (HTSM) is in Twente procentueel groter vertegenwoordigd in vergelijking tot heel Nederland. In deze figuur is het zowel het absoluut aantal als het aandeel arbeidsplaatsen in de HTSM sector per gemeente te zien. De grootte van de bol geeft hierbij de totale arbeidsplaatsen in de gemeente aan.

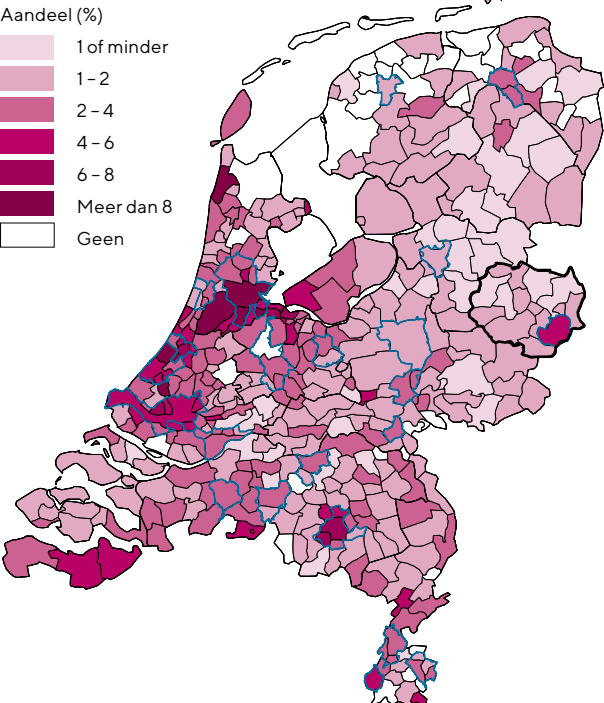
Bron: Stichting LISA (2017) en Kennispunt Twente (2019)

3.2 Aandeel kennismigranten, 2011

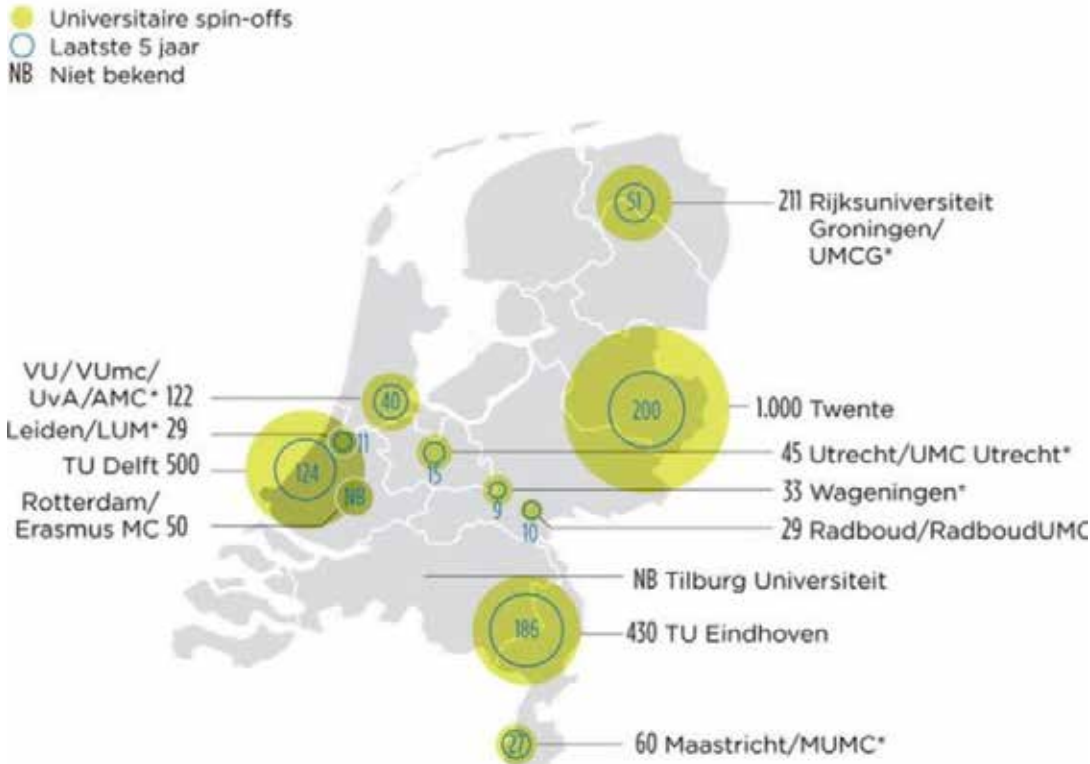
Bron: CBS (2019)

3.3 Aandeel buitenlandse kenniswerkers in totaal aantal kenniswerkers, 2010

Bron: PBL (2014)

3.4 De Universiteit Twente als kraamkamer van het bedrijfsleven: universitaire spin-offs

*Enkel spin-offs op basis van gepatenteerde kennis van de universiteit

Bron: Volkskrant, 2 februari 2019

3.5 Werkgelegenheid per sector in de MONT regio

	Kreis Borken	Kreis Coesfeld	Kreis Steinfurt	Kreis Warendorf	Stadt Münster	Stadt Osnabrück	Landkreis Osnabrück	Grafschaft Bentheim	Twente	Achterhoek
Machinebouw	6.120	2.810	5.090	9.140	1.180	1.420	3.550	1.240	6.870	3.220
Voedselindustrie	3.640	3.210	5.600	3.540	1.810	1.690	8.610	1.700	5.510	4.330
Zorgsector	6.800	3.920	9.100	5.220	17.160	7.350	8.240	2.690	39.000	28.000
Logistiek	4.990	1.760	8.450	2.550	3.170	5.670	4.460	1.540	10.500	6.500
Meubelfabricage	3.430	650	1.160	2.800	190	260	2.520	260	7.560	6.610
Metaalbewerking	3.570	1.060	2.150	6.180	720	2.750	4.440	1.140	5.980	5.560
Kunststofindustrie	3.710	850	2.330	2.120	370	320	1.780	1.000	3.330	1.550
Textiel- en kledinghandel	3.980	240	4.780	210	330	150	980	850	2.300	1.160
Papierhandel	350	k.A.	2.160	k.A.	120	1.640	2.120	200	650	2.250

Bron: MONT-Mapping (2009)

XL Businesspark, onderdeel van Port of Twente, is een grootschalig en duurzaam bedrijvenpark aan de A35 voor (inter)nationale bedrijven in de logistiek, transport, distributie en industrie. Het park is bereikbaar via weg, water, spoor en lucht en ligt nabij de belangrijkste verkeersaders van Europa. (gemeente Almelo)

De maakindustrie is door heel Twente gevestigd, zoals hier in Wierden. (Laura Spackler)

Op Kennispark Twente bundelen ondernemers, overheid en kennisinstellingen hun krachten voor ontwikkeling en innovatie. (gemeente Enschede)

Solar Team Twente is een team van studenten van Saxion en Universiteit Twente. De studenten geven anderhalf jaar van hun studie op om aan de World Solar Challenge te kunnen deelnemen. (Solar Team Twente)

VERBORGEN KAMPIOENEN UIT TWENTE

Vraag de gemiddelde Tukker naar producten ‘made in Twente’ en hij komt meestal niet veel verder dan Grolsch, Bolletje en Johma. Vaak weet men ook nog wel dat Twente goed scoort op het gebied van kunstgras, nanotechnologie en de bouw – maar daar blijft het vaak bij. Dat is jammer en onterecht, want de Twentse economie biedt zoveel meer! Zo weten maar weinig Twentenaren dat er in heel Europa mensen douchen in een cabine van Revital Bathroom Comfort uit Enter. Of neem de roestvrijstalenveer die ervoor zorgt dat de klep van Senseo-koffiemachines openspringt: het onderdeel is gemaakt door het bedrijf United Springs uit Hengelo. En wat te denken van de Twentse technologiebedrijven Powerspex, WTT, Stork en HoST? Samen pakken ze het afvalprobleem van Mexico City aan.

Twente grossiert in dergelijke ‘verborgen kampioenen’. Het zijn ondernemingen die bij het grote publiek onbekend zijn, maar wereldberoemd in de nichemarkt waarin ze opereren. Meestal zijn het middelgrote familiebedrijven met een lange historie,

werkend vanuit een onopvallend gebouw op een industrieterrein. Maar dat maakt hun trouwe klanten niets uit: ze komen af op de kwaliteit en de knowhow van de betreffende firma. In de rest van de wereld vind je nu eenmaal niet zo veel producenten van – om maar eens wat bedrijven uit de gemeente Twenterand te noemen – steenknippers (Almi uit Vriezenveen), isolatoren voor de hoogspanningsindustrie (Mekufa uit Vroomshoop) of hoogwaardige potgrond en substraten voor de tuinbouw (Free Peat uit Westerhaar-Vriezenveensewijk). Verborgen kampioenen zijn toppers in hun branche en bijzonder innovatief en klantgericht. Juist omdat ze zo gespecialiseerd zijn, komen hun afnemers uit alle windstreken. Dat de consument de bedrijven meestal niet kent, ligt aan hetgeen ze maken: het zijn vaak productiemiddelen, halffabricaten of onderdelen van een ander product. Het is een beetje zoals met ‘Intel Inside’: voor computers zijn Intel-chips cruciaal, maar je ziet ze niet.

Veel verborgen kampioenen blijven het

liefst verborgen, zodat ze in alle rust kunnen werken. Die rust is ze gegund, maar het kan geen kwaad om ze eens wat meer in het zonnetje te zetten. Dat is trouwens ook in hun eigen belang, want veel Twentse maakbedrijven hebben vacatures voor goed opgeleid personeel, of het nu gaat om werkvoorbereiders, procesoperators of storingsmonteurs. Juist in deze ‘aandachtseconomie’ waarin het altijd weer dezelfde bedrijven zijn die de aandacht op zich weten te vestigen is het belangrijk om oog te hebben voor ‘Twente Inside’. Laten we de Twentse verborgen kampioenen in kaart brengen, met ze in gesprek gaan en ondersteunen waar het kan. Ze zijn geworteld in de regio, geven veel Tukkers werk en zijn een blijvende bron van innovatie.

Over de auteur:

Prof.dr. Gert-Jan Hospers (Enschede, 1974) is bijzonder hoogleraar Transitie in Stad en Regio aan de Radboud Universiteit en economisch geograaf aan de Universiteit Twente. Daarnaast is hij directeur van Stichting Stad en Regio. Hospers is gespecialiseerd in Oost-Nederland.

GRENZELOZE SAMENWERKING

4 SAMENWERKING

Twente houdt niet op bij de landsgrens. Hoewel de landsgrens veelal als barrière wordt beschouwd, wordt meer en meer getracht deze te slechten – of het nu gaat om taal, economie of mobiliteit.

De Euregio speelt hierin een verbindende rol. De Euregio is een grensoverschrijdend samenwerkingsverband van 129 Nederlandse en Duitse gemeenten, provincies, Kreise en waterschappen. De Euregio bestrijkt ca. 13.000km² en telt rond 3,4 miljoen inwoners. Aan Nederlandse zijde omvat het gebied de regio's Twente en Achterhoek en delen van Noordoost-Overijssel en Zuidoost-Drenthe, aan Duitse zijde het Münsterland, Landkreis Grafschaft Bentheim, de stad en de Landkreis Osnabrück en delen van het zuidelijke Emsland. Het secretariaat is gevestigd in Gronau/Enschede.

De Euregio is in 1958 opgericht als het eerste regionale grensoverschrijdende samenwerkingsverband in Europa. De Euregio zet zich in voor de versterking van de sociaalculturele samenwerking en de sociaaleconomische ontwikkeling van het grensgebied.

Legenda

Grensoverschrijdende bereikbaarheid

- Fietsnetwerk
- Belangrijke wegen
- Spoorlijn

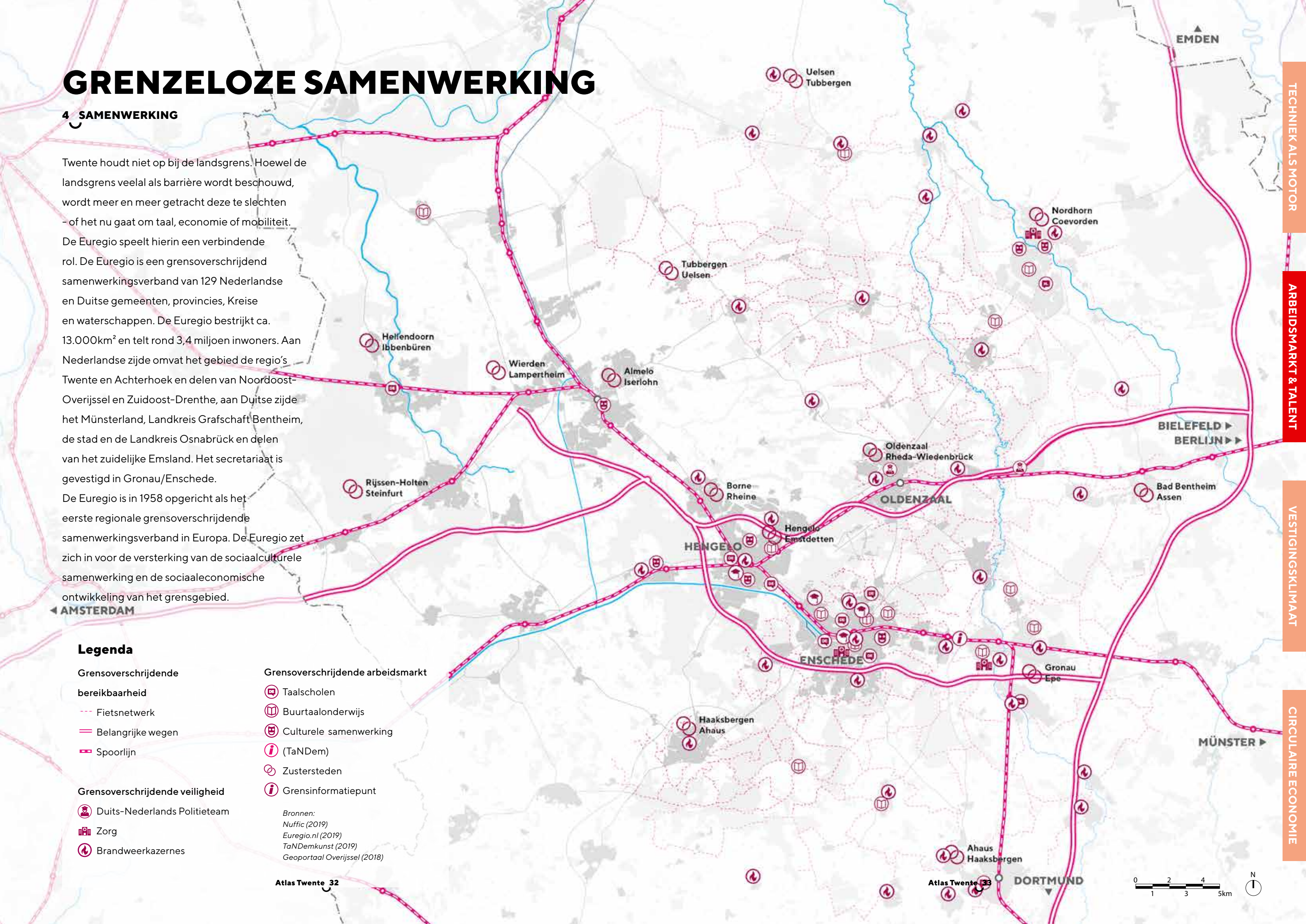
Grensoverschrijdende veiligheid

- Duits-Nederlands Politieteam
- Zorg
- Brandweerkazernes

Grensoverschrijdende arbeidsmarkt

- Taalscholen
- Buurtaalonderwijs
- Culturele samenwerking
- (TaNDem)
- Zustersteden
- Grensinformatiepunt

Bronnen:
Nuffic (2019)
Euregio.nl (2019)
TaNDemkunst (2019)
Geoportaal Overijssel (2018)

TECHNIK ALS MOTOR

ARBEIDSMARKT & TALENT

Legend:

- 0,1-0,5% (werknemers)
- 0,5-1,0% (werknemers)
- 1,0-3,0% (werknemers)
- ≥ 3,0% (werknemers)
- gegevens niet beschikbaar

Map Data (Percentage of employees in agriculture):

Province	Percentage
Groningen	0,1%
Friesland	1,1%
Overijssel	1,4%
Gelderland	1,5%
Utrecht	0,8%
Noord-Holland	1,3%
Noord-Brabant	1,2%
Limburg	3,5%
Zeeland	1,7%
Rotterdam	1,7%

Regio	Nederlands	Duits	Pools	Overig
Noord-Limburg	2.1	0.0	0.9	0.1
Achterhoek	0.7	0.4	0.2	0.2
Midden-Limburg	0.8	0.7	0.1	0.0
Zuid-Limburg	0.7	0.9	0.1	0.0
Twente	0.9	0.2	0.2	0.1
Arnhem/Nijmegen	0.6	0.2	0.2	0.1
Zuidoost-Drenthe	0.9	0.4	0.0	0.0

[illegible]

bereikbaarheid van banen Nederland

Legend categories (from highest to lowest accessibility):

- 1.875 en hoger
- 1.750 tot 1.875
- 1.625 tot 1.750
- 1.500 tot 1.625
- 1.375 tot 1.500
- 1.250 tot 1.375
- 1.125 tot 1.250
- 1.000 tot 1.125
- 875 tot 1.000
- 750 tot 875
- 625 tot 750
- 500 tot 625
- 375 tot 500
- 250 tot 375
- 125 tot 250
- 125 en lager

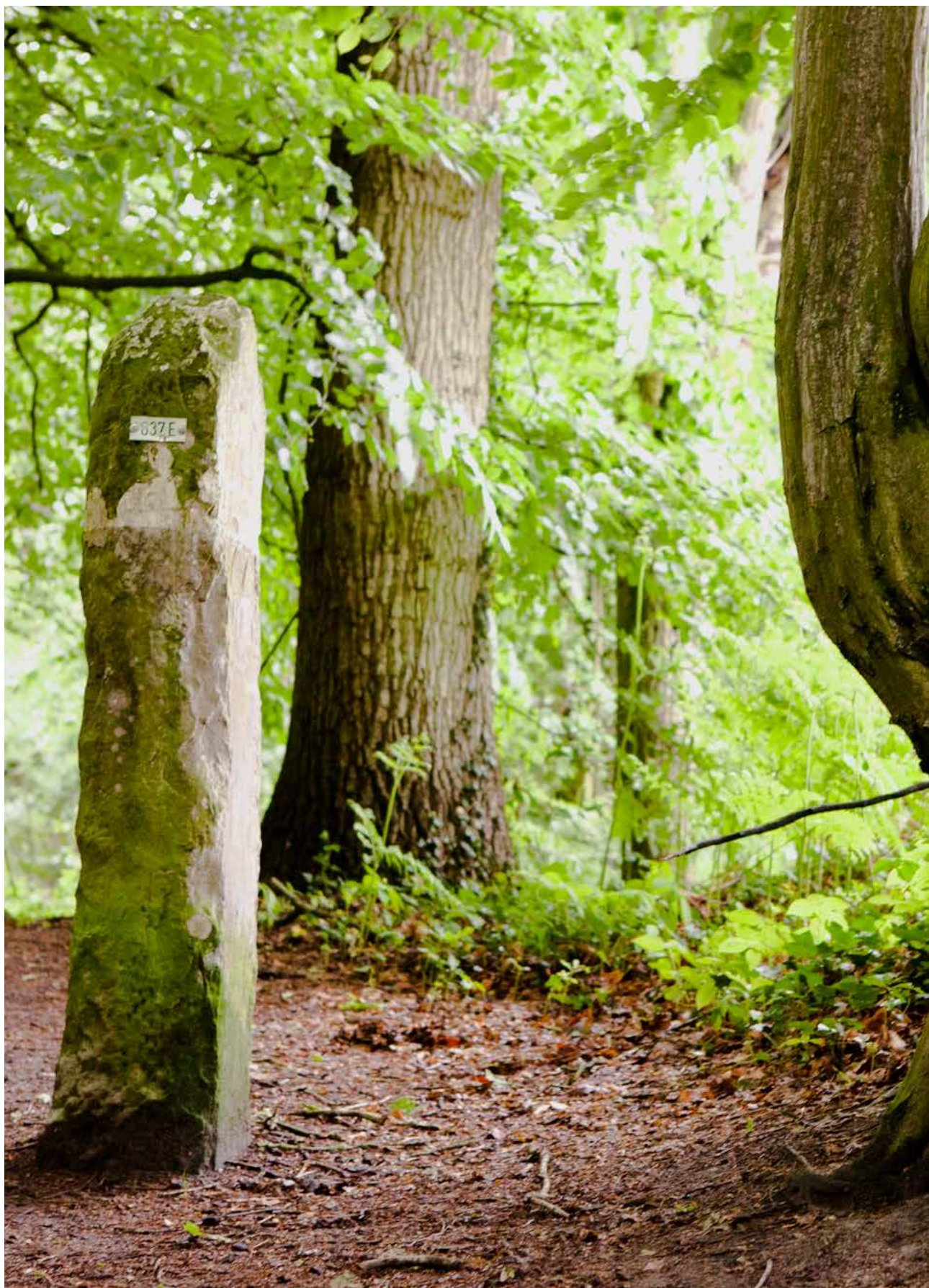
bereikbaarheid van banen Nederland en buitenland

1.875 en hoger
 1.750 tot 1.875
 1.625 tot 1.750
 1.500 tot 1.625
 1.375 tot 1.500
 1.250 tot 1.375
 1.125 tot 1.250
 1.000 tot 1.125
 875 tot 1.000
 750 tot 875
 625 tot 750
 500 tot 625
 375 tot 500
 250 tot 375
 125 tot 250
 125 en lager

A map of the Münster region in Germany, showing administrative boundaries and logos of various municipalities and districts. The map is green, with blue circles indicating specific locations. Logos include: NL (North Rhine-Westphalia), provincie Overijssel, die grafschaft (Landkreis Bielefeld), regio Twente, Networkstad Twente, Achterhoek, Kreis Borken, Kreis Coesfeld, Kreis Coesfeld, Kreis Warendorf, Kreis Steinfurt, OSNABRÜCK®, LANDKREIS OSNABRÜCK, and STADT MÜNSTER. The map also shows the borders with the Netherlands (NL) and the Dutch province of Overijssel.

VESTIGINGSKLIMAAT

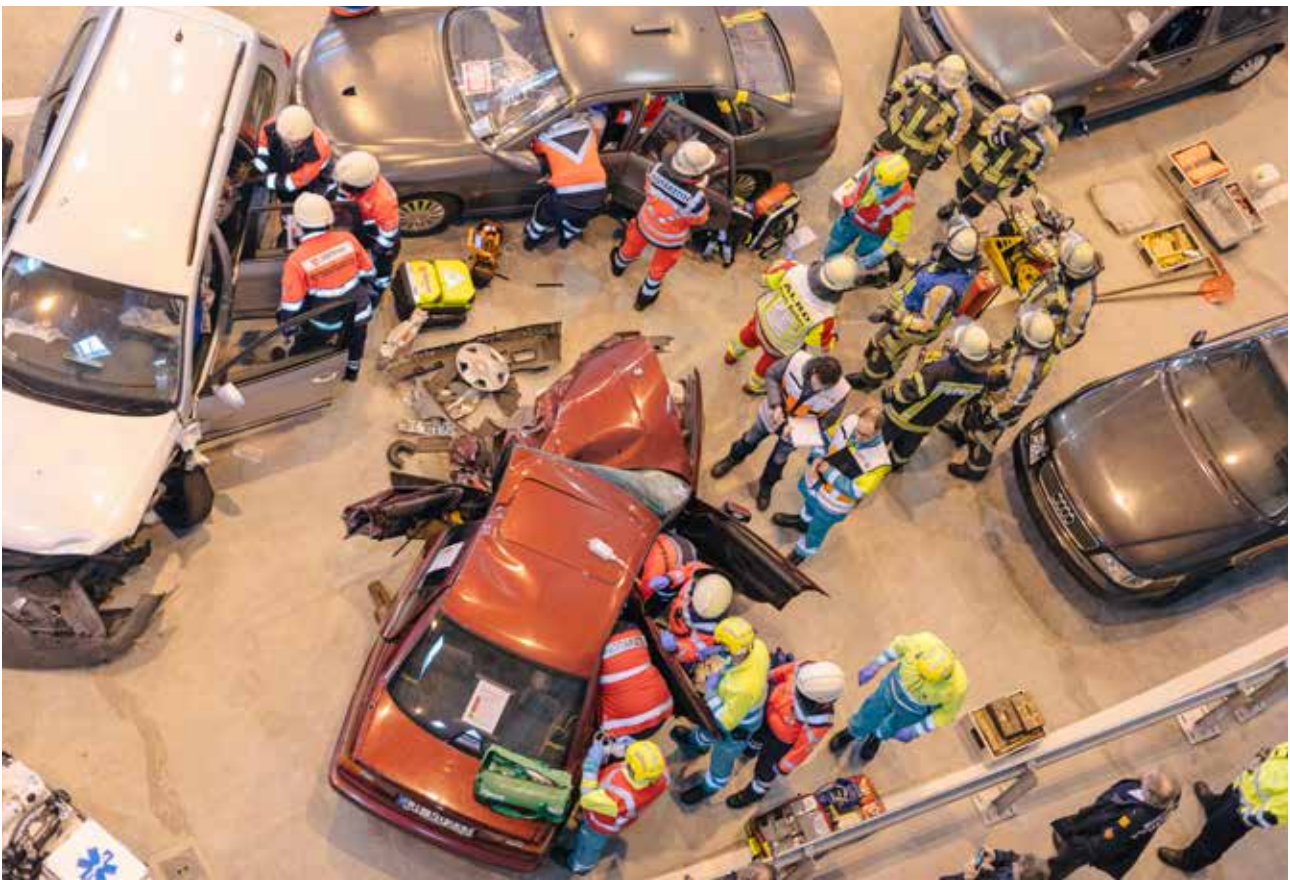
CIRCULAIRE ECONOMIE

De grens, gemarkeerd door grensstenen zoals hier bij Buurse, vormde eeuwenlang geen belemmering voor de handel tussen Twente en de Duitse buurlanden. Over oude, nu nog zichtbare, handelswegen werd Gildehauser zandsteen vervoerd voor de bouw van Oldenzaalse Plechelmuskerk, maar trokken ook Duitse seizoenarbeiders voor werk naar Holland. (Mark van Veen)

Binnen de Euregio wordt gewerkt aan duurzame verbindingen tussen Nederland en Duitsland via het spoor, over de weg en via waterwegen. (Regio Twente)

Een grootschalige, gezamenlijke oefening van Duitse en Nederlandse zorgverleners. Deze oefening is onderdeel van het driejarige PREpare project, waarin grensoverschrijdend wordt samengewerkt in de acute zorg. (Matthias Höing)

DE SCHOONHEID VAN DE GRENS

Het Latijnse woord ‘regio’ betekent ‘grens’. Ook de regio Twente is begrensd: de inwoners zijn sterk georiënteerd op de eigen streek en minder op buurregio’s. De Nederlandse burenen van Twente zijn de Achterhoek, Salland en Noordoost-Overijssel. Toch moeten we de verschillen tussen de regio’s in het oosten van ons land niet overdrijven. Het landschap tussen Geerdijk (gemeente Twenterand) en Mariënberg (gemeente Hardenberg) verschilt nauwelijks van elkaar en dat geldt evenzeer voor het dialect. Zowel in Twente als in de Achterhoek doen ze aan carbidschieten en kraamschudden. Ook is er veel onderling contact: jongeren uit Groenlo nemen de bus naar de Primark in Enschede, terwijl Twentse studenten stage lopen bij NEDAP. En menig vriendengroep uit Twente bezoekt jaarlijks de Zwarte Cross. Wel loopt er in Overijssel een ‘bieregrens’: in Salland drinkt de bevolking Heineken, maar in Twente Grolsch. De grens ligt bij Nieuw-Heeten (gemeente Raalte) en Haarle (gemeente Hellendoorn), waar zowel Grolsch als Heineken gedronken wordt.

De meest harde grens in Twente is de Nederlands-Duitse grens. Helaas wordt de grens met Noordrijn-Westfalen en Nedersaksen nog vooral als barrière beschouwd. Door verschillen in taal, cultuur en regelgeving loop je inderdaad tegen belemmeringen aan als je in Duitsland wilt studeren, werken of ondernemen. Volgens onderzoeker Gerard Marlet neemt het aantal beschikbare banen voor grensbewoners enorm toe als we de landsgrens zouden wegdenken. In die hypothetische situatie zou de werkloosheid in Twente dalen en de regionale economie een impuls krijgen. Het is dan ook goed dat de EUREGIO ‘grensgangers’ met raad en daad bijstaat. De organisatie – de oudste in zijn soort van Europa – geeft voorlichting en tips aan inwoners en ondernemers en probeert de grensbarrières zoveel mogelijk te slechten. Het ideaal: een geïntegreerde regio waarin grenzen niet meer bestaan.

Tegelijkertijd is het de vraag of we dat wel moeten willen. De grens met Duitsland is voor Twente ook een troef. Want waar je vanuit de Randstad in

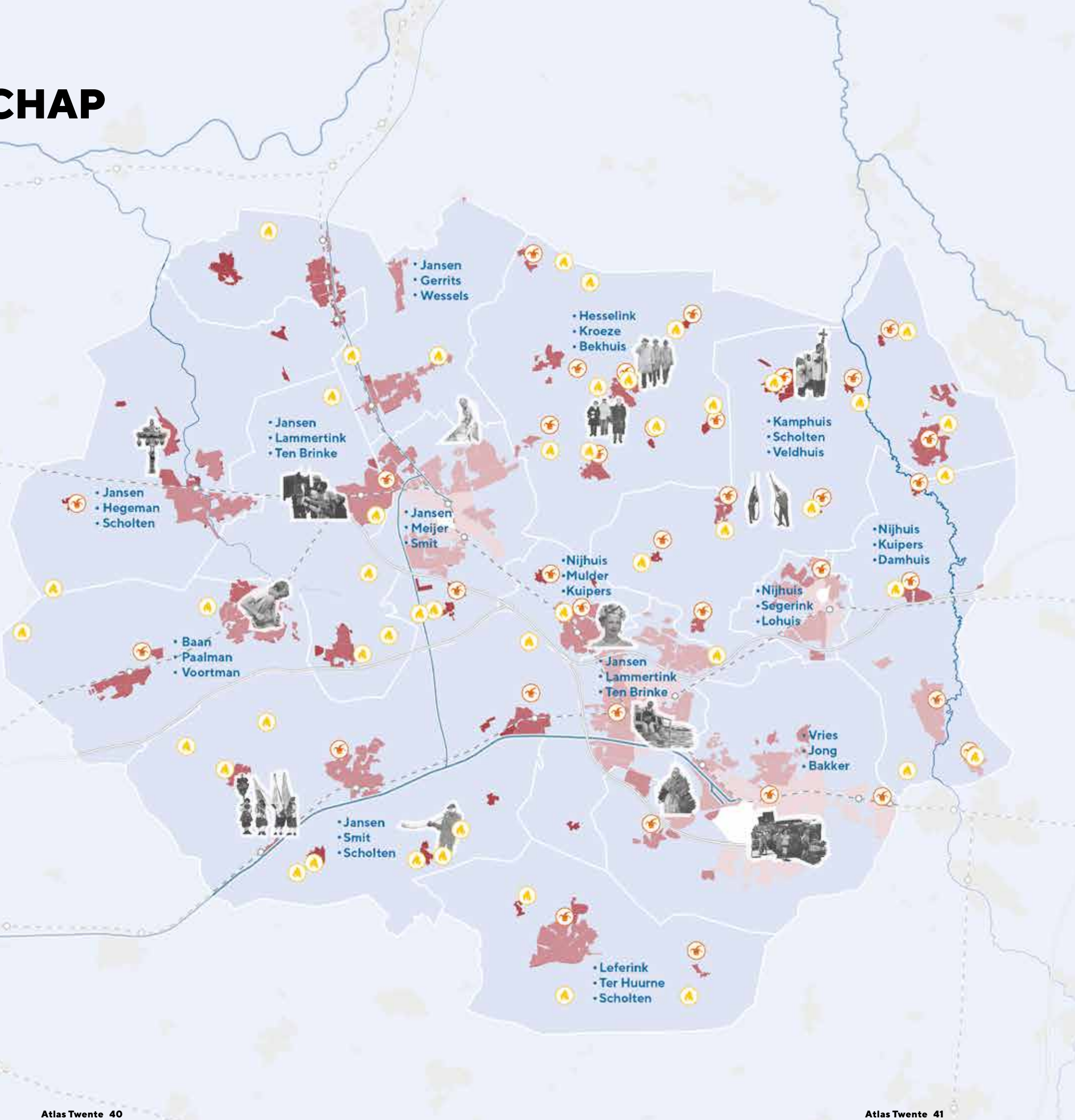
drie kwartier ook heen rijdt, je komt Nederland niet uit. Maar in Twente heb je binnen dezelfde rijafstand het voordeel van de keuze: of meer van hetzelfde in westelijke richting of een vakantiegevoel richting oosten. Steeds meer grensbewoners kiezen voor het laatste, niet alleen om er even uit te zijn, maar ook vanwege de betere prijs-kwaliteitverhouding in Duitse winkels en horeca. De grens wordt strategisch gebruikt. Consumenten profiteren van het aanbod van twee landen, wat zorgt voor een vergroting van de keuzevrijheid en de kwaliteit van leven. Laten we daarom Twente als grensregio koesteren en denken vanuit de kansen die dat biedt. De schoonheid van de grens is per slot van rekening de schoonheid van het verschil.

NOABERSCHAP

5 MENSEN

Noaberschap, noaberplicht, noabers; bekende begrippen in Twente. Vanouds was het een heel ruime en intensieve vorm van burenhulp, die onontbeerlijk was voor de bewoners van boerderijen en in dorpen die niet konden rekenen op goede openbare voorzieningen. Nog steeds is noaberschap van grote waarde voor de Tukkers. De verscheidenheid en betrokkenheid van de gemeenschappen is groot. Dit komt onder andere tot uitdrukking in het rijke verenigingsleven en de vele tradities, zoals de paasvuren, het midwinterhoornblazen of de Poaskaerls. Het samen bouwen aan een paasvuur versterkt de onderlinge band en versterkt de gemeenschapszin. Het noaberschap uit zich ook in de vele vrijwilligers en lokale netwerken. Ten opzichte van Nederland scoort Twente hoog. Van oudsher zijn Tukkers honkvast. Bepaalde achternamen komen hier dan ook vaker voor dan elders in Nederland. De namen verwijzen vaak naar de ligging. Zo is -ink afgeleid van es (bouwland). In de loop van de tijd gingen de namen ook over op de boerderij of het erf. Nieuwe bewoners gingen de boerderijnaam als achternaam gebruiken.

Legenda

Vrijwilligers per wijk

14-24%

24-29%

29-34%

34-39%

39-44%

44-54%

Immaterieel Erfgoed

Paasvuren

Carnavalsoptochten

Pasen Denekamp

Poaskaerls

Perkament maken

Pasen Hellendoorn

Sunte Mart'n

Houtdorp

Diepenheimse Schutterij

Pinksterbruidjes

Midwinterhoornblazen

Rondgang nachtwacht

IJsberen

Eiergaddern

Warenmarkt

Beieren

Top 3 achternamen

• Jansen • Dijk • Vries

Bronnen: Gezondheidsmonitor 2016

Immaterieelerfgoed.nl

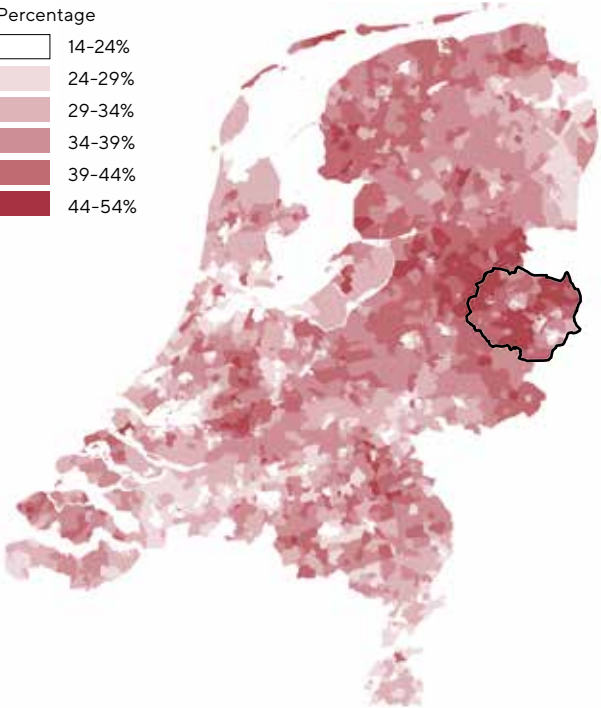
Tubantia.nl

14 gemeenten - achternamen

NOABERSCHAP

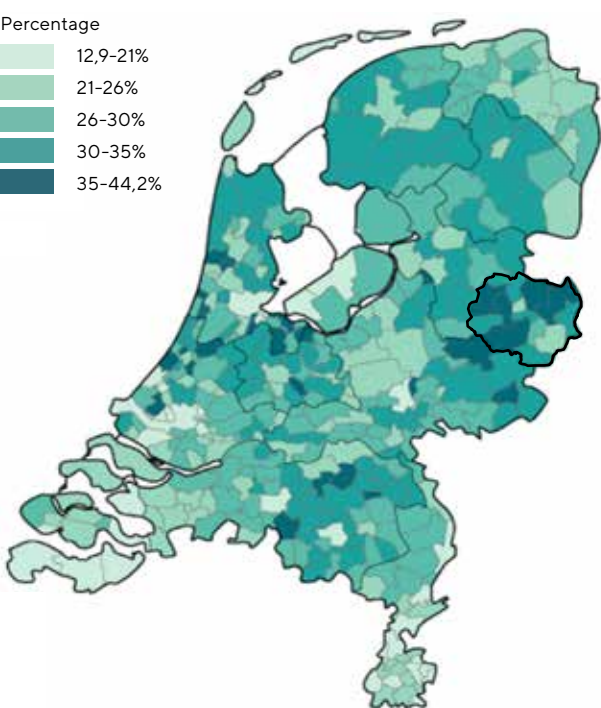
5 MENSEN

5.1 Vrijwilligers per wijk

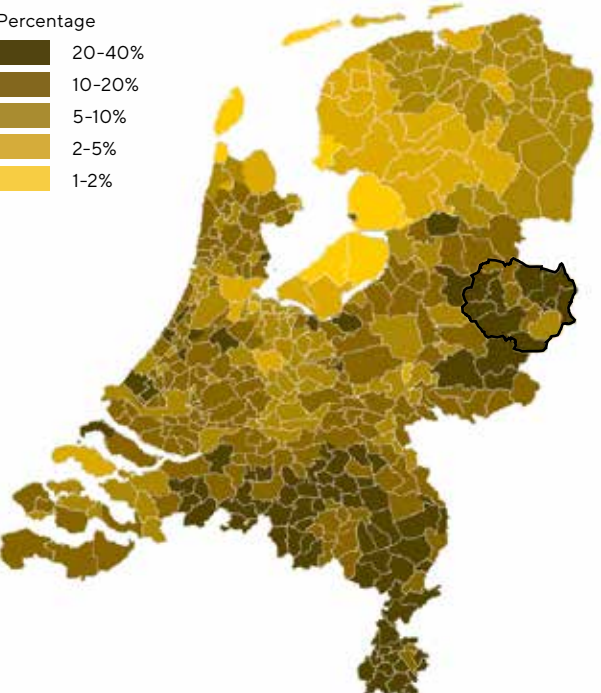
Bron: Gezondheidsmonitor 2016 CBS/GGD/RIVM

5.2 Sportbondleden per gemeente, 2017

Bron: NOC NSF

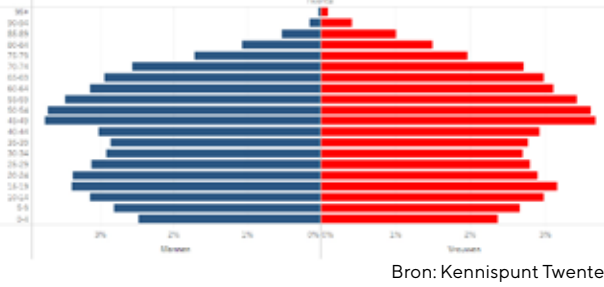
5.3 Aandeel regionale achternamen per gemeente

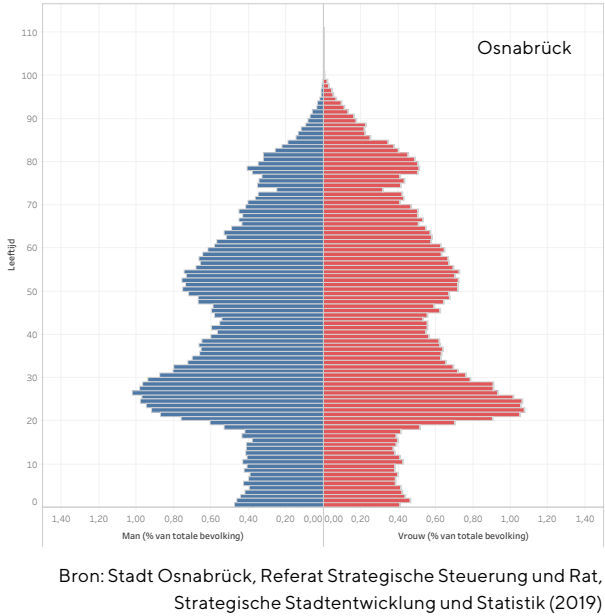
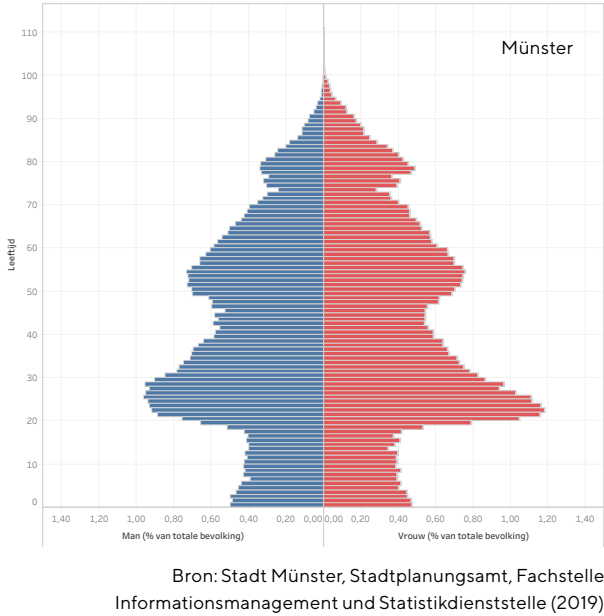
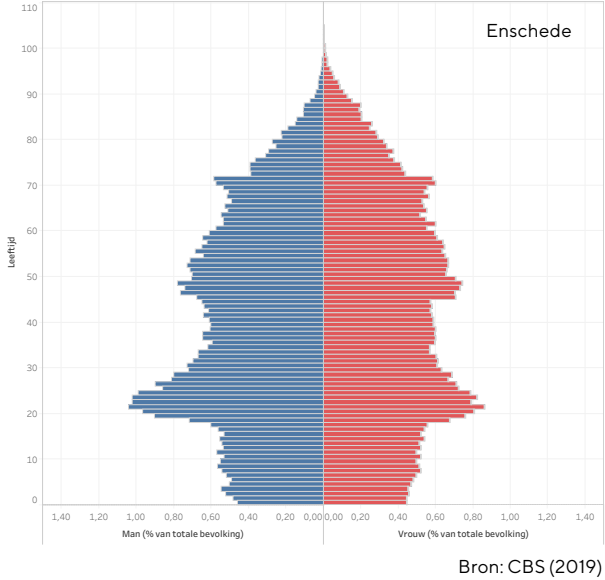
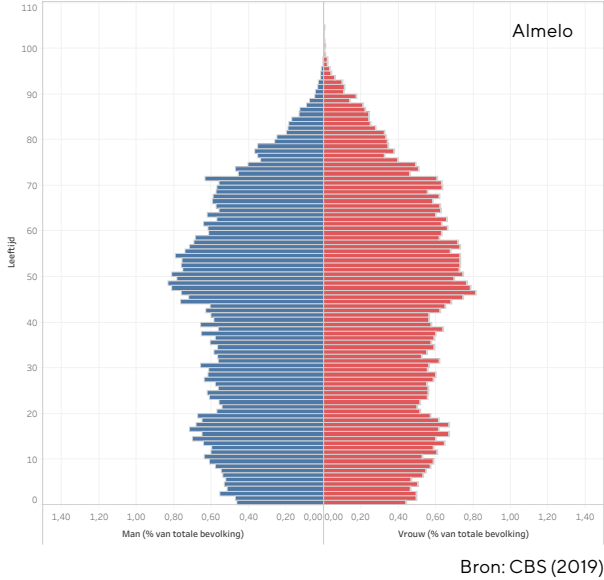
Bron: Presentatie ‘Alle namen van Nederland’, gegeven in 2011 door Gerrit Bloothoof, Universiteit Utrecht

Wanneer is naam regionaal? Hier wordt aangehouden dat minimaal 50% van de naamdragers binnen een straal van 50 km woont en er in 1947 minstens 10 naamdragers waren.

5.5 Bevolkingsopbouw in Twente, 2018

5.6 Bevolkingsopbouw van steden in het Nederlands-Duitse grensgebied, 2018

De carnavalsoptocht in Geesteren van Carnavalsvereniging De Papsleef'n. (Paulien Koelman)

Toon en Karel Borghuis hebben op eigen wijze een stempel gedrukt op het culturele leven en de muziek in Oldenzaal en Twente. (Regio Twente)

Het Historisch Schouwspel in Den Ham is het grootste community art evenement van het land waarin zo'n 150 mensen uit de gemeenschap authentieke gebeurtenissen uit het eigen verleden naspelen rond de historische brink in het dorp. (Hans van Duijn)

TWENTE IS EEN ‘VETTE’ REGIO

Regio's zijn er in vele soorten en maten. Maar vergeleken met de meeste andere regio's in ons land is Twente een duidelijk herkenbaar en onderscheidend gebied. Evenals Friesland, Zeeland en de Achterhoek is Twente een 'vette' regio met eigen symbolen (taal, vlag, tradities, merken), instituties (aparte bestuurlijke en maatschappelijke instanties) en een bevolking die zich van oudsher met de streek verbonden voelt. Ook in het dagelijks leven is Twente een relevant schaalniveau. Zo wonen de inwoners dichterbij het werk dan elders in het land. Winkelen doen de Tukkers ook graag in hun vertrouwde omgeving: de meeste dagelijkse en niet-dagelijkse aankopen vinden plaats binnen de regio.

Hoe het komt dat Twente zo'n coherent systeem vormt? Ongetwijfeld speelt de ligging een rol. Je bent vanuit Twente niet snel in andere regio's met een vergelijkbaar woon-, werk- en winkelaanbod. Positiever geformuleerd: er is weinig reden om de streek uit te gaan. Maar onderschat ook de rol van sociaal-culturele factoren niet. Veel

Twentenaren hebben een sterke band met hun regio. Ook zijn ze veelvuldig actief in plaatselijke netwerken: vooral in de Twentse dorpen bloeit het verenigingsleven. Die lokale netwerken geven de Tukkers houvast. Volgens het Meertens Instituut, dat er onderzoek naar deed, zijn ze er zelfs de hoofdoorzaak van dat mensen niet naar een andere regio verhuizen. De meest honkvaste mensen van ons land vinden we in Zuid-Limburg en in Twente. Voor 79 procent van de inwoners van Twente geldt zelfs dat hun overgrootouders er al woonden. En als Tukkers toch hun Heimat verlaten, dan dragen velen de streek in hun hart of verlangen ernaar terug. Voor die laatste groep bestaat zelfs een term: de 'hunkertukkers'.

Ook in een ander opzicht zou je kunnen zeggen dat Twente een 'vette' regio is. Qua bevolkingsaantal is de regio groter dan menig een denkt. Er zijn bijna net zoveel Tukkers als Friezen. Ook is het inwoneraantal van Twente groter dan dat van de provincies Zeeland, Flevoland, Groningen en Drenthe. Zo beschouwd

is Twente 'provinciewaardig', een ideaal waarvoor regionalisten zich in het verleden tevergeefs hebben ingezet. Ook in deze tijd van opschaling zal een provincie Twente er niet snel van komen. Het grote aantal inwoners in Twente is één van de redenen waarom de relatie met de provincie Overijssel nooit bijzonder innig is geweest. In vroeger tijden heeft Twente zich niet veel van het provinciaal bestuur in Zwolle aangetrokken en op haar beurt is het 'Zwolle' nooit gelukt om Twente helemaal naar haar hand te zetten. Provinciestatus of niet, als vette regio mag Twente zich in ons land af en toe best wat minder bescheiden opstellen – ze is een regio van formaat.

TWENTS WELBEVINDEN

6 GEZONDHEID

Door de demografische ontwikkeling, de medische kennis en kunde en onze leefstijl hebben steeds meer mensen een ziekte of aandoening, maar zijn daarmee niet persé ongezond. Niet alleen het voorkómen en beperken van ziekte en ongezondheid is belangrijk, maar juist het stimuleren van de factoren die bijdragen aan gezondheid. Hoe mensen hun eigen gezondheid ervaren is een belangrijke factor voor welbevinden. De ervaring van de eigen gezondheid van inwoners is van belang. In de landelijke delen van Twente scoort de ervaren gezondheid zeer hoog. In de steden ligt deze lager. Twente als geheel scoort ongeveer even hoog als het landelijk gemiddelde: 77% van de volwassenen (19 jaar en ouder) ervaart zijn of haar gezondheid als (zeer) goed.

Voor meer cijfers:

www.twentsegezondheidsverkenning.nl

www.volksgezondheidenzorg.info

Legenda

Welbevinden

% dat gezondheid als (zeer) goed ervaart (vanaf 19 jaar)

- 61-69%
- 69-74%
- 74-78%
- 78-82%
- 82-92%

Zorg dragen

- Ziekenhuis
- Polikliniek
- Huisartsenpost
- Huisarts
- Verzorgingstehuis
- Gehandicaptenzorg

Buiten zijn

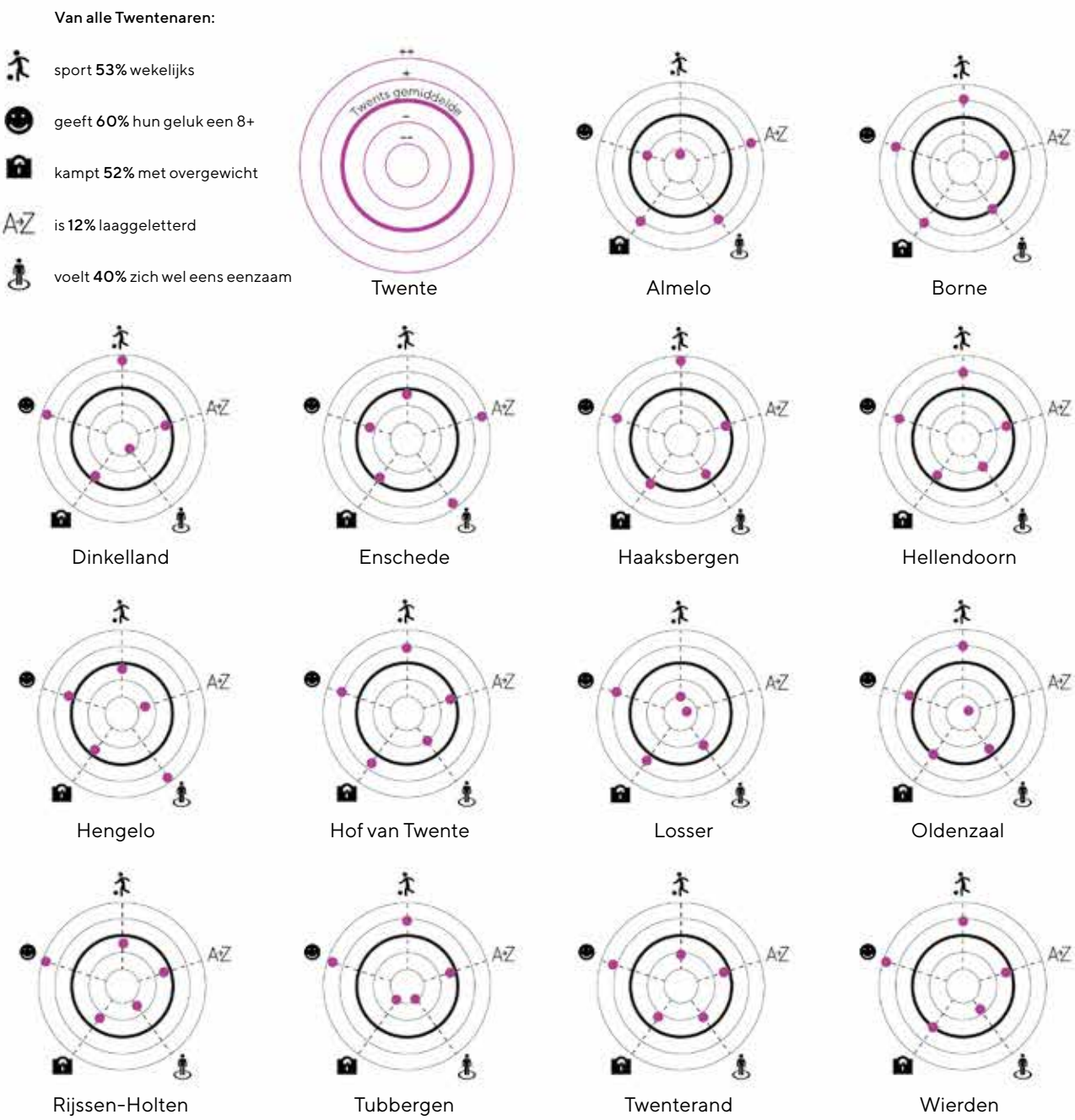
- Bos
- Fiets- en wandelroutes

Bronnen:
GGD Twente
RIVM/GGD - Gezondheidsmonitor 2016
Google Maps

TWENTS WELBEVINDEN

6 GEZONDHEID

6.3 Indicatoren gezondheid Twentse gemeenten ten opzicht van het Twents gemiddelde

Gezondheid kent veel indicatoren. Gezondheid gaat naast het fysieke en mentale welbevinden ook over meedoen, zingeving, kwaliteit van leven, het dagelijks functioneren en hun onderlinge relatie. Op een aantal indicatoren blijft Twente achter op landelijke cijfers. Op een aantal indicatoren doen we het in Twente juist beter en ook binnen Twente (gemeenten en wijken) zien we variatie. Op deze pagina zijn een aantal gezondheidsindicaties uitgebeeld. De paarse stippen in elk gemeentediagram geven aan of er (veel) hoger of (veel) lager wordt gescoord ten aanzien van het Twents gemiddelde. (bron: GGD Twente, RIVM/GGD - Gezondheidsmonitor 2016)

In de zorgsector wordt ook naar samenwerking gezocht met Duitsland. (Acute Zorg Euregio)

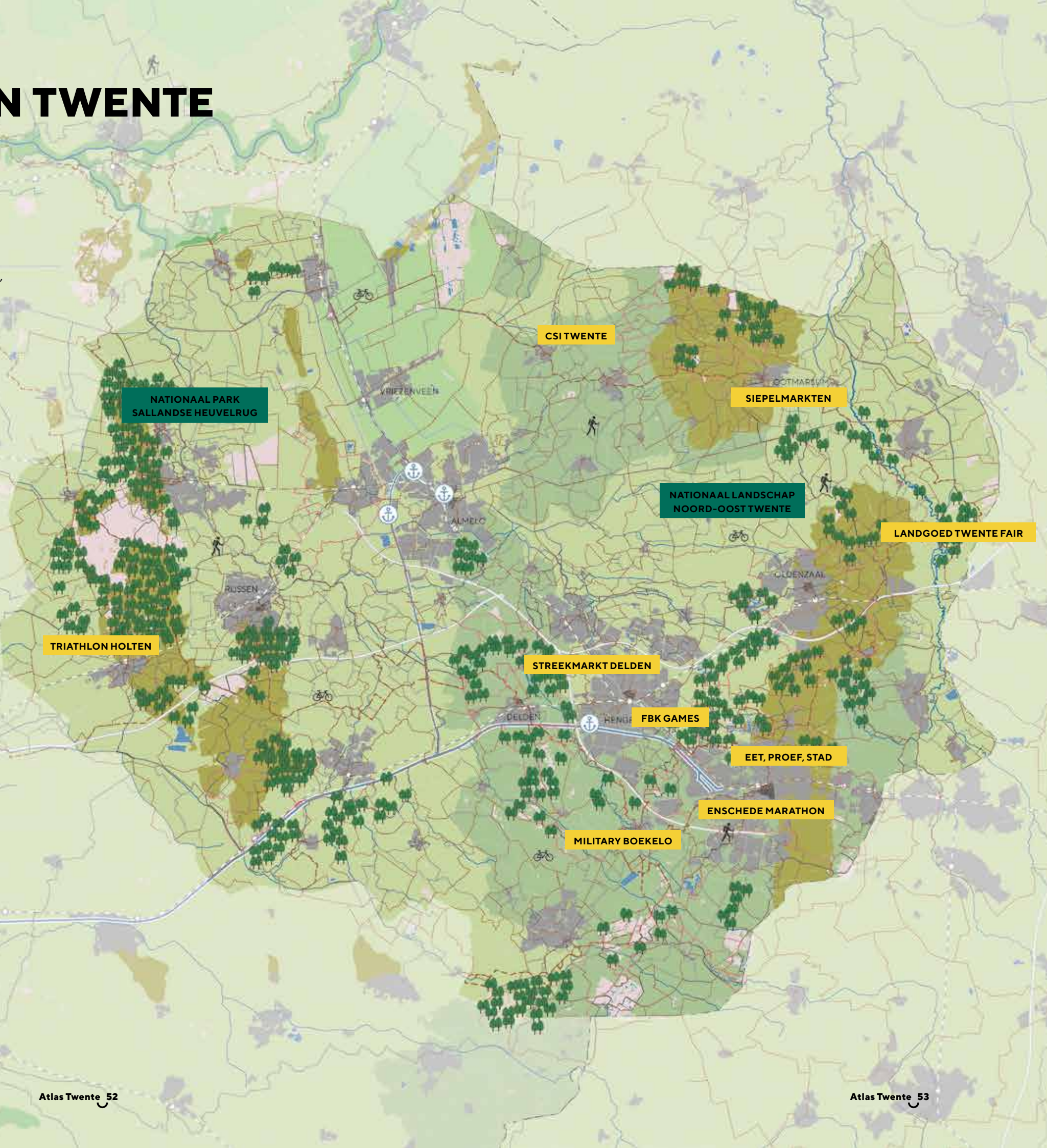

Medisch Centrum Twente, in het centrum van Enschede, is één van de deelnemers van het Innovatieplatform Twente. Het platform zet in op het versnellen van marktgerichte innovaties. (Ebo Fraterman)

B(UIT)EN IN TWENTE

7 TOERISME EN RECREATIE

Toerisme en recreatie is in Twente grotendeels gekoppeld aan de prachtige landschappen gecombineerd met bruisende steden, het buitenleven en de buitenevenementen. Via een uitgebreid netwerk aan routes kunnen wandelaars, fietsers, MTB'ers en ruiters, bossen, heidevelden, veengebieden, stuwwallen en gras- en akkerlanden doorkruisen. De ligging aan de Duitse grens vormt een extra attractie voor de toeristen in Twente. En omgekeerd: op Duitse feestdagen verwelkomt Twente vele Duitse bezoekers.

Legenda

Landschap

- Stuwwallen en heuvelruggen
- Glooiend landschap
- Heide en moerasgronden
- Hoogveen en oude veenkoloniën
- Rivierenlandschap
- Zandgronden
- Bebouwing
- Toeristisch-historische kern
- Bos

Routes

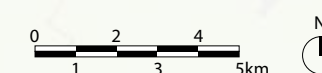
- Fietsroute
- Nationale fietsroute
- Wandelroute
- Nationale wandelroute

Plekken

- Jachthaven
- Groot (buiten)evenement

Bronnen:
Geoportaal Overijssel (2018)
Regio Twente (2019)
www.visittwente.nl (2019)
www.fietzersbond.nl (2018)

N.B. selectie evenementen: Beelbepalende Evenementen van Provincie Overijssel & Grote evenementen van www.visittwente.nl

B(UIT)EN IN TWENTE

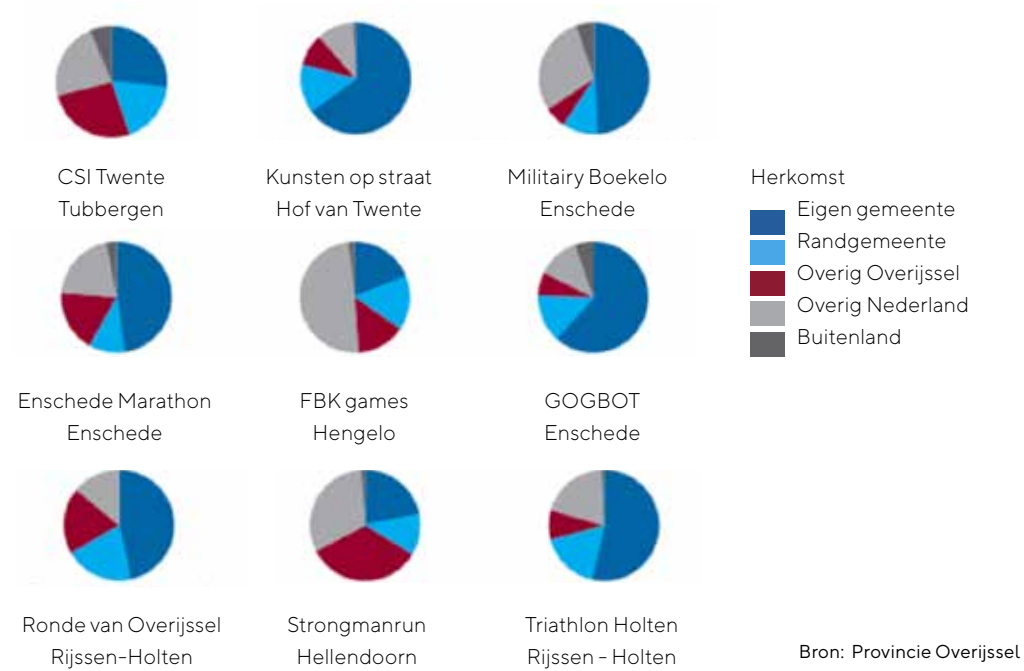
7 TOERISME EN RECREATIE

7.1 Overnachtingen (links) en bestedingen (rechts) in Twente, 2017

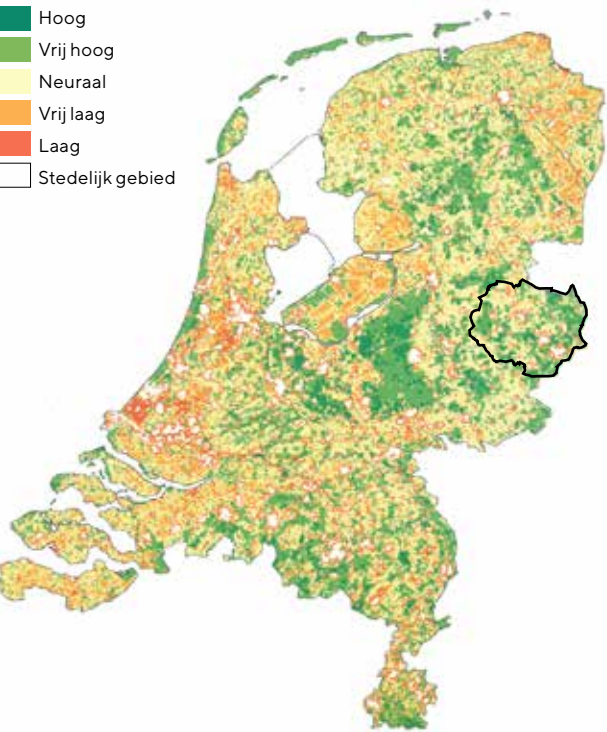
OVERNACHTINGEN				BESTEDINGEN			
x 1000	2015	2016	2017	x 1000	2015	2016	2017
Hotels/pensions/ jeugdaccommodaties	956	1.168	1.202	Hotels/pensions/ jeugdaccommodaties	€90.594	€112.370	€115.897
Kampeerterreinen	927	824	890	Kampeerterreinen	€18.203	€16.368	€17.273
Huisjesterreinen	1.023	973	1.120	Huisjesterreinen	€40.202	€37.747	€42.534
Groepsaccommodaties	194	167	182	Groepsaccommodaties	€11.469	€8.824	€6.596

Bron: Factsheet regiomonitor Twente 2017

7.4 Herkomst bezoekers grote evenementen

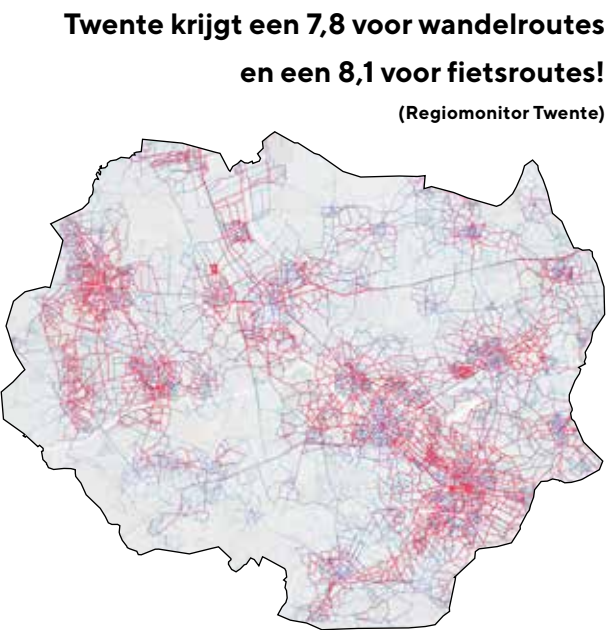

7.2 Beleving van het landschap

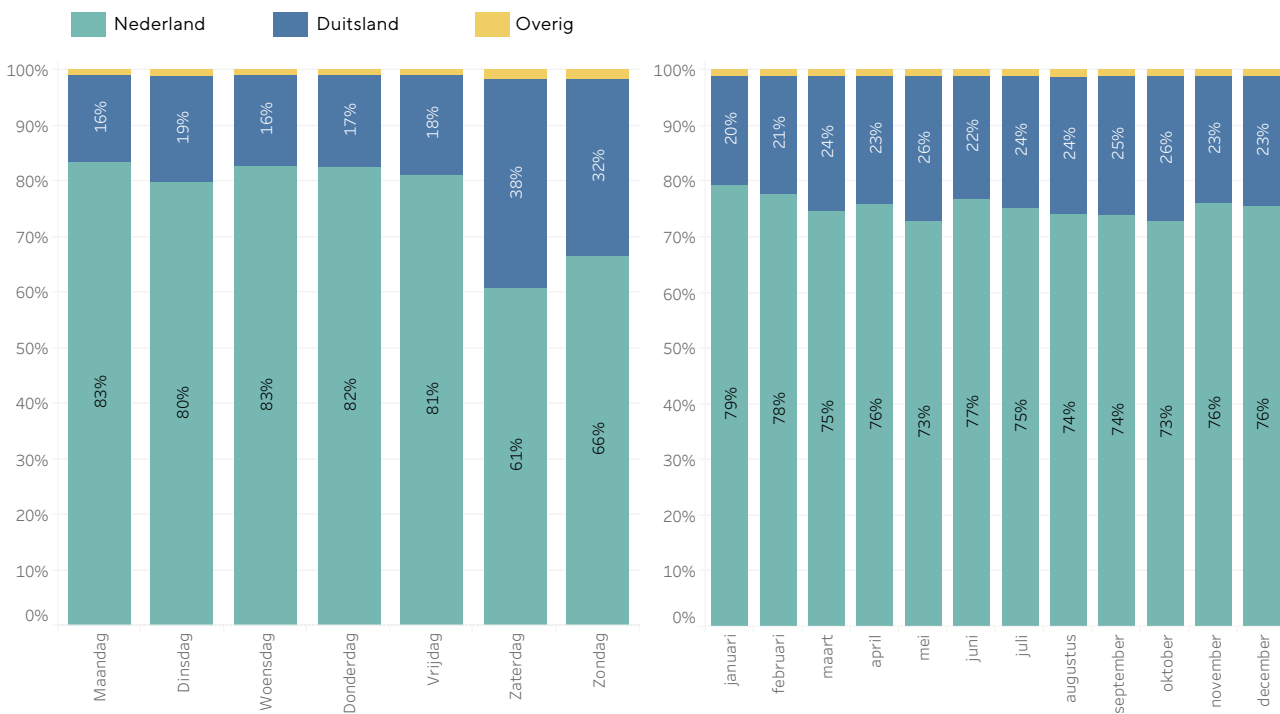
Bron: Alterra

7.3 Heatmap hardlopers

Bron: Strava (2018)

7.5 Verhouding Duitse en Nederlandse kentekens in de binnenstad van Enschede per dag (links) en maand (rechts)

Op de Kuiperberg bij Ootmarsum bevindt zich naast de joodse begraafplaats en de watertoren een bijzonder rijksmonument: de oriëntaertafel. Op de sokkel van de fraaie stenen tafel staat: 'ANWB bondsfeesten 22-23 juli 1922'. Dit is een verwijzing naar de dag waarop het fenomenale panoramazicht de erkenning kreeg die het verdiende. (Paulien Koelman)

Fiets, wandel, ren, rijd of step door Twente over verschillende routes. De keuze is groot.(gemeente Borne)

Het Fanny Blankers-Koen Stadion (FBK Stadion) in Hengelo is genoemd naar de Nederlandse atlete Fanny Blankers-Koen. Hier vinden jaarlijks de Fanny Blankers-Koen Games plaats. (gemeente Hengelo)

Het countrypopfestival Tuckerville in Het Rutbeek bij Enschede met Ilse de Lange als drijvende kracht. (Ben Houdijk)

HET TWENTSE LANDSCHAP IS LEESBAAR

Bij steeds meer invloedrijke natuurfotografen in ons land staat Twente op het netvlies. ‘Ik was hier nog nooit geweest. Twente is iets heel aparts... Het landschap is kleinschalig, intiem en vol coulissen’, typeerde landschapsfotografe Saksia Boelsums de streek in een interview in de Twentsche Courant Tubantia (20 september 2016). Ze is niet de enige die er zo over denkt. Uit onderzoek blijft dat Nederlanders erg veel waardering hebben voor het knusse landschap zoals je dat in de contreien tussen Regge en Dinkel aantreft.

Psychologen kijken er niet raar van op dat men het Twentse panorama zo mooi vindt. Telkens komt uit onderzoek naar voren dat heuvelachtige omgevingen met bomenpartijen en kromme weggetjes meer gewaardeerd worden dan kale vlaktes met kaarsrechte wegen. Hoe dat komt? Er is een theorie die zegt dat we daarvoor duizenden jaren terug moeten in de historie. Om te kunnen overleven, zo luidt de redenering, waren onze voorouders op zoek naar plekken die beschutting boden en waar ze de

omgeving konden scannen op gevaar. In een bosrijk gebied met heuvels kon je goed schuilen tegen roofdieren en vijanden of ze juist van verre zien aankomen. Maar nieuwsgierig als ze waren, wilden onze voorvadersen ook geprikkeld worden – er moest wel wat te raden en ontdekken overblijven. Misschien lag er achter de horizon of om de hoek wel water, voedsel of iets anders onverwachts! Door die menselijke behoefte aan bescherming, overzicht en verrassing zouden we onbewust nog steeds een duidelijke voorkeur hebben voor natuurlijke omgevingen waar we die elementen terugvinden. Het Twentse landschap past helemaal in dat plaatje. Het komt harmonieus over en is goed ‘leesbaar’; mensen hebben het idee dat ze het begrijpen. Bovendien heeft het natuurschoon voldoende variatie om ons voor langere tijd te boeien. Essen en houtwallen maken een omgeving spannend, anders dan bijvoorbeeld het vlakke en lege Groningen of Flevoland. Een mix van orde en mysterie, daar gaat het blijkbaar om.

De Tukkers weten natuurlijk al lang dat ze in een mooi gebied wonen. Daarvoor hebben ze echt geen bevestiging uit onderzoek nodig. Maar soms lijkt het erop dat ze het doodnormaal vinden dat ze voor hun huisdeur één van de meest gewaardeerde landschappen van Nederland hebben liggen. ‘Wonen’ leidt nu eenmaal tot ‘wennen’ en maakt bijzondere dingen ‘gewoon’. Daardoor missen ze de frisse blik van de buitenstaander. Over Twente zei fotografe Saskia Boelsums bijvoorbeeld ook: ‘Koeien onder een oude eik, boerderijen in een open plek in het bos. De schoonheid is in Twente nooit ver, maar altijd dichtbij. Je moet het alleen willen zien.’ Goed dat ze de Tukkers er nog eens op wijst.

VIND JE WEG NAAR TWENTE

8 BEREIKBAARHEID EN VERBINDINGEN

Het fijnmazige recreatieve netwerk op de vorige kaart staat in groot contrast met de grote infrastructuurbundels op deze kaart. Hier valt de strategische ligging van Twente op Europese schaal meteen op. De internationale oost-west verbinding tussen de mainports en greenports in het westen van het land en de stedelijke knooppunten in Duitsland en het Europese achterland loopt door Twente. De snel-, spoor- en waterwegen zijn een belangrijke schakel in de North Sea Baltic Corridor. Deze corridor behoort tot het kernnet van het TEN-T (Trans-European Transport Network), waar gewerkt wordt aan één logistiek, synchromodaal systeem. De samenwerking tussen havens, waaronder die van Hengelo en Almelo, en andere multimodale knooppunten moet het goederenvervoer over water en spoor versterken. De weg en het spoor zijn ook belangrijk voor de regionale ontsluiting van de regio. Het grensoverschrijdende spoornetwerk kan nog geoptimaliseerd worden op oa. reistijd, capaciteit, frequentie en betrouwbaarheid.

Legenda

Wegen

- Autoweg
- Benaming autosnelweg

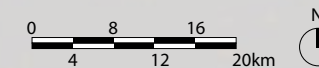
Waterwegen

- Kanaal
- Haven

Spoorwegen

- Spoorweg
- Station
- Vliegveld

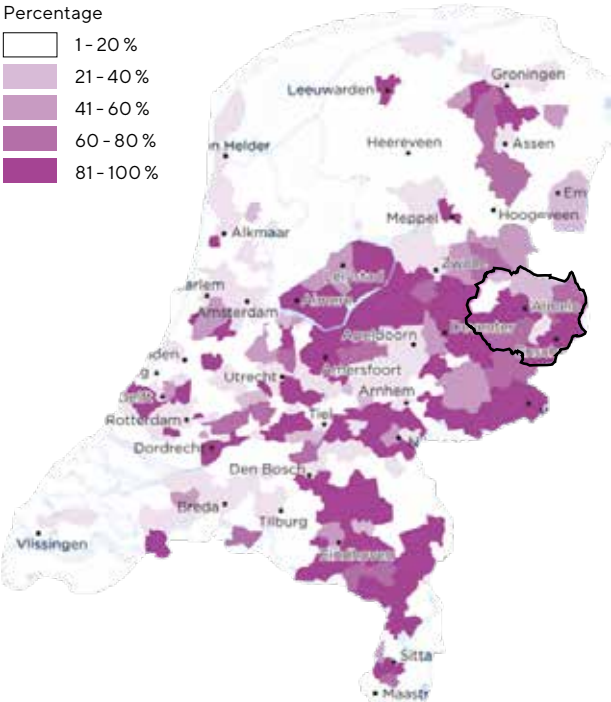
Bronnen:
TENtec corridor

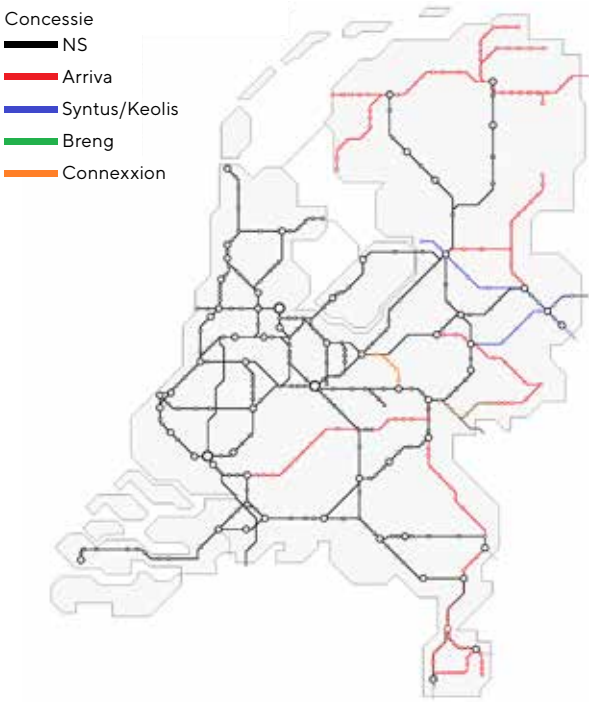
VIND JE WEG NAAR TWENTE

8 BEREIKBAARHEID EN VERBINDINGEN

8.1 Huizen met glasvezelaansluiting

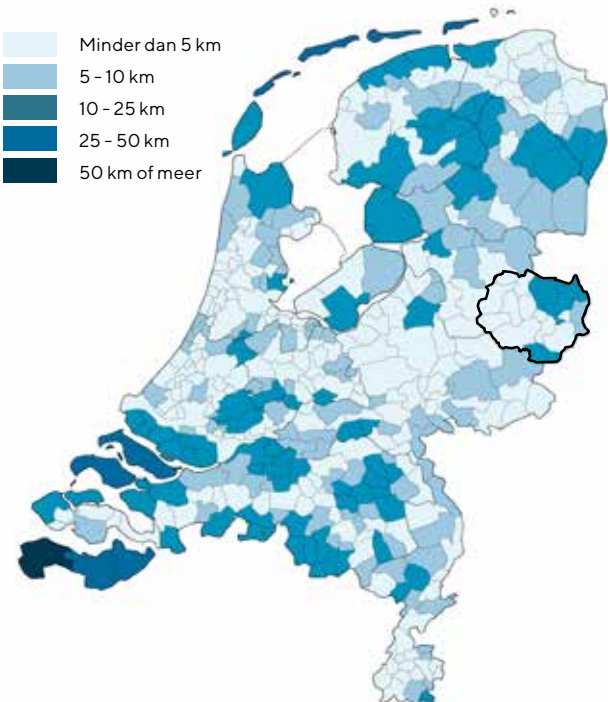
8.2 Spoorkaart van Nederland

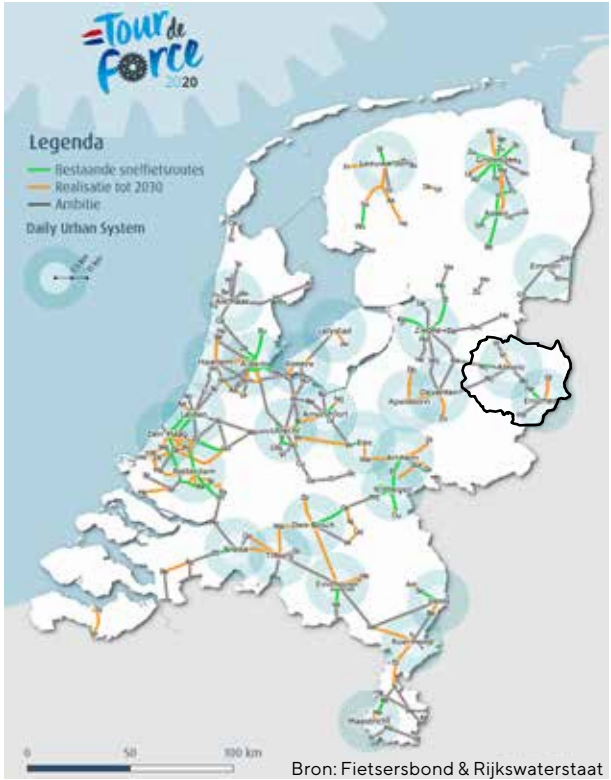
8.3 Reistijden auto vanuit Twente

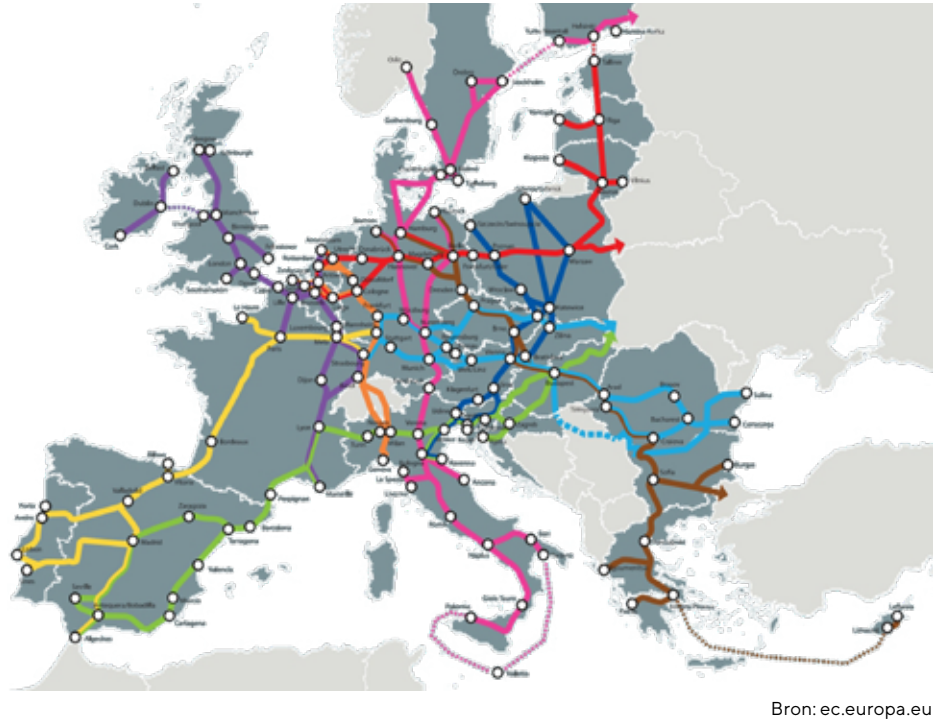
8.4 Aantal kilometers tot station

8.5 Fietssnelwegen in Nederland

8.6 Netwerk van Europese multimodale knopen, Trans-Europees Transport Netwerk (TEN-T corridors)

De A1 verbindt Twente met de Randstad en met Duitsland. (Regio Twente)

De Combi Terminal Twente in Hengelo is de modernste inlandterminal in Nederland. (Regio Twente)

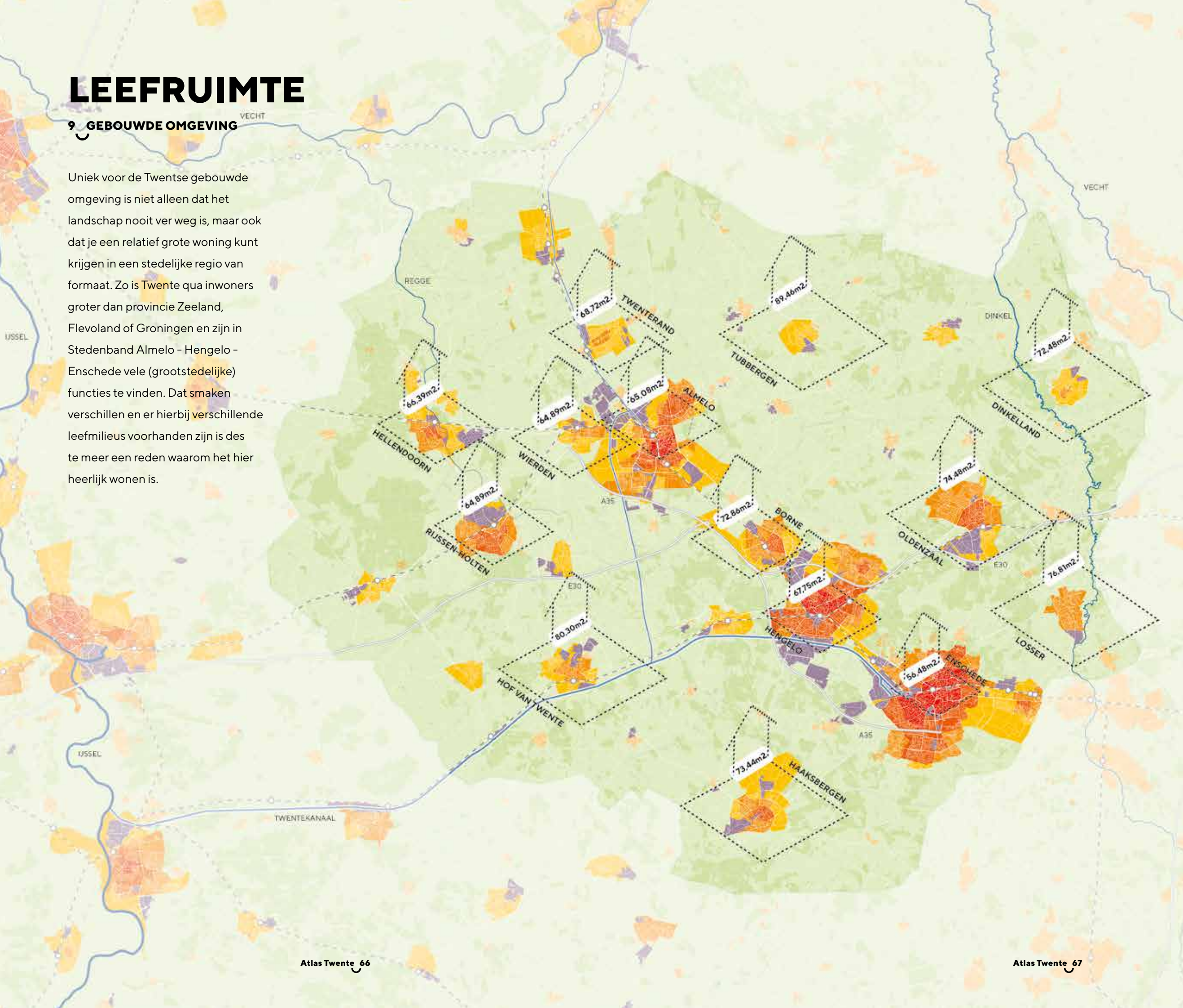

De fietssnelweg F35 is een snelle, veilige non-stop fietsverbinding van Nijverdal naar de Duitse grens met zijtakken van Almelo naar Vriezenveen en van Enschede naar Oldenzaal. Een deel van de F35 is verkozen tot beste snelfietsweg van Nederland. (provincie Overijssel)

LEEFRUIMTE

9 GEBOUWDE OMGEVING

Uniek voor de Twentse gebouwde omgeving is niet alleen dat het landschap nooit ver weg is, maar ook dat je een relatief grote woning kunt krijgen in een stedelijke regio van formaat. Zo is Twente qua inwoners groter dan provincie Zeeland, Flevoland of Groningen en zijn in Stedenband Almelo - Hengelo - Enschede vele (grootstedelijke) functies te vinden. Dat smaken verschillen en er hierbij verschillende leefmilieus voorhanden zijn is des te meer een reden waarom het hier heerlijk wonen is.

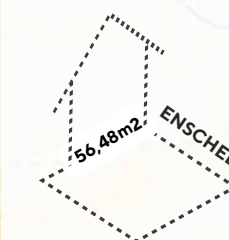
Legenda

Mate van stedelijkheid

- 1 (≥ 2.500 adressen/km²)
- 2 (1.500 - 2.500 adressen/km²)
- 3 (1.000 - 1.500 adressen/km²)
- 4 (500 - 1.000 adressen/km²)
- 5 (< 500 adressen/km²)
- Bedrijventerrein

Woonoppervlakte

per persoon,
gemiddeld per gemeente

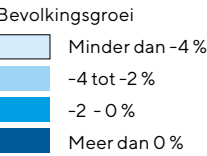

Bronnen:
CBS - Woonoppervlakte in Nederland (2018)
CBS - Statline Mate van Stedelijkheid (2017)

LEEFRUIMTE

9 GEBOUWDE OMGEVING

9.1 Bevolkingsprognose 2019-2030

Bron: Primos 2019, bewerking provincie Overijssel

9.2 Verhuizingen binnen Twente: waar gaan de vertrekkers naartoe

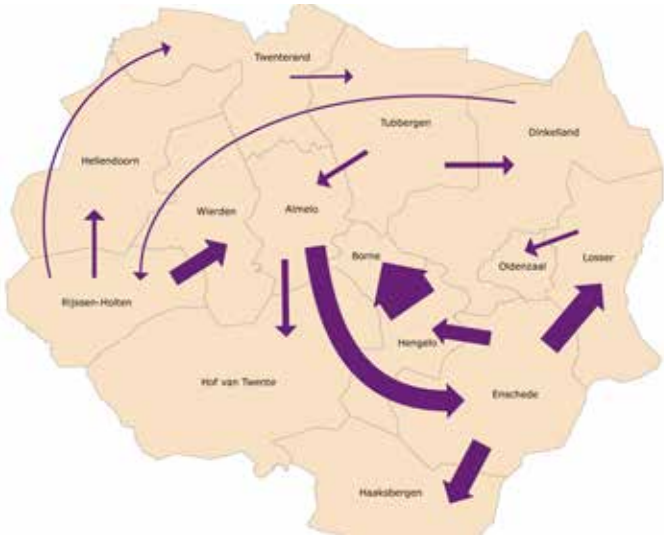
De richting van de pijl laat zien waar de meeste verhuizers per saldo heen gaan in de periode 2013-2017. De dikte geeft aan hoe groot het verhuistekort is.

Bron: CBS, bewerking provincie Overijssel

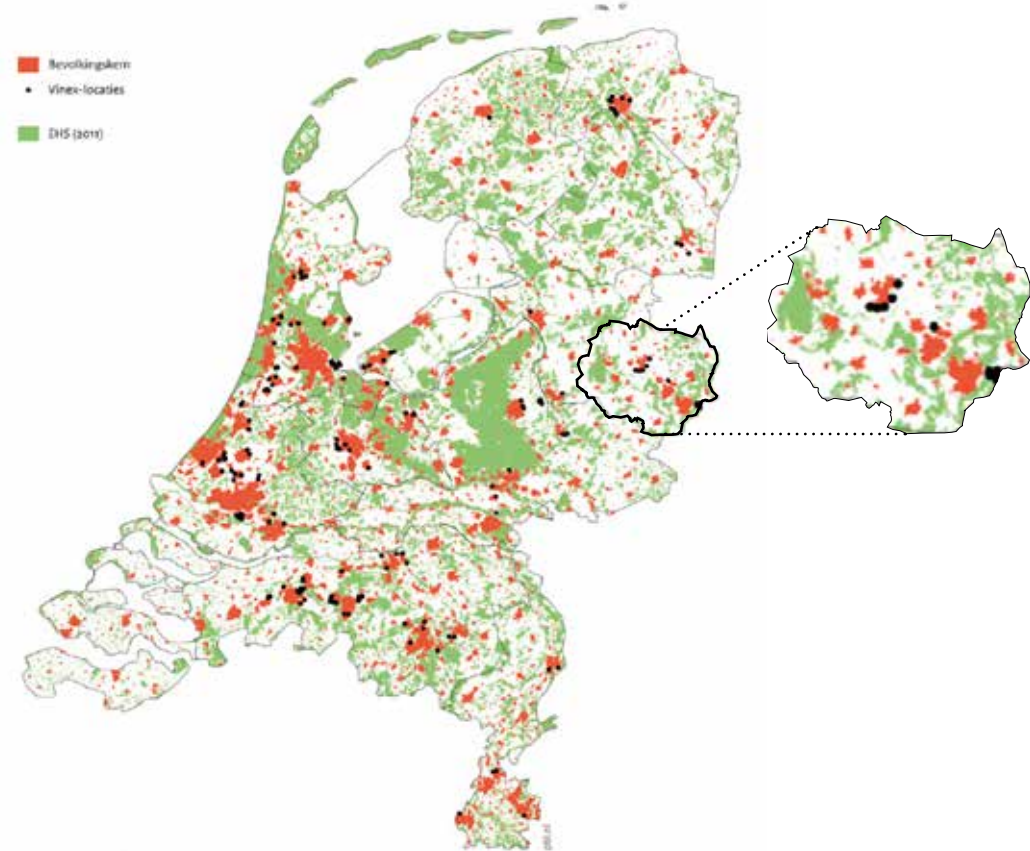
9.3 Verhuizingen binnen Twente: waar komen de vestigers vandaan

De richting van de pijl laat zien waar de meeste vestigers per saldo vandaan komen in de periode 2013-2017. De dikte geeft aan hoe groot het verhuisoverschot is.

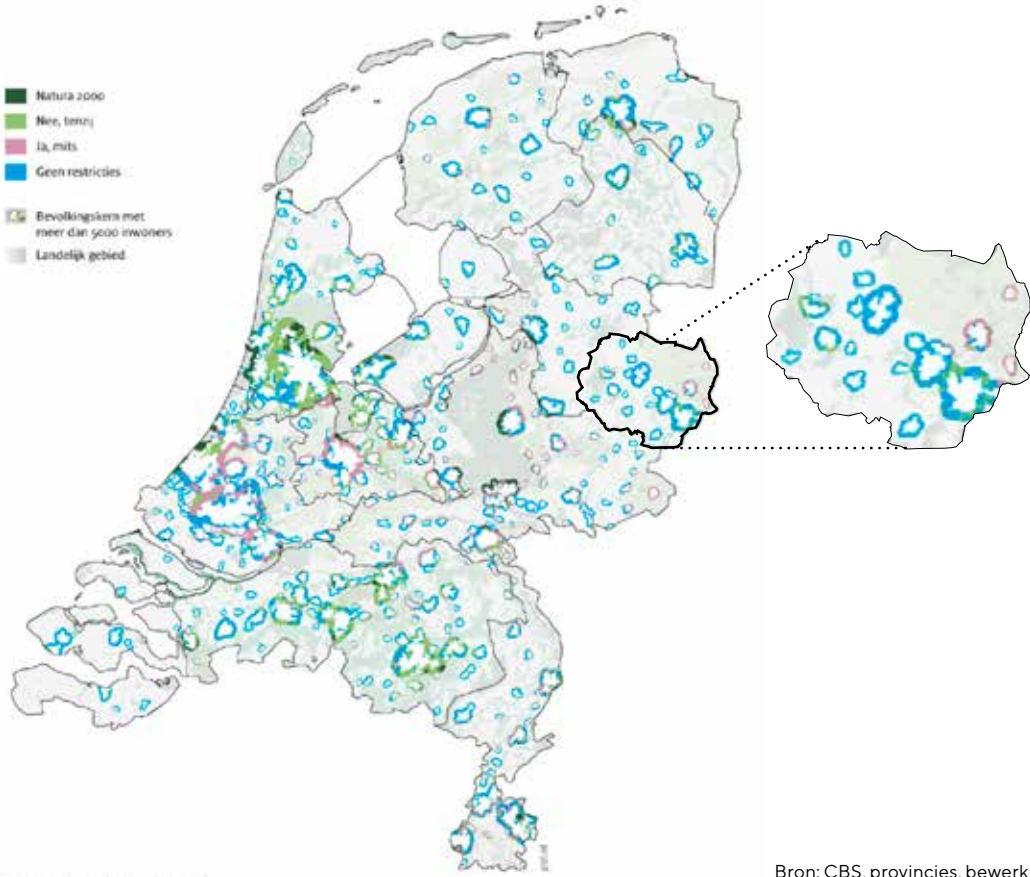
Bron: CBS, bewerking provincie Overijssel

9.4 Vinex-locaties, bevolkingskernen en ecologische hoofdstructuur

Bron: PBL, Ministerie I&M (SVIR)

9.5 Groene druk: landschapssbescherming in stadsranden

Bron: CBS, provincies, bewerking PBL

De aanwezigheid van groen en speelmogelijkheden, zoals hier in woonwijk de Bornsche Maten, is belangrijk voor de gezondheid. (gemeente Borne)

Tuindorp 't Lansink werd gebouwd op aandringen van Charles Theodorus Stork, zodat zijn arbeiders fatsoenlijk konden wonen. Hiermee werd bovendien de Hengelose woningvoorraad flink uitgebreid. (Christian van der Meij)

In particuliere opdracht gebouwde woningen aan de Lonnekerspoorlaan, Roombeek in Enschede. (gemeente Enschede)

Het stadje Ootmarsum wordt opgenomen in het groene Twentse landschap. (Pauline Koelman)

HET STADSPARK VAN NEDERLAND

Oorspronkelijk was Twente een landelijk gebied, net zoals Salland, Drenthe en de Achterhoek. Waarschijnlijk was de streek ook landelijk gebleven als koning-koopman Willem I niet had besloten 's lands textielnijverheid grotendeels in Twente te vestigen. Zijn argumentatie: de inheemse bevolking had ervaring met huisnijverheid, was kinderrijk en wist de handen uit de mouwen te steken. De industrialisatie vanaf 1830 zorgde in Twente voor een ware bevolkingsexplosie. Vanuit de rest van het land stroomden arbeidskrachten toe. Rond de fabrieken en arbeiderswijken ontstond een dynamische stedelijke agglomeratie, het Nederlandse 'Manchester'. De textielindustrie is intussen weg, maar nog altijd is Twente dichtbevolkt en verstedelijkt. Anno nu woont de helft van de Tukkers in Enschede, Hengelo en Almelo en de helft in plattelandsgemeenten. De drie steden zijn grootstedelijk met alle lusten en lasten die daarbij horen. Als ze zouden fuseren tot Twentestad, vormen ze in één klap de vijfde stad van het land.

Tegelijkertijd is Twente nog altijd een

landelijke regio met alle kenmerken van dien: rustiek, groen en veilig. Vrijwel nergens in Nederland ben je vanuit de grote stad zo snel in het buitengebied als in Twente. En dat geldt natuurlijk ook andersom. Uit de pendel- en koopstromen blijkt dat er nauwe contacten zijn tussen stad en ommeland. Het grootste deel van het Twentse woon-werkverkeer beperkt zich tot intraregionale verplaatsingen. Wel is het voornamelijk eenrichtingsverkeer: veel inwoners van plattelandsgemeenten zijn voor hun werk aangewezen op de stad. Steeds meer Tukkers, onder wie jongeren, verhuizen naar de steden of gemeenten die eraan grenzen. Met name Borne is in trek. Dat verklaart tevens waarom rekenmeesters verwachten dat bevolkingskrimp met name zal optreden in de landelijke gemeenten, zoals Twenterand, Dinkelland en Hof van Twente.

Deze ontwikkeling kunnen we overal waarnemen. Economisch-geografen hebben het over het agglomeratie-effect (succes trekt succes aan) en waterbed-effect (groei van de één gaat ten koste

van de ander). Je ziet het ook in het Twentse winkellandschap. Haaksbergen en Losser kunnen nog zo veel investeren in hun centrum, de trek richting Enschede – waar steeds meer grote winkelketens te vinden zijn – is niet tegen te houden. En omdat de consument z'n euro maar één keer kan uitgeven, moeten er in Twente zeker geen nieuwe locaties à la Plein Westermaat bijkomen. Concentreer het winkelbestand liever in het hart van de Twentse steden en dorpen. Desondanks mogen we zeggen dat Twente als regio nog steeds in balans is. De streek combineert het beste van stad en land. 'Citypark Twente', in de woorden van positioneringsexpert Onno Maathuis: het stadspark van Nederland – een regio waar je het park niet in de stad vindt, maar juist steden in het park.

OALE GROOND

10 NATUUR EN LANDSCHAP

Twente is een streek met grote landschappelijke kwaliteiten. Het Twentse landschap is een vrolijke afwisseling van beken en bossen, kanalen en houtwallen, natte en droge gronden en is al eeuwenlang in bewerking. De bewerking van de oale grond heeft Twente gezegend met vruchtbare beekdalen, essen, houtwallen, heidevelden en bossen. En daar waar ontginning later volgde of uitbleef – met name langs de landsgrens – is unieke natuur ontstaan. Het landschap is veelzijdig en kleinschalig en door de vele paden en routes goed toegankelijk.

Het Twentse landschap is voortdurend aan (menselijk geïnitieerde) veranderingen onderhevig geweest en is dat nog steeds. Het landschap is bijvoorbeeld veel opener geweest. Veranderingen in de landbouw en de opkomst van de industrialisatie hebben veel invloed gehad op het Twentse landschap van nu. En vergeet niet de sterke opkomst van recreëren in het landschap. De oale grond weerspiegelt dus de tijdgeest en haar omgang met de leefomgeving.

Legenda

Landen, gronden en occupatie

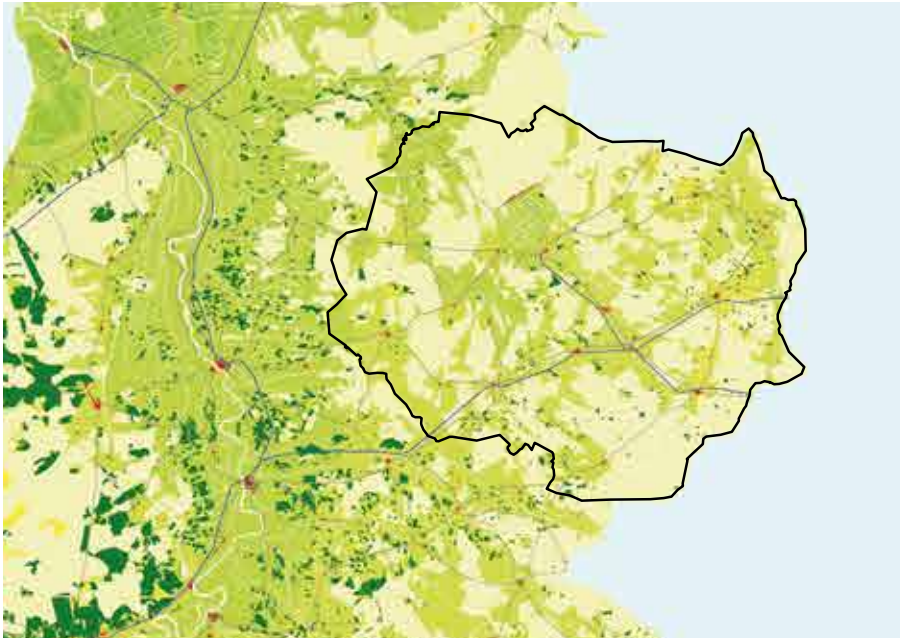
- Bos en houtwal
- Heide- en moerasgrond
- Ontgonnen veengrond
- Grasland
- Akkerland
- Stedelijk gebied
- Rivier, beek en overig water
- Kanaal
- Fijnmazig wegennetwerk
- Natura 2000-gebied
- Reliëf

Bronnen:
Waterschap Vechtstromen
Geoportaal Overijssel
Natuurtypen volgens Compendium voor de Leefomgeving
Top 50 NL GIS

OALE GROOND

10 NATUUR EN LANDSCHAP

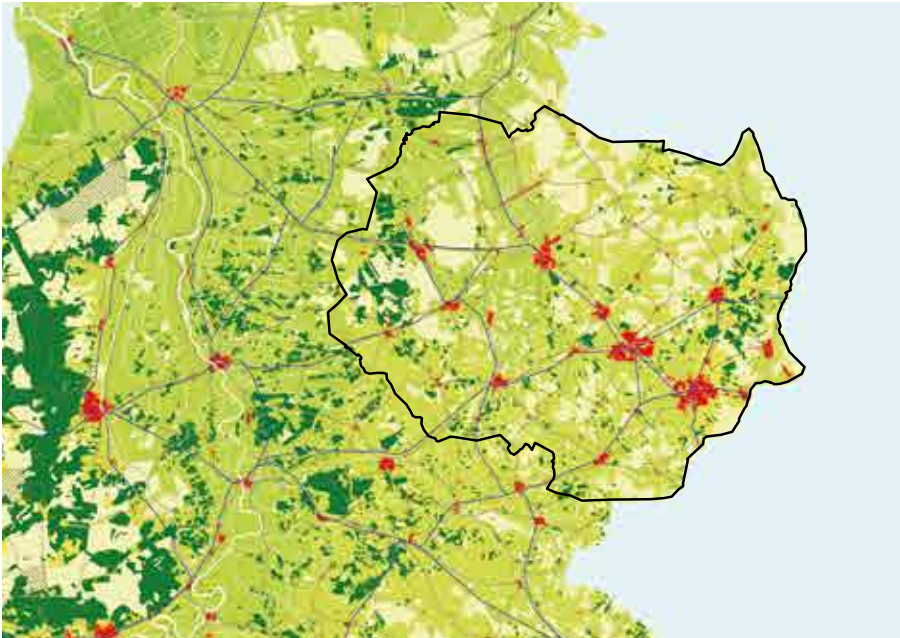
10.1 De ontwikkeling van Twente in stapjes van 30 jaar

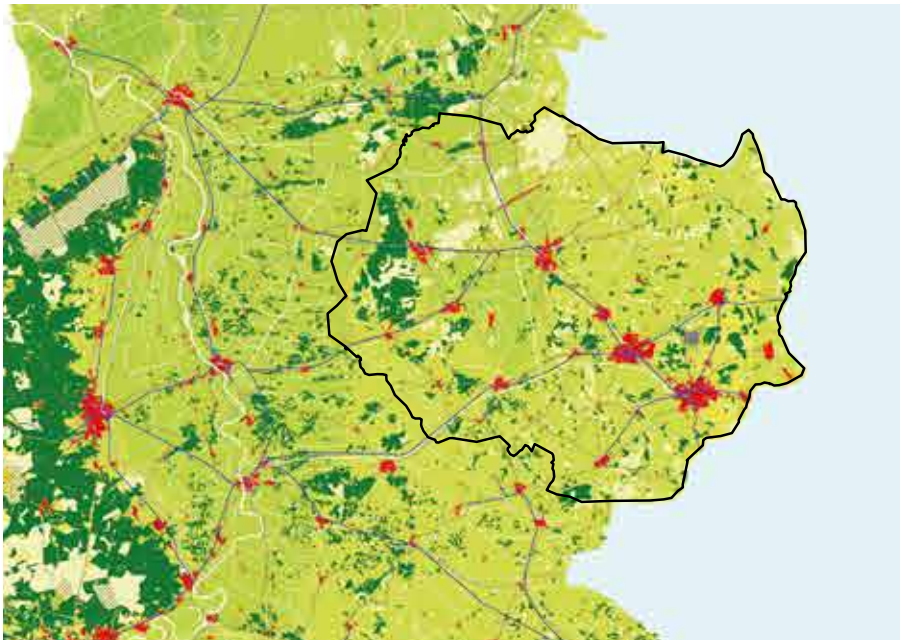
1860

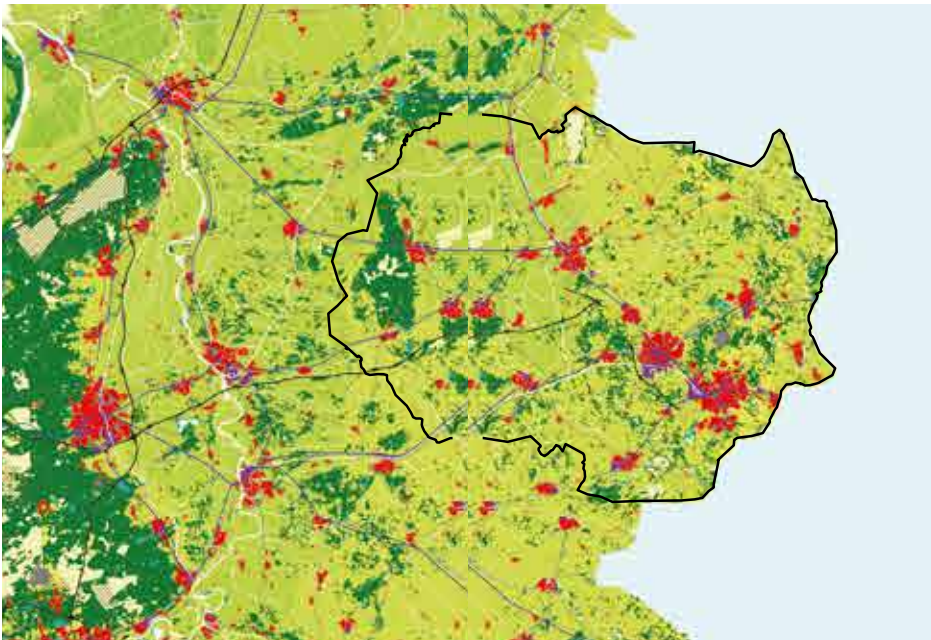
1890

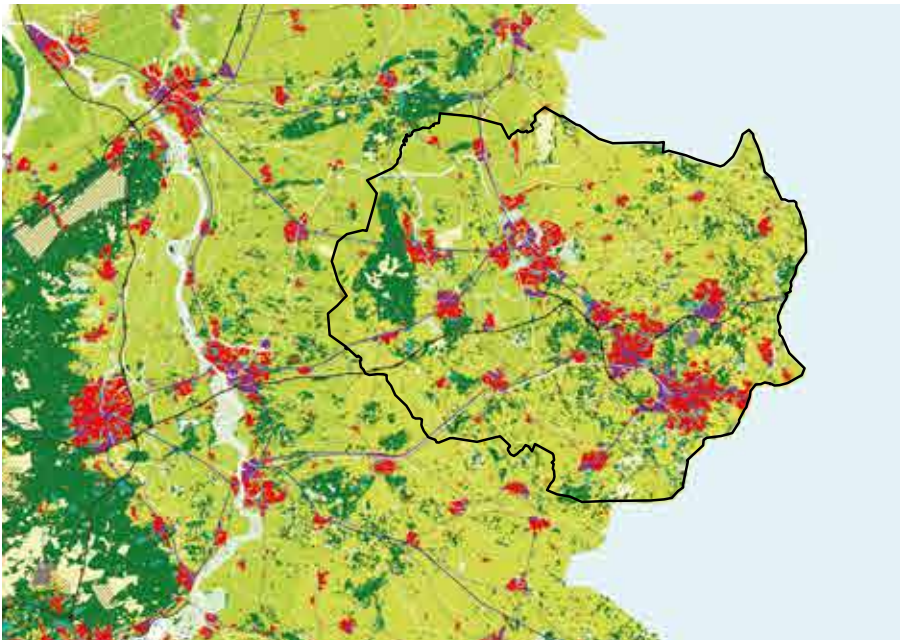
1920

1950

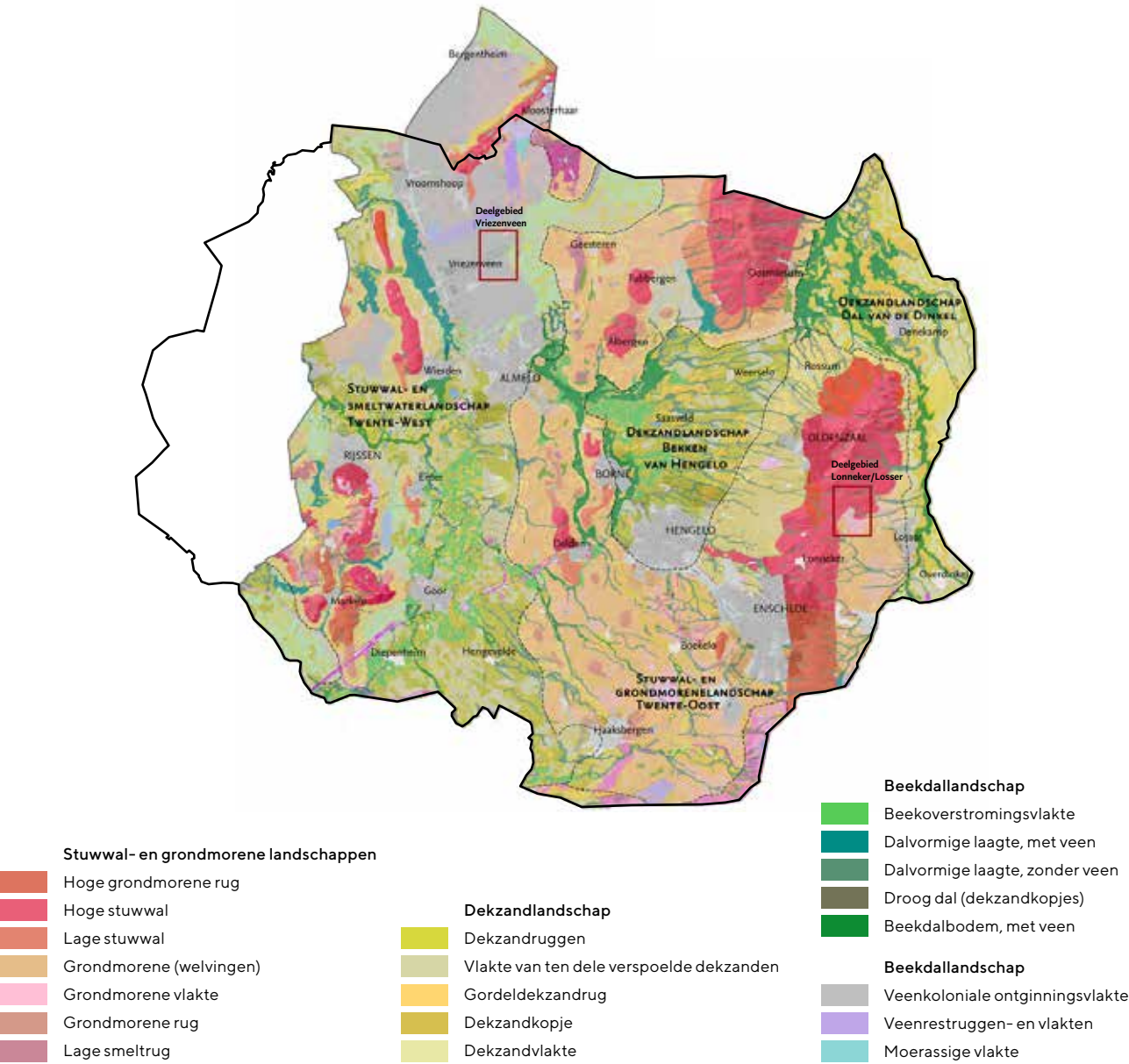
1980

2010

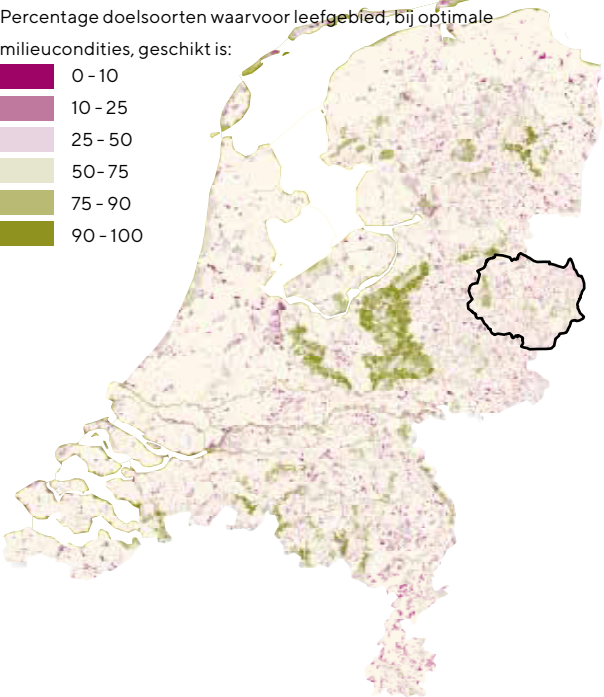
Kijk ook eens naar:
alle Natura 2000 gebieden
Atlas Twente Link

10.2 Vernieuwde geomorfologische kaart van Twente, indeling van Beek (2009)

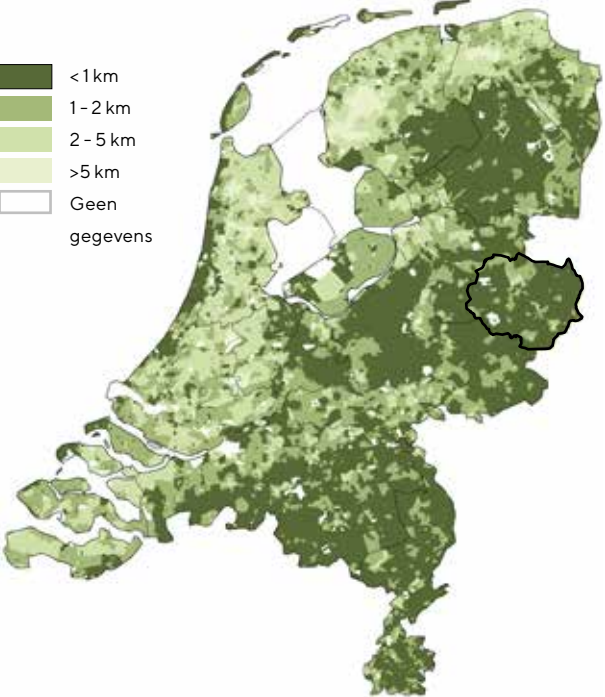
Bron: Veranderend Platteland (Wildeboer, S. 2017)

10.3 Ruimtelijke condities voor landnatuur

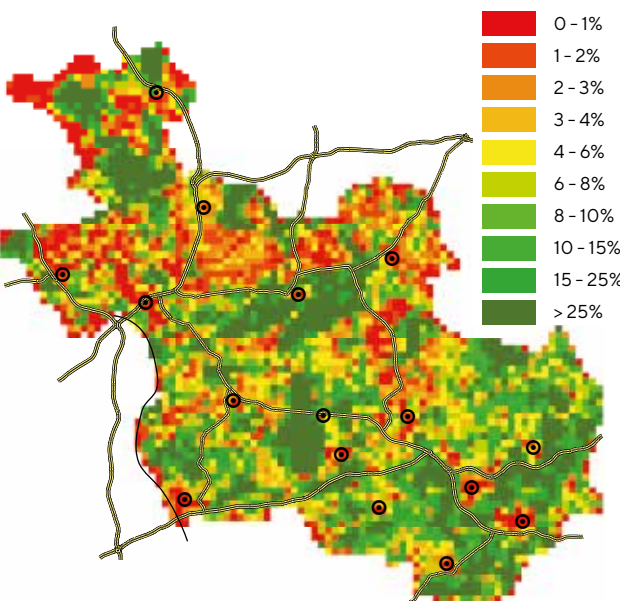
Bron: Wageningen Environment Research (2017)

10.4 Aantal kilometer tot bos

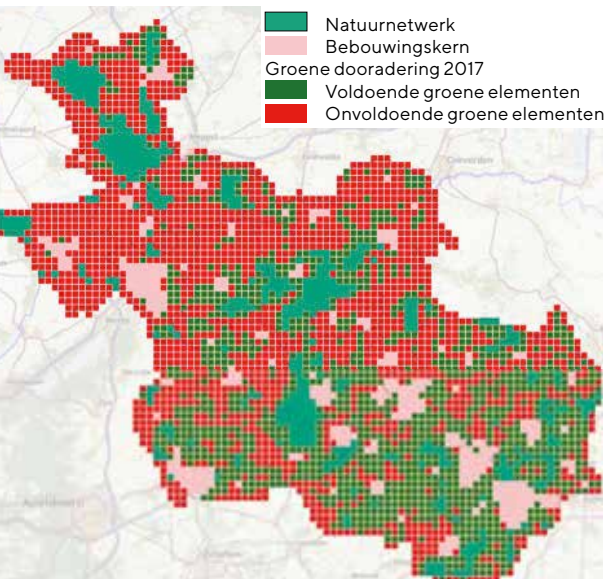

Bron: Compendium voor de Leefomgeving/CBS (2016)

10.5 Groene dooradering van het landschap

Bron: De Staat van ons Landschap (Landschap Overijssel, 2011)

Bron: De Staat van het Landschap (Landschap Overijssel, 2019)

Behalve landschappelijke waarde, hebben landschapselementen een belangrijke functie voor planten en dieren in het buitengebied. Een aandeel landschapselementen van 10% van de totale oppervlakte is in principe voldoende voor de ecologische basiskwaliteit van het buitengebied. De groene dooradering is op basis van de topografische kaart voor ieder kilometervak in Overijssel bepaald. Daarbij is gekeken naar de verhouding tussen het oppervlakte natuurlijk groen (bossen, natuurgebieden, kleine landschapselementen en erfgroen) en het overige oppervlak (huizen, wegen, landbouwgrond).

De Kroezeboom bij Fleringen is een van de oudste bomen van Nederland. Een kroezeboom, meestal een eik, geeft een grens of kruispunt aan. (Paulien Koelman)

In het Lutterzand heeft de Dinkel haar natuurlijk meanderend verloop behouden. (Regio Twente)

Ooit was het Witte Veen bij Haaksbergen een uitgestrekt hoogveengebied waar boeren schapen lieten grazen. Nu houden Schotse hooglanders het gebied open en zorgen daarmee voor variatie in de plantengroei. (Regio Twente)

Het beekdal- en heidelandschap van Springendal en Dal van de Mosbeek wordt vernat, onder andere voor de de alluviale bossen langs de beek. (provincie Overijssel)

WATER STROOMT?

11 WATER

Het watersysteem in Twente is heel erg divers. Denk aan de vele beken en bronnen, het industriële Twentekanaal voor scheepvaart en wateraanvoer, de recreatieve Regge en Dinkel of het stedelijk water.

De kaart laat de omgang met water en de opgaven van nu en de nabije toekomst zien. Enerzijds leidt een gebrek aan neerslag tot watertekorten met drooggevallene waterlopen, schade voor de landbouw, industrie, scheepvaart, natuur en bebouwing tot gevolg. Anderzijds zorgt een neerslagoverschot voor (grond-)wateroverlast in de Twentse beekdalen, onderaan de stuwwallen en in het watersysteem meer stroomafwaarts. Het beter vasthouden van water is in beide gevallen een noodzaak en creëert een robuuster watersysteem.

Zie ook:
www.klimaat-effectatlas.nl
www.vechtstromen.nl

Legenda

Watersysteem

- Rivier
- Kanaal
- Waterloop met groot belang voor de waterafvoer
- Waterloop
- Wateroppervlakte
- Reliëf laag-hoog

Droog en nat

- Drooggevallene waterloop (zomer 2018)
- Risicogebied wateroverlast (huidig en toekomstig)

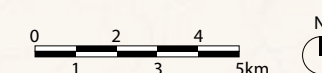
Occupatie

- Bebouwing
- Bedrijventerrein aan groot, bevaarbaar water

Functies

- Waterwingebied grondwater
- Waterbeschermingsgebied
- Haven
- Sluis

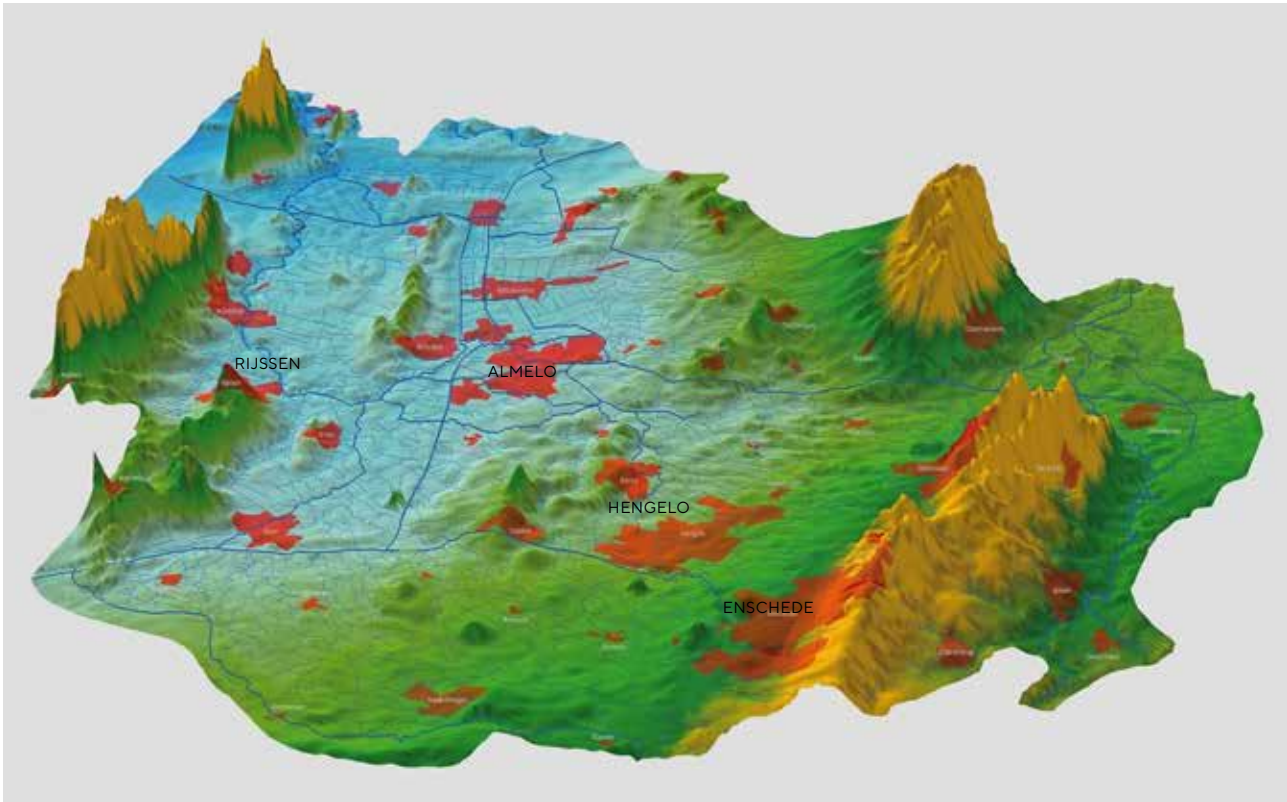
Bronnen:
Wateratlas Overijssel (2018)
Geoportaal Overijssel (2018)
Functiekaart Water, Actualisatie
Omgevingsvisie (2017/2018) Prov.
Overijssel
Hoogtekaart Nederland, www.ahn.nl

WATER STROOMT?

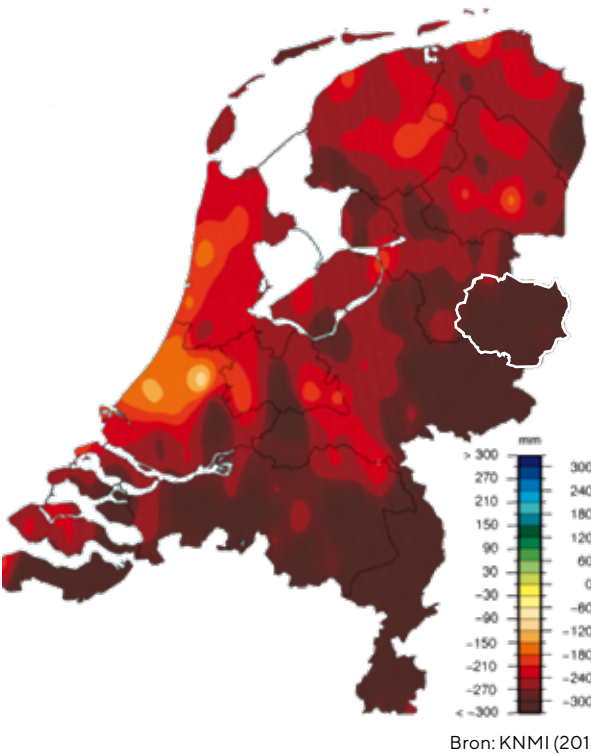
Kijk ook eens in:
Ons water in Overijssel
Atlas Twente [Link](#)

11.1 Hoogtekaart van de regio Twente

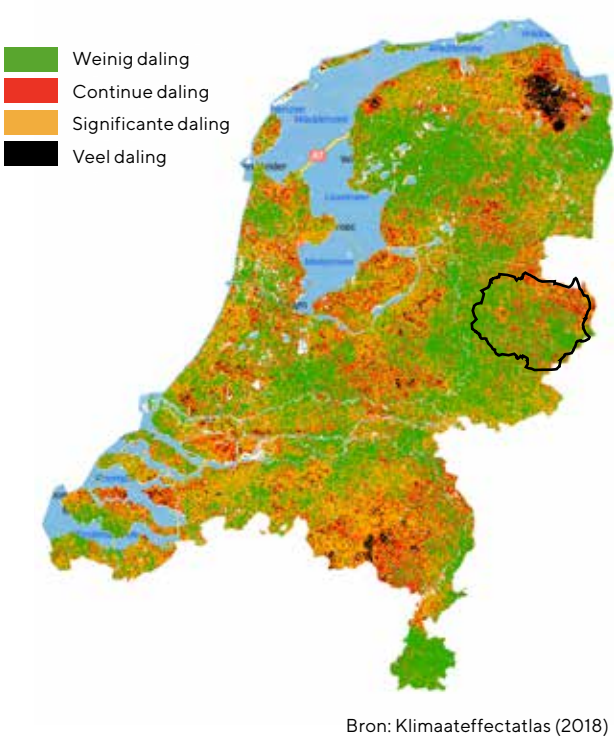

Twente is wat betreft geo-hydrologische eigenschappen een divers gebied. In het oosten ligt het stroomgebied van de Dinkel. In het westen wordt de regio begrensd door de Sallandse Heuvelrug (78m hoog). Het stroomgebied van de Dinkel wordt aan de westkant begrensd door de heuvelrug bij Oldenzaal (max. 75m hoog). Het gebied tussen de twee heuvelruggen watert voornamelijk af richting het noordwesten. Richting het noordwesten wordt het gebied vlakker en vindt afwatering plaats via de Regge. (bron: Waterschap Vechtstromen)

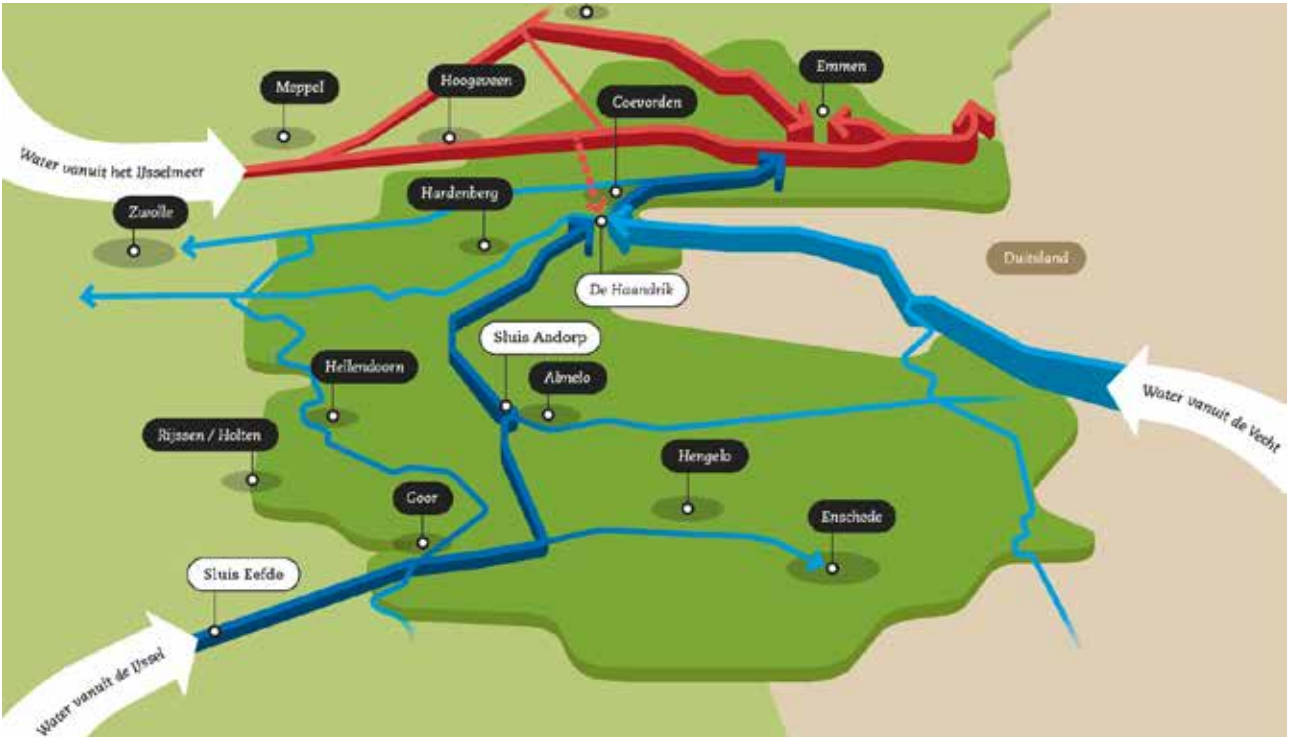
11.2 Doorlopend potentieel neerslagoverschot 2018

11.3 Signaalkaart bodemdaling okt 2016 - okt 2018

11.4 Wateraanvoer in Twente

Bron: Extreme droogte 2018 (Hans Gels) Vechtstromen

De Roombeek functioneerde eeuwen als aan- en afvoer van water voor de textielindustrie en werd uiteindelijk gedempt. Met de herbouw van de woonwijk is de beek weer hersteld. De Roombeek heeft wisselende waterstanden en voert na heftige regenbuien meer water af. (Baasin Fotografie)

Het Kristalbad, tussen Hengelo en Enschede, vangt overtollig water op, gaat versnippering van het gebied tegen, zuivert water op een natuurlijke manier, verbindt Driene en Tweekelo en biedt recreatiemogelijkheden. (gemeente Hengelo)

Door de droogte van 2018 viel onder andere de Schipbeek bij Diepenheim droog. En ook dit jaar hebben we weer een ernstig watertekort, met gevolgen voor onder andere de landbouw, de scheepvaart en de industrie. (provincie Overijssel)

Kanoërs op de Regge. Eerder veroorzaakte de rivier de Regge geregeld overstromingen. Nu wordt geprobeerd het natuurlijke verloop van de rivier in ere te herstellen. (Emile Willems)

WATER IS MEER DAN H₂O

Wat zou Losser zijn zonder de Dinkel, Enter zonder de Regge en Vroomshoop zonder het Overijssels kanaal? Overal en altijd is water cruciaal geweest voor regionale ontwikkeling, ook in Twente. De nabijheid van water maakte handel, nijverheid en transport mogelijk. Daarom bouwde men vroeger nederzettingen graag in de buurt van een bron, rivier of beek. Soms zie je het ook terug in plaatsnamen. Neem Overdinkel en Glanerbrug, waar het direct duidelijk is. Maar ook de naam Wierden heeft bijvoorbeeld een link met water: het komt van ‘Wederden’ dat mogelijk ‘bevloede strook grasland langs een rivier’ betekent. Het belang van water gaat echter verder dan de economie. Want water staat voor leven. De mens kan dagenlang zonder voedsel, maar zonder water houden we het niet lang vol.

Behalve noodzakelijk is water aangenaam. Water zorgt voor ruimtelijke kwaliteit in stad en land. Het heeft magneetwerking: we kijken er graag naar – het werkt stressverlagend – en genieten van de stroming en glinstering ervan. Water

maakt kleuren intensiever en geeft glans aan onze omgeving. Niet voor niets gaan we ’s zomers bij voorkeur aan het water zitten, op een bankje, terrasje of zelfs pootjebadend. Van alle landschapselementen geeft water ons de meest intensieve zintuiglijke ervaring. Op zoek naar omgevingskwaliteit investeren gemeenten dan ook steeds meer in water. Zo brengt Almelo het water op grote schaal terug in de stad om het centrum weer aantrekkelijk te maken. Maar ook kleine ingrepen, zoals fontein en waterspuwers en waterspeelobjecten verhogen de sfeer in binnensteden. Ze bieden verfrissing en zijn een bron van vermaak.

De uitdaging in onze omgang met water is echter dat we geen nat pak krijgen. Want het moet natuurlijk wel leuk blijven. Die ambivalente relatie zie je ook bij regen: een paar druppels is niet erg, maar een hoosbui vraagt om bescherming. Dat we ons in tijden van droogte – Twente behoort tot de droogste gebieden van ons land – tegelijkertijd steeds meer moeten wapenen tegen het wassende water, zien

we vooral sinds de eeuwwisseling. Door enorme hoeveelheden neerslag in korte tijd kunnen straten in kolkende rivieren veranderen en kelders onderlopen. De opwarming van de aarde begint haar tol te eisen, ook in Twente. Of zoals kunstenaar Marcel Mariën het eens beeldend uitdrukte: ‘Wie de wolken in brand steekt, zal regen oogsten.’ Met het oog op de klimaatverandering is het zaak het water om ons heen goed in de gaten te houden. Nadenken over de rol van water in de Twentse steden en dorpen is daarom niet alleen leuk, maar ook toekomstgericht. Water is meer dan H₂O – we leven ervan, maar moeten er ook mee leren leven.

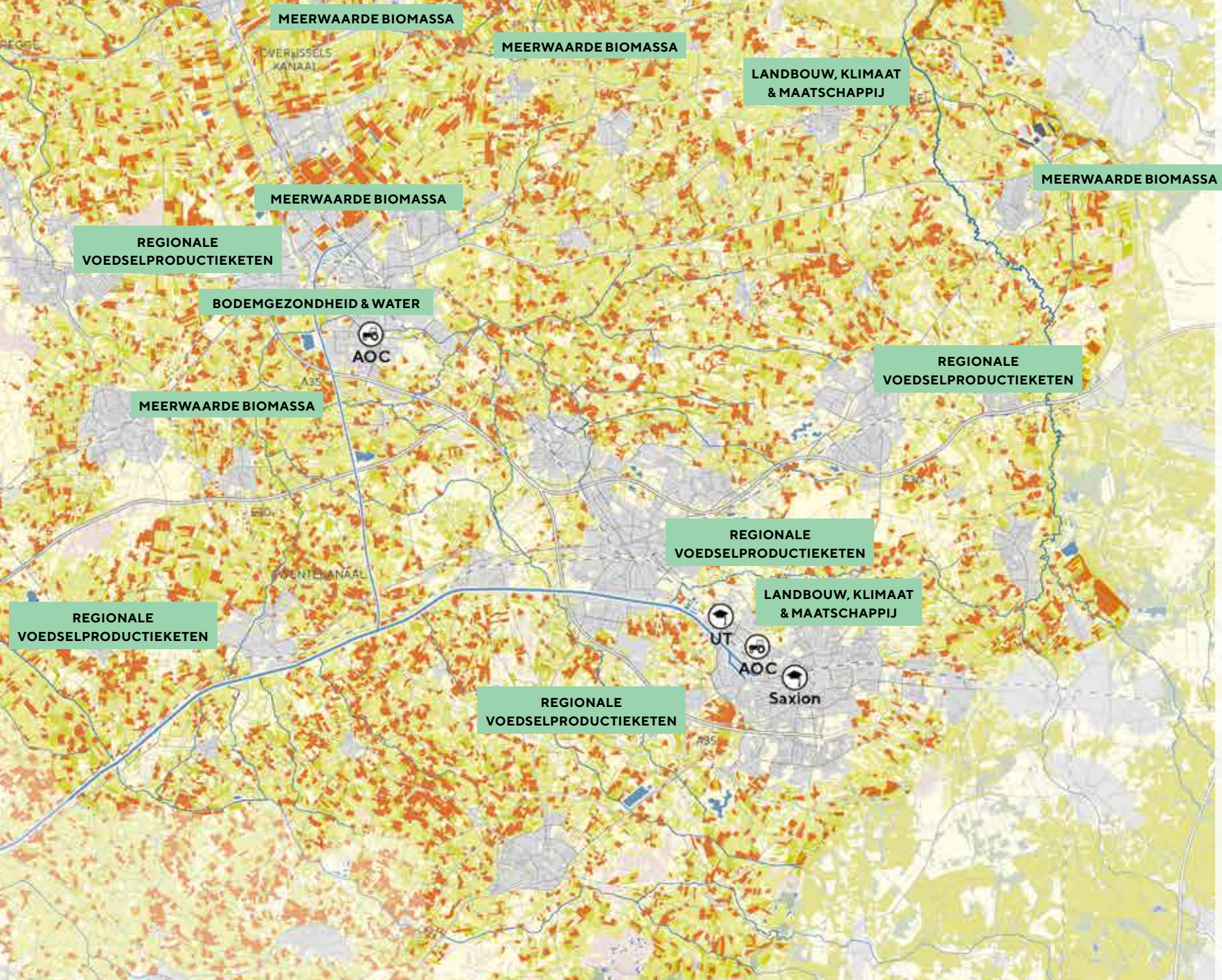

MET ONS BOERENVERSTAND

12 VOEDSEL EN LANDBOUW

Twente is van oudsher een agrarisch gebied. Ook de grote steden, Enschede, Almelo en Hengelo, waren tot het midden van de 19e eeuw kleine stadjes met een sterk agrarisch karakter. De agrarische sector is nog steeds belangrijk en staat voor een grote opgave, namelijk een overgang naar een duurzame landbouw; kringlooplandbouw. Twente is door de minister aangewezen als één van de vijf experimenteergebieden voor kringlooplandbouw. Experimenteren is nodig om uiteindelijk voedsel te produceren dat minder schadelijk is voor natuur, milieu en klimaat.

Het experimenteren gebeurt binnen Mineral Valley Twente, een samenwerking van overheden, onderzoek- en onderwijsinstellingen en ondernemers in de agro & food sector. In verschillende proeftuinen onderzoekt Mineral Valley Twente (link) nieuwe oplossingen en technieken op het gebied van regionale voedselproductieketen, landbouw en maatschappij, meerwaarde biomassa en klimaat, bodemgezondheid en water. Door gebruik te maken van haar innovatiekracht en kennis wil Twente meer dan gemiddeld in Nederland bijdragen aan de verduurzaming van de landbouw. De kaart toont het kleinschalige landschap met voornamelijk veeteelt in combinatie met de verschillende proeftuinen.

Legenda

Productie

- Akkerbouw
- Grasland
- Voedergewassen
- Kassen

Innovatie

- Agrisch Opleidingscentrum
- Hoger agrarisch onderwijs

Mineral Valley Twente:

PROEFTUIN MINERAL VALLEY

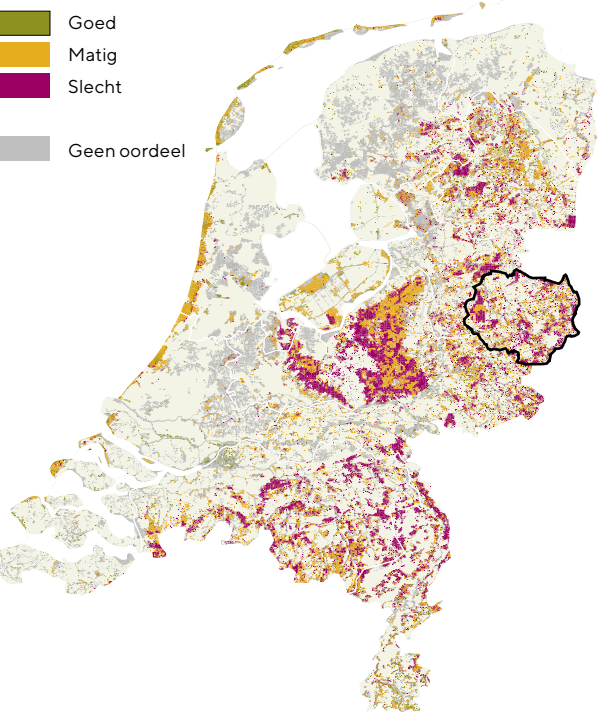
Projecten ten behoeve van een gezondere bodem en het hergebruik van biomassa

Bronnen:
www.minervalley.nl
Basisregistratie gewaspercelen BRP (NL)
Geoportaal Overijssel
Open street maps (DU)

MET ONS BOERENVERSTAND

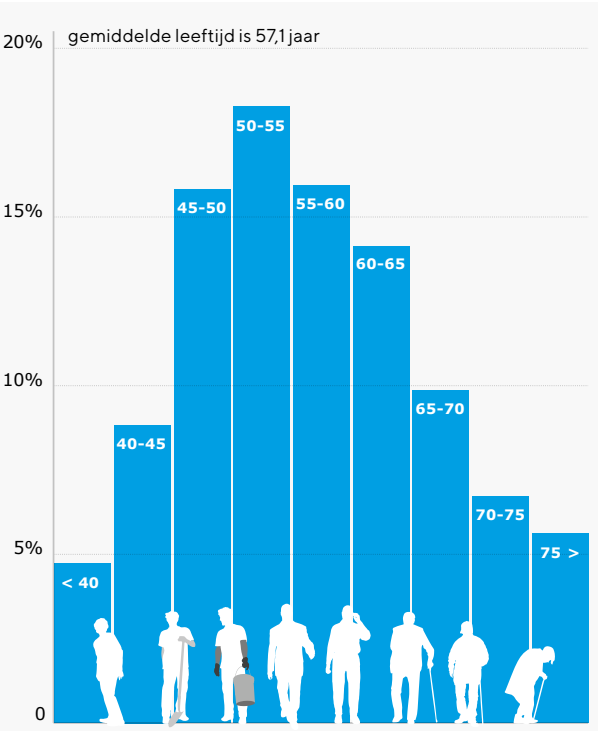
12 VOEDSEL EN LANDBOUW

12.1 Milieucondities bepaald door stikstofdepositie, 2015

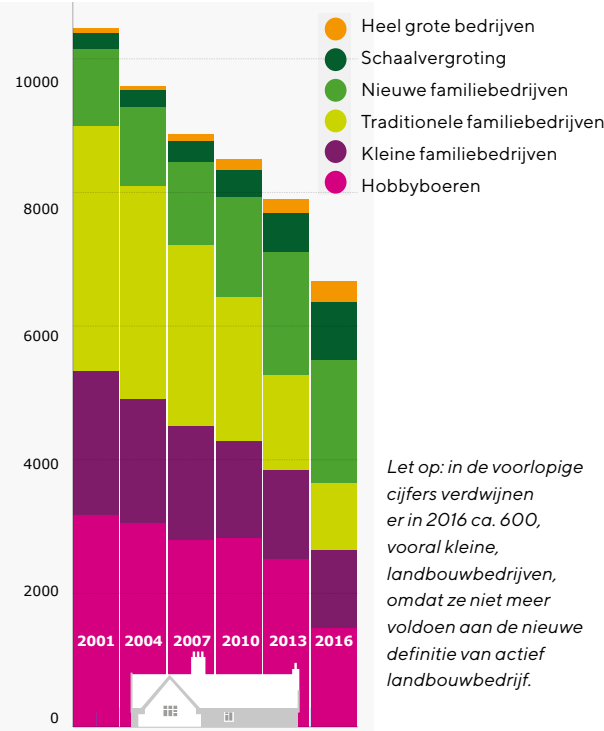
Bron: Meta-Natuurplanner, WUR

12.2 Leeftijd agrariërs in Overijssel, 2017

Bron: Provincie Overijssel

12.3 Aantal ondernemingen in Overijssel

Bron: Provincie Overijssel

In 1971 wordt in Tubbergen een demonstratie van boeren tegen de voorgenomen ruilverkaveling hardhandig de kop in gedrukt. Dit protest zal uiteindelijk leiden tot een modernisering van de Ruilverkavelingswet. (Rob Mieremet, Nationaal Archief / Anefo)

Het kleinschalige landschap van Twente biedt kansen voor een toekomstgerichte, natuurinclusieve landbouw. (provincie Overijssel)

VRAAG EN AANBOD VAN ENERGIE

13 ENERGIE

Met de ondertekening van het Klimaatakkoord in Parijs staat Nederland, en ook Twente, voor een grote opgave: we moeten flink energie besparen, energie duurzaam opwekken en overstappen naar een nieuw energiesysteem (met andere infrastructuur en opslag). De besparingsopgave ligt vooral bij de industrie, mobiliteit en in de gebouwde omgeving. Zo zie je op de kaart de grootverbruikers van energie en de woningen die energiezuiniger gemaakt moeten worden. Duurzame energie wordt onder andere opgewekt met de afvalverbrandingsinstallatie Twence en de warmtenetten van Hengelo en Enschede. Het aantal zonnepanelen en windturbines is zeer beperkt, zeker als je het vergelijkt met de vele windturbines in Duitsland. Deze hernieuwbare energie gaat de bestaande fossiele brandstoffen, ook uit de Twentse gasvelden, vervangen. Voor het transport zijn de leidingenstelsels belangrijk. Wat daaraan opvalt is dat het hoofdnetwerk zich beperkt tot de Twentse steden. En dat de netwerken van Nederland en Duitsland niet goed met elkaar zijn verbonden.

Atlas Twente 94

Atlas Twente 95

Legenda

Netwerk

- Gasnetwerk
- Hoogspanningsnet
- Verdeelstation elektra
- Warmtenet

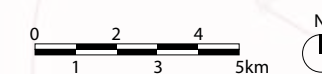
Opwekking

- Energiecentrale
- Windturbine
- Collectief zonproject
- gerealiseerd
- in voorbereiding
- Gasveld

Verbruik

- Grootverbruiker Gronings gas
- Woning met laag energielabel (D t/m G)
- Bebouwing
- Bedrijventerrein

Bronnen:
www.nationaleenergieatlas.nl
www.ep-online.nl
www.ftm.nl/artikelen/dit-zijn-de-200-grootgebruikers-van-gronings-gas?share=1
geoportaaloverijssel.nl (2018 Aardbevingen en gaswinlocaties in Overijssel)
Lokale Energie Monitor 2018, collectieve zonprojecten
www.windstats.nl/statistieken/Gasunie-Nederlands-transport-systeem (2015)
https://www.proplanta.de/Maps/Windkraftanlagen_points1404907272.html (windenergie Duitsland)

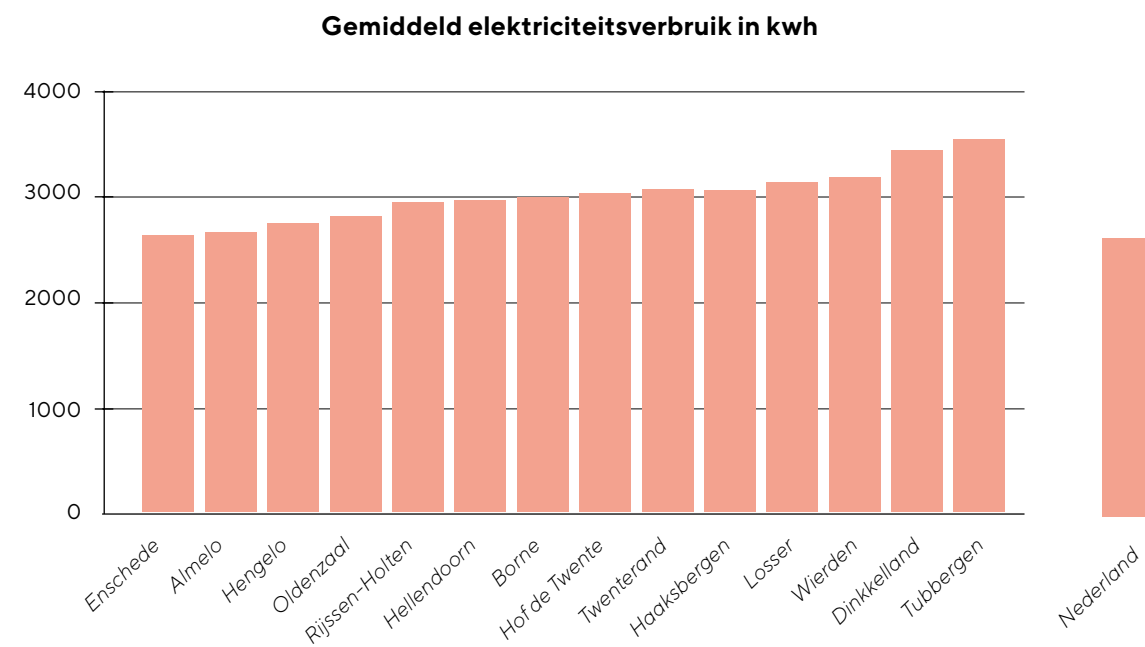
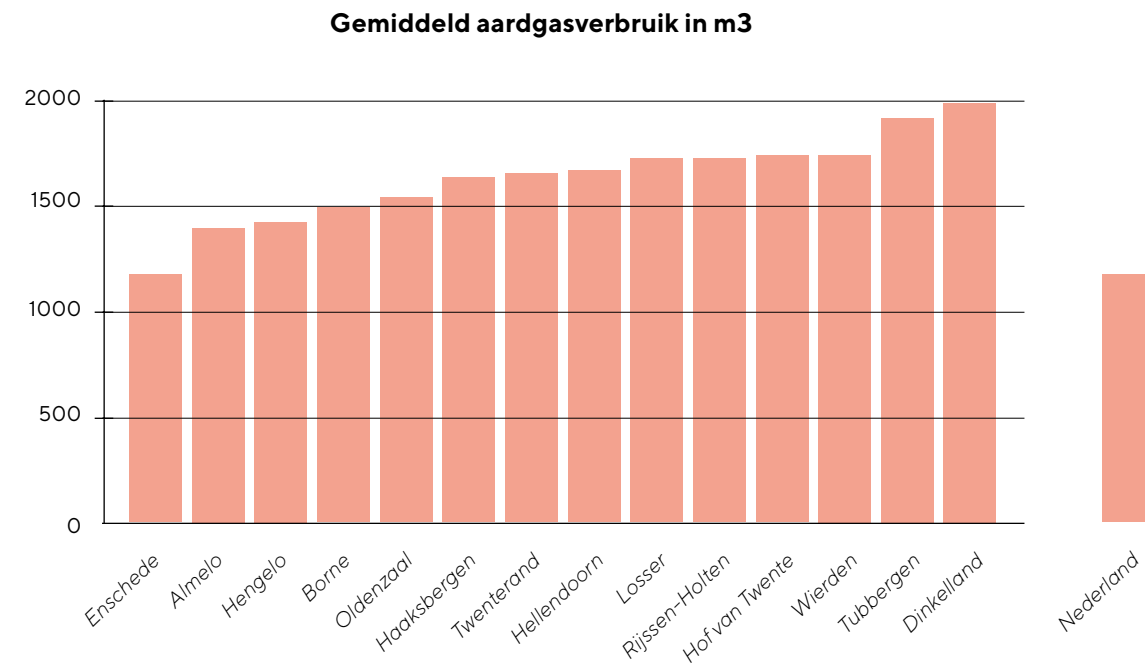

VRAAG EN AANBOD

13 ENERGIE

VAN ENERGIE

13.1 Energieverbruik van Twentse gemeenten t.o.v. Nederland

Bron: CBS (Q3, 2017)

13.2 Hoofdtransportnet elektriciteit van Tennet

13.3 Energieopgave Twente in beeld

Bron: Twentse energiestrategie (februari 2018)

Kijk ook eens in:
Twentse energiestrategie

Atlas Twente [Link](#)

De warmtekrachtcentrale van Roombeek wordt ook wel de Stadshaard van Enschede genoemd (Regio Twente)

De ondernemers van de bedrijventerreinen in Enter willen gezamenlijk verduurzamen en onderzoeken nu of zij op hun daken zonnepanelen kunnen leggen. (Laura Spackler)

Tussen Almelo en Borne wilt Twence een mestvervaardingsinstallatie bouwen, die de agrarische sector helpt bij de verwerking van mest en bijdraagt aan de realisatie van de doelstellingen op het gebied van duurzame energie en de terugwinning van grondstoffen. (Twence)

Zonnepark De Groene Weuste is een initiatief van bewoners uit Wierden en Enter. (Jan Sasbrink)

KRINGLOPEN MAKEN

14 CIRCULAIRE ECONOMIE

In 2050 heeft Nederland een circularie economie, waarin afval niet bestaat en grondstoffen steeds opnieuw worden gebruikt. In andere woorden: kringlopen maken. Twente wil meer dan gemiddeld bijdragen aan de verduurzaming van de landbouw door het ontwikkelen van technologie en kennis.

Om grondstoffen en materialen opnieuw te kunnen gebruiken, moeten deze verplaatst en opgeslagen worden. Bestaande bedrijventerreinen, die multimodaal zijn aangesloten, zijn daarom van belang. Net als terreinen met een hoge milieucategorie.

Wat opvalt is de gelijkmatige verspreiding van de categorie 4 terreinen over de regio en het beperkte aantal bedrijventerreinen met de de hoogste categorie (5). De A1, A35, de Twentekanal en het spoor verbinden Twente zowel met het westen van Nederland als met Duitsland.

Legenda

Materiaalstromen

- Biovergistingsinstallatie
- Compostbedrijf
- Circulaire bouwproject

Infrastructuur

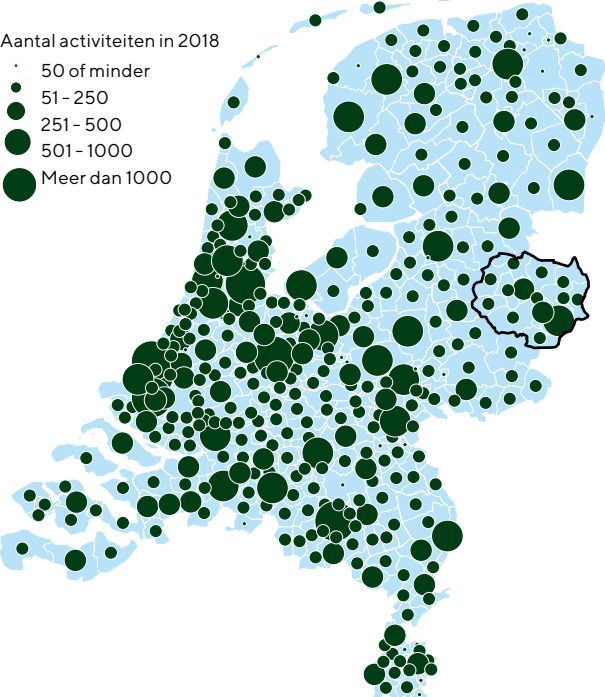
- Infrastructuur gevaarlijke stoffen
- Industrieterrein
- Haven
- Milieucategorie 4
- Milieucategorie 5

Bronnen:
Transitieagenda circulair bouwen Overijssel 2019 (link)
www.avih.nl/biomassakaart
www.ibis-bedrijventerreinen.nl
Geoportaaloverijssel (2018)

KRINGLOPEN MAKEN

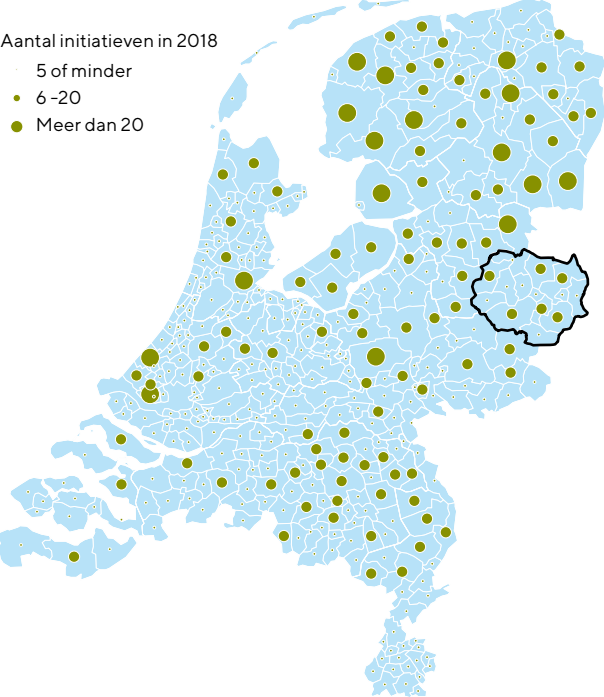
14 CIRCULAIRE ECONOMIE

14.1 Activiteiten circulaire economie

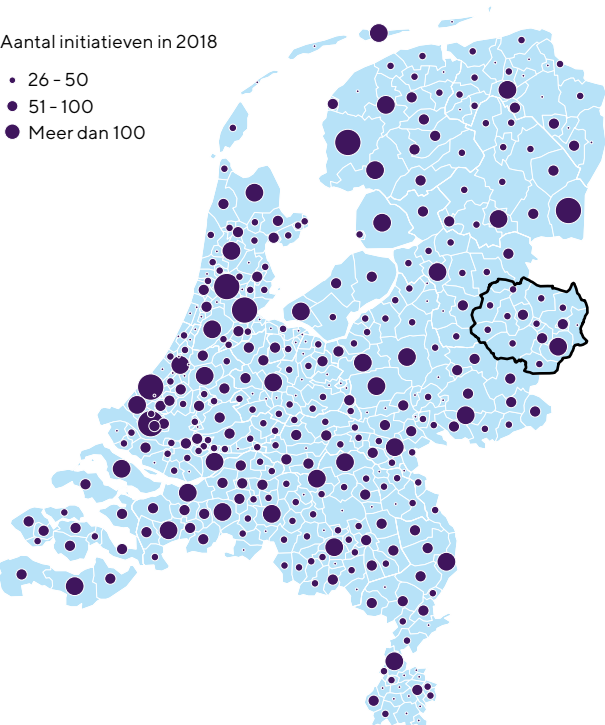
Bron: PBL (2019)

14.2 Circulaire initiatieven op het gebied van biomassa

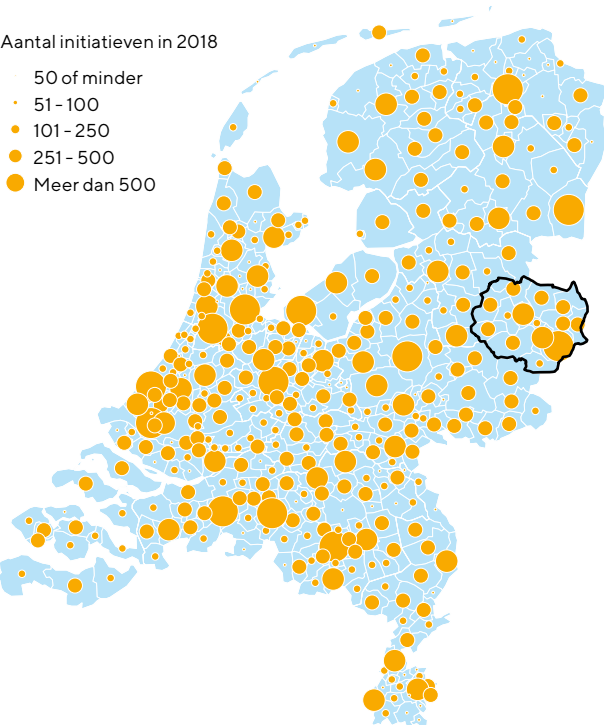
Bron: PBL (2019)

14.3 Circulaire initiatieven in de maakindustrie

Bron: PBL (2019)

14.4 Circulaire initiatieven consumptiegoederen

Bron: PBL (2019)

Voor Twentse ondernemers is duurzaamheid een belangrijk thema, zoals dit pand in Nijverdal dat volgens BREEAM-certificering is gebouwd. (Foreco)

Een heel andere manier van hergebruik: deze ontmantelde hangar, waar motoren van straaljagers getest werden, is getransformeerd naar het kunstwerk Doppler, wat gaat over geluid, horen en stilte. (Technology Base Twente)

WAT JE NIET ZIET

15 ONDERGROND

Geologisch gezien is Twente een van de meest diverse en interessantste gebieden van Nederland. Er komen aardlagen uit verschillende perioden op een vrij klein gebied aan de oppervlakte. In deze aardlagen zitten verschillende rijkdommen. Zo wordt er onder andere zand, zout, steen, water en gas op diverse locaties in Twente gewonnen. Dit is ook bovengronds zichtbaar, denk bijvoorbeeld aan de open steengroeve in Losser of de zouthuisjes in Hengelo en Boekelo. De winning is niet altijd zonder risico – met begrip van de ondergrond kan ook grip op de ondergrond worden verkregen.

Zie ook:
www.ondertwente.nl

Legenda

Bodem

- Zand
- Leem
- Klei
- Rivierklei
- Veen
- Moerige gronden
- Reliëf
- Geen bodemgegevens (DU)

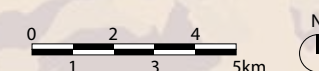
Ondergrond

- Waterwingebied
- Intrekgebied grondwater
- Gasveld producerend
- Gasveld niet producerend
- Waterinjectielocaties NAM
- Zoutwinlocatie

Overig

- Bebouwd gebied

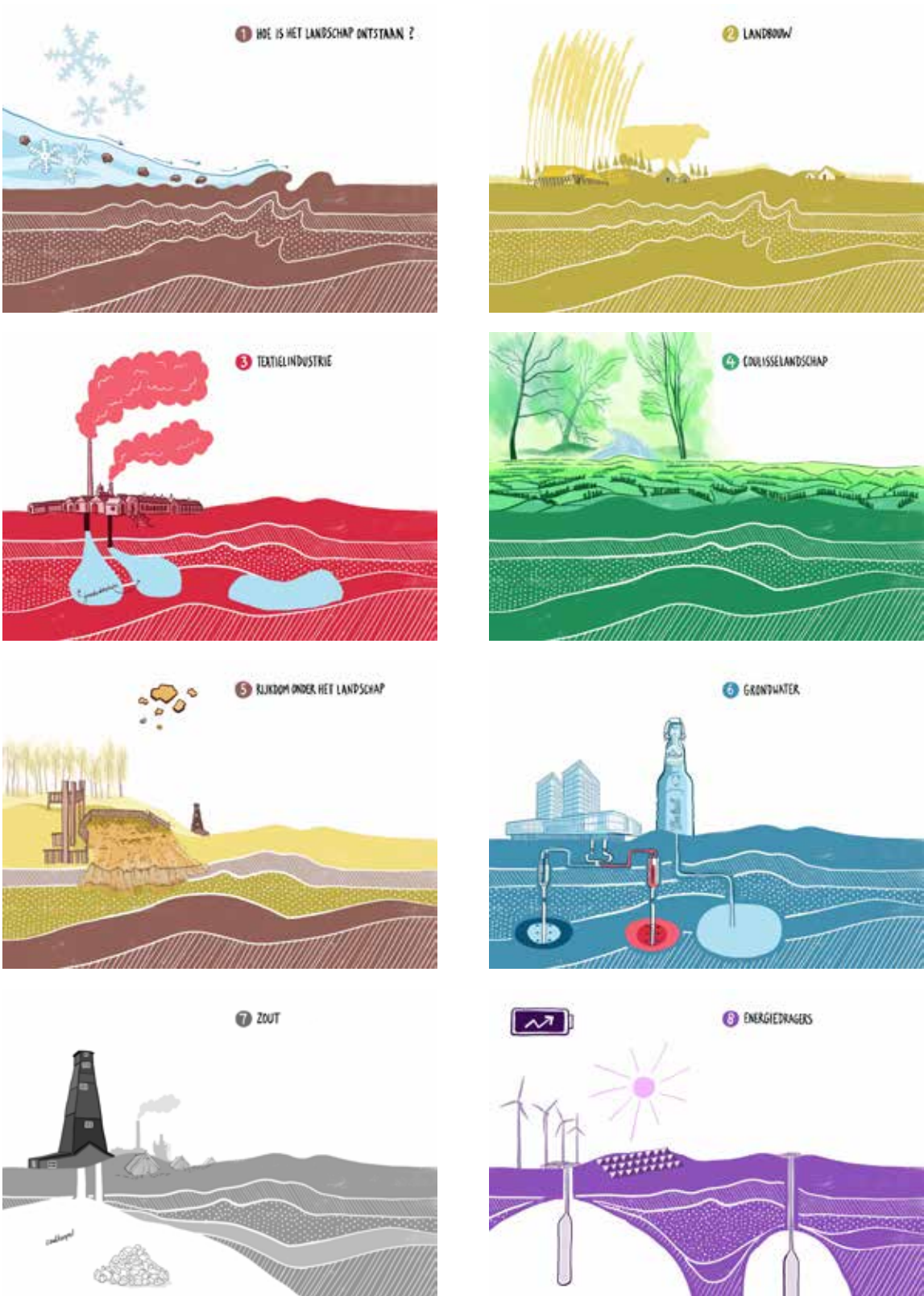
Bronnen:
Bodemkaart NL
Geoportaal Overijssel (2018)
- Waterwingebied
- Intrekgebied grondwater
- Gasvelden
- NAM (locaties en activiteiten)

WAT JE NIET ZIET

15 ONDERGROND

15.1 Verbeelding van de relatie tussen ondergrond en bovengrond

Bron: Onder Twente

Tussen Enschede, Hengelo en Boekelo zit zout in de bodem. De zouttorens, zoals deze bij Boekelo, en zouthuisjes zijn heel typerend voor dit deel van Twente. (Regio Twente)

TWENTSE EENHEID IN VERSCHEIDENHEID

Wie via de A1 Twente binnenrijdt, ziet op een viaduct met rode letters ‘Wij zijn Twente’ staan. De graffiti is symbolisch voor de eenheid die de regio uitstraalt. Van buiten bekeken mag Twente dan homogeen zijn, binnen Twente zien we grote verschillen. Eigenlijk voelen Tukkers zich pas Tukker als ze niet in Twente zijn, bijvoorbeeld als ze op de camping in Frankrijk streekgenoten tegenkomen. Binnen de regio zijn ze toch in de eerste plaats inwoner van een stad of dorp. Twente is divers – de streek telt 14 gemeenten met elk hun historie en eigenaardigheden. Oldenzaal is niet te vergelijken met Twenterand en Lattrop-Breklenkamp lijkt in niets op de Enschedese wijk Tweckelerveld. En iedereen die wel eens een raadsvergadering in een Twentse plattelandsgemeente heeft meegemaakt, weet dat zelfs binnen één gemeente ‘dorpisme’ en ‘kerktorenpolitiek’ steeds op de loer liggen: nog te vaak geldt ‘iedere kern voor zich en de gemeente voor ons allen’.

Weliswaar zijn veel Twentenaren trots

op hun regio, de vraag is hoe goed ze hun Heimat eigenlijk kennen. Uit koopstromen blijkt duidelijk hoe lokaal en sub-regionaal de oriëntatie van de consument nog is. Voor de dagelijkse boodschappen blijven ze meestal binnen de gemeente; als ze wat kopen in de niet-dagelijkse sector, komt ook de buurgemeente in aanmerking. De inwoners van Wierden, Losser en Borne gaan als consument bijvoorbeeld regelmatig ‘vreemd’: zij kopen het merendeel van hun niet-dagelijkse aankopen buiten de eigen gemeente. Bij de Wierdenaren is Almelo in trek, terwijl de inwoners van Losser en Borne graag in Hengelo inkopen doen. Haaksbergenaren zijn op zowel Hengelo als Enschede georiënteerd. Onder Tukkers is Hengelo sowieso redelijk populair. Maar dat komt niet zozeer door de zieltogende binnenstad, maar door Plein Westermaat: bij de daar gevestigde IKEA, MediaMarkt en Bauhaus kom je inwoners uit heel Twente tegen.

Hoe kunnen we grip krijgen op de regionale diversiteit? Grofweg kent

Twente vier deelregio’s. Het meest uitgesproken en bekende gebied is Noordoost Twente, zeg maar het grondgebied van de gemeenten Oldenzaal, Dinkelland, Tubbergen en Losser. Dat is het Twente van de toeristenfolders: een coulisselandschap met karakteristieke dorpjes, kastelen en stuwwallen. Dan is er de Zoutmarke, het gebied rond Haaksbergen, Hof van Twente en de gemeenten Hengelo en Enschede. Deze landstreek wordt onder meer gemarkeerd door boortorens, zouthuisjes en industrieel erfgoed. In het westen van Twente vinden we het natuurrijke Reggedal en de Sallandse Heuvelrug, met delen van de gemeenten Rijssen-Holten, Hellendoorn, Wierden en Twenterand. En ten slotte is er de Twentse Stedenband, waarvan naast de drie grote steden (Enschede, Hengelo en Almelo) de gemeente Borne deel uitmaakt. Twentse eenheid? Wie dieper kijkt, ziet vooral verscheidenheid.

Over de auteur:

Prof.dr. Gert-Jan Hospers (Enschede, 1974) is bijzonder hoogleraar Transitie in Stad en Regio aan de Radboud Universiteit en economisch geograaf aan de Universiteit Twente. Daarnaast is hij directeur van Stichting Stad en Regio. Hospers is gespecialiseerd in Oost-Nederland.

